

Anni-Sofia Kiiski

”KESKILUOKKAISTUVA KANSAKOULUNOPETTAJISTO”

JYVÄSKYLÄN OPETTAJASEMINAARIN OPISKELIJOIDEN
KULTTUURISOSIAALISET TAUSTAT SEMINAARIYHTEISÖSSÄ
VUOSINA 1920–1932

Pro gradu-tutkielma

Historian ja etnologian laitos

Jyväskylän yliopisto

Toukokuu 2016

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta – Faculty Humanistinen tiedekunta	Laitos – Department Historian ja etnologian laitos
Tekijä – Author Anni-Sofia Kiiski	
Työn nimi – Title ” <i>Keskiluokkaistuva kansakoulunopettajisto</i> ”. Jyväskylän opettajaseminaarin opiskelijoiden kulttuurisosaaliset taustat seminaariyhteisössä vuosina 1920–1932.	
Oppiaine – Subject Suomen historia	Työn laji – Level Pro gradu-tutkielma
Aika – Month and year Toukokuu 2016	Sivumäärä – Number of pages 76 s.
Tiivistelmä – Abstract <p>Tässä tutkimuksessa selvitän Jyväskylän kansakouluopettajaseminaarin opiskelijoiden kulttuurisosaalisia taustoja sekä niiden ilmentymistä seminaarin opetuksessa 1920- ja 1930-luvuilla. Kulttuurisosaalisella taustalla tarkoitan opiskelijoiden sosioekonomista asemaa ennen seminaariin tuloa. Kulttuurisosaalisen taustan muodostavat opiskelijan sosiaalinen tausta, taustakoulutus sekä se, miltä paikkakunnalta hän on kotoisin. Sosiaalisella taustalla tarkoitetaan tutkimuksessa opiskelijan perhetaustaan pohjautuvaa yhteiskunnallista sosiaalista statusta. Tutkimuksessa sukupuolella on tärkeä osa tarkastelunäkökulmassa, sillä seminaari oli jaettu nais- ja miesosastoon koko seminaarin toiminnan ajan.</p> <p>1800-luvulla, Jyväskylän seminaarin alkuvuosikymmeninä, nais- ja miesopiskelijoiden sosiaaliset taustat erosivat rajusti toisistaan. Naiset tulivat selvästi yleemmästä yhteiskuntaluokasta kuin miehet. 1900-luvulla osastot alkoivat lähentyä enemmän toisiaan, seminaarin opiskelija-aines keskiluokkaistui vahvasti. Tutkimuksen tarkasteluvuosina seminaarissa säilyi kuitenkin osittain sosiaalisten taustojen ero nais- ja miesosastojen välillä, varsinkin taustakoulutuksen osalta.</p> <p>Kulttuurisosaalisten taustojen ero osastojen välillä näkyi myös seminaariyhteisön elämässä. Tiukasti siveellisyteen ja kuriin perustuva arki jakoi seminaarin kahtia. Osastojen koulutus erosi niin rakenteeltaan kuin osittain oppiainesilläöiltään. Vaikka koulutus tähtäsi samaan ammattiin, seminaarissa pidettiin nais- ja miesopiskelijoiden vaatimukset niin taustakoulutuksen kuin opettajuudenkin osalta erillään.</p> <p>Seminaarin kaksi osastoa muodostivat kuitenkin tiiviin yhteisön, jossa kulttuurisosaalisilta taustoiltaan erilaiset opiskelijat sulautuivat yhteisen seminaarikulttuurin piiriin. Koulutuksen avulla opiskelijat laajensivat omaa sosiaalista maailmankuvaansa ja heistä tuli yhtenäinen ammattiryhmä, joka jakoi saman sosiaalisen statuksen.</p>	
Asiasanat – Keywords kulttuurisosaalinen tausta, sosiaalinen tausta, kansakoulunopettaja, seminaariyhteisö, sukupuoli, intersektionaalisuus, Jyväskylän seminaari, 1900-luku	
Säilytyspaikka – Depository Depository Jyväskylän yliopiston kirjasto, JYX-julkaisuarkisto	
Muita tietoja – Additional information	

SISÄLLYS

1 JOHDANTO.....	3
1.1 Tutkimuksen tausta ja aiempi tutkimus.....	3
1.2 Tutkimuskysymykset ja keskeiset käsitteet.....	8
1.3 Tutkimuksen lähdeaineisto.....	13
1.4 Tutkimusmenetelmät.....	16
2 OPISKELIJOIDEN KULTTUURISOSIAALISET TAUSTAT.....	19
2.1 Kulttuurisosiaalisten taustojen lähtökohdat seminaarissa.....	19
2.2 Sosiaaliset taustat.....	21
2.3 Koulutustausta.....	34
2.4 Paikkakuntajakauma.....	41
3 OPETUS JA SUHTAUTUMINEN KULTTUURISOSIAALISIIN EROIHIN.....	47
3.1 Oppiaineet ja opetussuunnitelmat	48
3.2 Elämää seminaarissa.....	55
3.3 Valmistuneet kansakoulunopettajat.....	58
4 PÄÄTÄNTÖ.....	61
5 LÄHTEET.....	65
6 LIITTEET.....	73

1 JOHDANTO

1.1 Tutkimustausta ja aiempi tutkimus

Vuonna 1925 eräät kuusi opiskelijakokelasta aloittivat oman seminaaritaipaleensa; kolme naista ja kolme miestä. Iältään kokelaat olivat 16–22 vuotiaita ja he olivat kotoisin ympäri Suomea: naiset Hartolasta, Lavialta ja Kaustisilta, miehet Isokyröstä, Janakkalasta sekä Ruovedeltä. Naiskokelaat tulivat talollis-, kauppias- ja kansakoulunopettajaperheistä. Mieskokelaiden perhetaustana puolestaan oli kauppuutarhurin, lämmittäjän ja talollisen perhe. Taustakoulutus kaikilla naiskokelailla oli seminaariin tullessaan yhteiskoulupohjainen, mieskokelaista yksi oli käynyt lyseota viisi luokkaa ja kaksi muuta olivat ylemmän kansakoulun käyneitä.¹ Opiskelijakokelaiden edessä oli matka kohti ” – jaloa ja ylevää elämäntehtävää—”², kansakoulunopettajuutta.

Tässä tutkimuksessa selvitän Jyväskylän kansakoulunopettajaseminaarin nais- ja miesosaston opiskelijoiden kulttuurisosiaalisia taustoja itsenäistymisen jälkeen 1920- ja 1930-luvuilla sekä kulttuurisosiaalisten taustojen vaikutusta seminaarin opetukseen. Kulttuurisosiaalisilla taustoilla tarkoitan opiskelijoiden perhetaustoja sekä pohjakoulutusta, joka enemmän tai vähemmän kytkeytyy perhetaustaan tuona aikana.

Olen rajannut tutkimuksen vuosiin 1920–1932. Tutkin seminaarin ”normaalialia elämää”, joten kriisiajoiksi laskettavat itsenäistymisen vaiheet ja sisällissota on rajattu ulkopuolelle. 1910–20-luvulla Jyväskylän seminaarin koulutuksessa tapahtuneet muutokset vaikuttivat myös aikarajaukseen: Seminaarin alkuaikana kouluttautuminen kansakoulunopettajaksi kesti neljä vuotta, niin nais- kuin miesosastollakin. Miesosaston koulutus muutettiin kuitenkin vuonna 1916 viisivuotiseksi. Naisosasto jäi neliluokkaiseksi, kunnes se muutettiin syksyllä 1920 kolmiluokkaiseksi ja samalla pääsyvaatimuksiltaan keskikoulu- ja tyttökoulupohjaiseksi.³ Naisosaston muutos tehtiin

¹ JyMa Seminaarin nimikirjat 1903–1932.

² Auer & Viljanen 1983, 9.

³ Halila 1963, 193.

aluksi väliaikaiseksi oppivelvollisuuslain vaatiman opettajapulan vuoksi, mutta koulutus säilyi lopulta samassa mitassa naisosaston viimeiseen vuoteen 1935 saakka. Samaan ammattiin valmistava koulutus poikkesi siis melkoisesti osastojen välillä 1900-luvun alusta seminaariajan loppuun saakka. Lopetan tarkastelujakson vuoteen 1932, sillä se on viimeinen vuosi, jolloin uusia opiskelijoita hyväksyttiin seminaariin. Vuonna 1934 Jyväskylän seminaari korvattiin asteittain Jyväskylän kasvatustieteiden korkeakoululla, minkä myötä akateeminen koulutus nousi pääasialliseksi koulutusmuodoksi. Kansakoulunopettajaseminaarin toiminnalle tämä tarkoitti päätöstä. Pikkuhiljaa toimintaa vähennettiin ja viimeiset naisosaston opiskelijat valmistuivat 1935 ja viimeiset miesosastolaiset 1937.⁴ En siis sisällytä tutkimukseeni aivan seminaariajan loppua, sillä se myös poikkesi ”normaalista arjesta”. Seminaarin loppua kohti mennessä osa opettajien viroista tuli esimerkiksi tarpeettomaksi ja heidän virkansa lakkautettiin.⁵

Sisällissodan jälkeisessä Suomessa itsenäistyminen ja elinkeinorakenteen muutos muovasivat yhteiskuntaa.⁶ Muutokset näkyivät myös Jyväskylän seminaarissa; koulutusta voitiin nyt kehittää vapaasti itsenäisessä valtiossa. Ennen itsenäistymistä Venäjän alaisuus oli vaikuttanut koulutukseen. Esimerkiksi vuonna 1916 miesseminaari muutettiin viisiluokkaiseksi, jotta venäjän kielen opiskelulle olisi riittävästä aikaa. Itsenäistymisen jälkeen kaikki Venäjän antamat määräykset poistettiin ja venäjän kielen opiskelu lopetettiin.⁷

Sotien välisenä aikana seminaarilaitosta lähdettiin kehittämään kansakoulun yleistämiseksi. Koulutus haluttiin taata osaksi suomalaisten elämää ja vuonna 1921 säädettiin oppivelvollisuuslaki.⁸ Opettajista oli aluksi jopa pulaa: lukuvuonna 1921–22 Suomen kansakouluissa oli 36 000 oppilasta enemmän kuin edellisellä lukuvuonna.⁹ Opettajia tarvittiin ympäri maata; rajaseutujen koulutuksen takaamiseksi opettajat saivat syrjäseuduilla jopa palkkalisää.¹⁰ Oppivelvollisuuslain myötä kansakoulunopettajuudesta tuli suosittu ammatti ja vähitellen opettajapula saatiin korjatuksi.

⁴ Mikkola yms. 1937, s.93.

⁵ Mikkola yms. 1937, 93.

⁶ Valkonen yms. 1985, 78–80.

⁷ Autio 1986, 73.

⁸ Halila 1963, 183–184.

⁹ Halila 1950, 24.

¹⁰ Halila 1950, 34–36.

1920-luvulla Jyväskylän kansakouluopettajaseminaari oli jo mainetta kerännyt seminaarilaitos. Sillä oli vuosikymmenien kokemus kansakouluopettajien koulutuksessa sekä miesten että naisten osalta. Seminaari oli perustettu Uno Cygnaeuksen johdolla vuonna 1863 keskelle Suomen suurruhtinaskuntaa. Tavoitteena oli kouluttaa kansakouluopettajia, jotka veisivät opetuksen ja sivistyksen tavalliselle kansalle.¹¹

Jyväskylän erikoisuutena oli alusta asti se, että seminaariin hyväksyttiin opiskelijoiksi sekä naisia että miehiä; esimerkiksi toiminnan ensimmäisenä vuonna 1863 hyväksyttiin kaikkiaan 33 miestä ja 16 naista.¹² Sekakoulutus aiheutti kriittistä keskustelua ja arvostelua Suomen kasvatus- ja koulutuspiireissä. Muun muassa suomalaisten kansansivistämisen innokas kannattaja J. V. Snellman suhtautui kielteisesti naisseminaarin perustamiseen, sillä hänen mukaansa naisen paikka oli kasvattajana kotona. Cygnaeus oli samoilla linjoilla Snellmanin kanssa naisen roolista lasten kasvattajana, mutta hän lisäsi siihen ajatuksensa kutsumuksesta opettajan ammattiin. Lisäksi Cygnaeuksella oli liberalistinen käsitys koulutuksesta yhteiskunnan kehityksen edellyttäjänä; hänen mukaansa kaikilla tuli olla oikeus koulutukseen, jotta tähän edistykseen päästäisiin.¹³ Seminaariin muodostui siis kaksi osastoa, nais- ja miesosasto. Kritiikkiä silmällä pitäen, osastot pidettiin kuitenkin tiukasti erillään, aina seminaariajan lopulle asti.¹⁴

Seminaarin alkuaikana, 1800-luvun puolella, nais- ja miesopiskelijoiden sosiaalinen sekä koulutuksellinen tausta oli erilainen. Esimerkiksi ensimmäisenä vuonna suurin osa miesopiskelijoista tuli käytännössä suoraan peltotöistä opettajakokelaaksi ilman erityistä alkuopetusta.¹⁵ Naisopiskelijat tulivat puolestaan poikkeuksetta säätyläisperheistä ja olivat suorittaneet tyttö- tai keskikoulun. 1800-luvun puolella miesopiskelijoita oli enemmän, mutta 1900-luvulle tultaessa, ja varsinkin oppivelvollisuus lain astuessa voimaan, naisten osuus seminaarissa kasvoi merkittävästi. Vuonna 1935 seminaarissa jopa 71 prosenttia opiskelijoista oli naisia.¹⁶

Seminaaria ja sen historiaa on tutkittu paljon. Suuria yleistutkimuksia seminaarin historiasta ovat muun muassa Aimo Halilan *Jyväskylän seminaarin historia* vuodelta

¹¹ Rinne 1989, 59.

¹² Halila 1963, 29.

¹³ Prokkola 2002.

¹⁴ Nurmi 1995.

¹⁵ Halila 1963, 29.

¹⁶ Rinne 1989.

1963, jossa käsitellään koko seminaariajan vaiheita. Halila on tutkinut yksityiskohtaisesti seminaarin elämää johtajineen, opettajineen, oppilaineen ja oppiaineineen seminaarin perustamisesta viimeisiin vuosiin saakka.¹⁷ Halila on myös kirjoittanut tutkielman *Suomen vanhin kansakoulunopettajisto*, joka käsittelee kansakoulunopettajia ja heidän sijoittumistaan yhteiskunnallisesti seminaariajan alussa.¹⁸ Tässä tutkimuksessa Halila on tarkastellut kansakoulunopettajien sosiaalista statusta seminaariaikana sekä sen jälkeen. Tutkimus on julkaistu vuonna 1949.

Jyväskylän seminaarista on tehty heti sen lakkauttamisen jälkeen myös muistojulkaisu *Jyväskylän seminaari 1863–1937*¹⁹ seminaarihenkilökunnan toimesta. Lisäksi Veli Nurmen vuonna 1995 julkaistu tutkimus *Suomen kansakoulunopettajaseminaarien historia* on esimerkki seminaarin historian laajasta tutkimusvalikoimasta.

Jyväskylän yliopiston historia-teoksesta²⁰ löytyy myös laajaa tutkimusta seminaarin vaiheista. Esimerkiksi Heli Valtonen on tutkinut teokseen seminaariyhteisöä; seminaarilaisia, kasvatuksen arvoja ja koulutusta sekä sisäoppilaitosmaisen seminaarin arkea ja vapaa-aikaa.²¹

Oma näkökulma tutkimukseeni tulee olemaan sukupuoli- ja koulutushistoriallinen. Näistäkin näkökulmista seminaaria on myös tutkittu jonkin verran. Esimerkiksi Susanna Prokkola pureutui pro gradu-työssään *Kynttilätehtaan työt: kansakoulunopettajien kasvattaminen ja naiskasvatuksen tavoitteet Jyväskylän seminaarissa* naiskasvatukseen ja sen tavoitteisiin Jyväskylän seminaarissa. Prokkolan näkökulmana tutkimuksessa oli sosiaalinen prosessi, jossa nainen kasvatettiin äidin ja kansankynttilän rooliin kansakoulunopettajakoulutuksessa.²² Itse olen kuitenkin enemmän kiinnostunut siitä, miten seminaarin koulutuksessa naisten ja miesten sosiaaliset erot näkyivät koulutuksessa, en niinkään siitä, millainen pelkästään naisten kasvatusohjelma oli. Sukupuolihistoriallisuus näkyy kuitenkin tarkastelussani siinä, millaisia kulttuurisosiaalisen taustan eroja sukupuolten välillä oli.

Tutkimukseni kannalta hyödyllinen on myös Karoliina Purasen pro gradu-työ *Kiltit tytöt ja vilkkaat pojat? Sukupuoli ja koulukuri 1800–1900-lukujen vaihteen oppikouluissa*.

¹⁷ Halila 1963.

¹⁸ Halila 1949.

¹⁹ Mikkola yms. 1937.

²⁰ Einonen yms. (toim.) 2009.

²¹ Valtonen 2009, 19–109.

²² Prokkola 2001.

Puranen tutkii työssään sukupuolen näkymistä koulukurissa.²³ Sukupuolihistoriallisuus Purasen tutkimuksessa sivuaa paljon oman tutkimukseni näkökulmia.

Suomen koulutushistoriallisesta näkökulmasta on tehty kattava kolmiosainen tutkimus *Suomen kasvatuksen ja koulutuksen historia*, josta toinen osa *Valistus ja koulunpenkki-Kasvatus ja koulutus Suomessa 1860-luvulta 1960-luvulle*²⁴ on itselleni hyödyllinen kansakoulunopettajiston historiansa osalta. Teoksessa on esitelty moninaisesti Suomen koululaitoksen ja opettajuuden kehittymisen historiaa eri näkökulmista. Erityisesti Sirkka Ahosen²⁵ sekä Jukka Rantalan²⁶ artikkelit ovat relevantteja tutkimukseni kannalta.

Seminaarin nais- ja miesosaston sosiaalisia taustoja on myös tutkittu jonkin verran. Esimerkiksi Halilan tutkimuksessa on erinäisiä, enimmäkseen tilastollisia, tietoja seminaarilaisten taustoista. Lisäksi esimerkiksi Risto Rinne on tutkinut opettajien sosiaalisia taustoja Turun yliopiston tutkimuksessaan *Mistä opettajat tulevat?: suomalaisen kansanopettajiston yhteiskunnallinen tausta sekä kulttuurinen ja sosiaalinen pääoma 1800-luvun puolivälistä 1980-luvun lopulle*. Rinne hyödyntää myös tutkimuksessaan kvantitatiivisia menetelmiä, kuten tilastoja. Näissä aiemmissa tutkimuksissa on keskitytty pitkälti selostamaan, millaisia sosiaaliset erot olivat, ei niinkään, miten ne ovat esiintyneet seminaarin opetuksessa. Tähän oma tutkimukseni vastaa.

Seminaarin historiaa on tutkittu myös kasvatustieteen ja opettajuuden näkökulmasta. Esimerkiksi Reijo Raivola on tutkinut opettajuuden historiaa tutkimuksessaan *Opettajan ammatin historia: opettajuus ja professionalismismi*. Myös opettajuuden ammatin historia on relevantti tutkimukseni kannalta.

²³ Puranen 2015.

²⁴ Heikkinen & Leino-Kaukiainen 2011.

²⁵ Ahonen 2011, 239–249.

²⁶ Rantala 2011, 304–311.

1.2 Tutkimuskysymykset ja keskeiset käsitteet

Voidakseni selvittää miten nais- ja miesosaston opiskelijoiden erilaiset kulttuurisosaaliset taustat näkyivät Jyväskylän seminaarissa ja sen koulutuksessa 1920- ja 1930-luvuilla tarkennan tutkimustani seuraavien kysymysten avulla:

Ensimmäisenä tutkimuskysymyksenä selvitän, oliko seminaarissa havaittavissa kulttuurisosaalisia eroja ja millaisia nämä erot olivat. Kulttuurisosaalisten erojen selvittämiseen hyödynnän tietoja opiskelijoiden perhetaustoista sekä koulutustaustasta. On mielenkiintoista selvittää, millainen oppilasaines 1900-luvun seminaarissa opiskeli.

Toisena pääkysymyksenä on se, miten sosiaaliset taustat vaikuttivat ja näkyivät seminaarissa. Tarkastelen tätä kysymystä pitkälti seminaarin opetustoiminnan näkökulmasta. Millaista opetusta osastoille suunniteltiin ja millaista opetusta siellä toteutettiin? Miten opetus erosi osastojen välillä? Miten nais- ja miesopiskelijoihin suhtauduttiin seminaariyhteisössä ja opetuksessa?

Seminaarin koulutuksessa tapahtuneet rakenteelliset muutokset tutkimuksen tarkasteluvuosina luovat kiinnostavaa lisänäkökulmaa tutkimuskysymyksilleni: Miten vuoden 1920 naisosaston tyttö- ja keskikoulupohjainen pääsyvaatimus vaikutti kulttuurisosaalisiin taustoihin seminaarissa? Miten puolestaan miesosaston koulutuksen piteneminen viisivuotiseksi vaikutti seminaarin osastojen koulutukseen?

Vaikka seminaarin toimintaa on tutkittu paljon, ja myös nais- ja miesosaston eroja on tarkasteltu erinäisissä tutkimuksissa, näen että on silti tilaa vielä uudelle tutkimukselle: Ensinnäkin, itsenäistymisen jälkeistä aikaa seminaarissa on tutkittu vähemmän ja paljon suurpiirteisemmin kuin 1800-luvun puolta. Lisäksi, vaikka opiskelijoiden sosiaalisia taustoja on tutkittu 1900-luvultakin²⁷, ”sosiaaliluokkien” näkyminen seminaarissa ja sen opetuksessa on ollut vähemmän tarkastelun kohteena.

Tutkimukseni keskeisiä käsitteitä ovat *kulttuurisosaalinen tausta*, *sosiaalinen tausta*, *yhteisö* sekä *intersektionaalisuus*. Kulttuurisosaalisella taustalla tarkoitan opiskelijoiden lähtökohtia ennen seminaariin tuloa. Sisällytän siihen opiskelijoiden sosiaalisen taustan, iän, koulutustaustan sekä sen, mistä hän on kotoisin. Kulttuurisosaalisuus siis kuvaa opiskelijan sosiaalista ja yhteiskunnallista taustaa. Tutkimuksessani oletuksena on, että

²⁷ Esim. Halila 1963 ja Rinne 1989.

kansakoulunopettajien yhteiskunnallista ja sosiaalista asemaa voidaan määrittää opiskelijoiden kulttuurisosiaalisia taustoja tarkastelemalla.²⁸

Sosiaalisella taustalla tarkoitan opiskelijoiden yhteiskunnallista statusta ennen seminaariin tuloa. Käsite perustuu sosiologi Pierre Bourdieun teoriaan kolmesta pääomasta: Sosiaalisella pääomalla tarkoitetaan ihmisen ja ihmisryhmän sosiaalisia verkostoja. Sosiaalista pääomaa voi lisätä uusilla kontakteilla, uusilla verkostoilla.²⁹ Sosiaalinen pääoma ei yksin muodosta ihmisen yhteiskunnallista statusta, vaan siihen vaikuttavat myös taloudellinen ja kulttuurinen pääoma.³⁰ Taloudellisella pääomalla Bourdieu tarkoittaa varallisuuden luomaa statusta yhteiskunnassa. Kulttuurisella pääomalla puolestaan tietoa ja taitoa, jolla päästään kohoamaan sosiaalisessa asemassa.³¹ Nämä kaikki kolme pääomaa muodostavat kokonaisuuden, joka määrittelee ihmisen aseman yhteiskunnassa, mutta oman tutkimukseni kannalta keskiössä on sosiaalinen pääoma ja sen muutos: Millaisen sosiaalisen pääoman opiskelijat omaavat tullessaan seminaariin, ja miten se muuttuu seminaariyhteisössä? Tutkimukseni pureutuu siis opiskelijoiden sosiaalisen pääoman muutosprosessin selvittämiseen.

Sosiaalisen taustan käsitteeseen kuuluu myös luokka-ajattelu. 1900-luvun alussa sääty-yhteiskunta oli jo murentunut kasvavan teollistumisen myötä, mutta sen jäänteet kuitenkin säilyivät ihmisten mielissä. 1900-luvun alkuvuosikymmeninä seminaariopiskelijat olivat vielä syntyneet säätyihin tai ainakin niiden ilmapiiriin. Säädyillä oli vielä merkityksensä sosiaalisessa kanssakäymisessä.³² Nyt säätyjen tilalle tulivat kuitenkin luokat ja ihmisen statusta yhteiskunnassa alkoi määrittää ammatti. Ammattinimikkeet ja niiden tuoma status muodostuu kulttuurisessa vuorovaikutuksessa. Ammattinimikkeiden tuoma yhteiskunnallinen status voi vaihdella aikakaudesta riippuen arvomaailman muokkauksessa. Yhteiskunnallinen asema ei siis ole pysyvä, vaan vaihtelee eri aikana.³³ Tutkimusaikakaudellani luokkayhteiskunta on muokattu juuri hajonneen sääty-yhteiskunnan raunioista, jolloin vanha arvomaailma on vielä olemassa taustalla. Luokittelu peruste on vain muuttunut, ei niinkään status.

²⁸ Rinne 1989, 31.

²⁹ Bourdieu 1985, 11.

³⁰ Rinne 1989, 171.

³¹ Purhonen, Roos 2006, 34.

³² Kokko 1998, 22.

³³ Kinnunen 2001, 33.

Luokittelu on sosiaalinen prosessi, jonka ihmiset luovat. Luokittelu tapahtuu sosiaalisen aseman mukaan; yksilön sosioekonominen asema kuvaa yhteiskunnan toimintatapaa sekä yksilön mahdollisuuksia yhteiskunnassa³⁴. Luokat ovat symbolisia osia yhteiskunnan luokittelutaistelussa, jossa elämäntavat ja arvot toimivat jaottelijoina.³⁵

Sosiaalinen tausta on siis riippuvainen sosiaalisesta vuorovaikutuksesta, sosiaalisista verkostoista ja yhteiskunnassa vallitsevista arvoista. Sosiaalinen tausta määrittyy ihmisten muodostamien luokitteluiden mukaan. Yhteiskunnassa eletään arvojen muodostamisissa rakenteissa.

Käsite yhteisöllisyys korostuu sisä-oppilaitosmaisessa seminaarissa. *Yhteisöllä* tarkoitetaan ihmisten välisten suhteiden, muodostavaa kokonaisuutta.³⁶ Yksilöiden kanssakäyminen, sosiaalisesti muodostettujen raamien sisällä (kuten normit ja käyttäytymissäännöt), muodostaa yhteisön olemassaolon.³⁷ Yhteisö muodostuu siis sosiaalisessa vuorovaikutuksessa sekä voimakkaassa yhteenkuuluvuuden tunteessa. Heikki Lehtonen on teoksessaan *Yhteisö* tuonut esille kolme tapaa yhteisön määrittelemiseksi: yhteisön voi olla alueellisesti rajattu yksikkö, se voi ilmentää sosiaalisen vuorovaikutuksen tulosta ja se voi ilmentää yhteenkuuluvuuden tunnetta ”--tai muita symbolisia yhteisyyttä osoittavia ilmiöitä—”.³⁸ Yhteenkuuluvuuden kokemus luo ihmisten välille sosiaalista vuorovaikutusta, jolloin yhteisöllisyys ryhmän sisällä kasvaa.

Yhteisön muodostaminen on myös osa vuorovaikutuksellista identiteetin rakennusta.³⁹ Seminaarissa opiskelijat tulivat kukin omista lähtökohdistaan, mutta tulivat osaksi seminaariyhteisöä. Seminaarissa yhteisö rakentui samoja arvoja omaavien ja samoja normeja noudattavien opiskelijoiden sosiaalisessa kanssakäymisessä. Opiskelijoiden välillä vallitsi voimakas yhteisöllisyyden tunne, joka jatkui monilla seminaariajan jälkeenkin. Jukka Rantala on tutkimuksessaan *Kansaa kasvattamassa* tutkinut seminaarista valmistuneiden opettajien kirjeenvaihtoa seminaarin jälkeen, ensimmäisinä työvuosina. Yhteyttä haluttiin edelleen pitää ja kokemuksia jakaa vanhan yhteisön

³⁴ Haapala 1989, 99.

³⁵ Bourdieu 1985, 19.

³⁶ Markkola, Snellman, Östman 2014, 18.

³⁷ Moilanen & Eilola 2013, 11.

³⁸ Lehtonen 1990, 17.

³⁹ Lehtonen 1990, 19–20.

kanssa.⁴⁰ Seminaarissa oli monia erilaisia pieniä yhteisöjä yhden suuren sisällä: Nais- ja miesosastot muodostivat omat yhteisöt seminaarin arjessa. Myös saman vuosiasteen opiskelijat muodostivat omansa. Opettajat, oppilaat ja muu henkilökunta muodostivat yhdessä koko suljetun seminaariyhteisön, jossa päämääränä oli sivistys, siveellisyys, kansakouluopetuksen edistäminen.

Yhteisö tutkimuskohteena on haastava, sillä se rakentuu muuttuvien arvojen ja käsityksien pohjalle. Yhteisön tutkimisessa tuleekin muistaa, että sitä tutkitaan aikaan ja paikkaan sidottuna ilmiönä⁴¹: Seminaari ja sen osastot muodostavat yhteisön tapahtumapaikan ja tarkasteluvuodet rajaavat ajankuvan. Tutkimuksessani tutkin yhteisöllisyyden muodostumista seminaarin hallinnossa ja opetuksessa. Seminaarin vapaa-ajan toimintaa en sisällyttä tutkimukseeni.

Intersektionaalisuudella tarkoitetaan, että sukupuolet eivät ole yksinkertaisia kategorioita, sillä kaikkia yksilöitä halkovat monenlaiset luokittelut yhteiskunnassa. Sukupuoli ei siis ole ainoa luokitteleva tekijä yhteiskunnassa. Esimerkiksi ikä ja ammatin tuoma sosiaalinen status muokkaavat sukupuolta ja näin sukupuolijakaumaa. Intersektionaalisuus perustuu valtaan; kuinka eri kategoriat muokkaavat yksilön kykyä muuttaa asemaansa yhteiskunnassa.⁴² Seminaarissa sukupuoli määrittää opetusvaatimuksia sekä opetussuunnitelmia. Seminaarissa opiskelijoiden sosioekonominen aseman kuitenkin yhtenäistyy, heistä tulee kaikista kansakoulunopettajia sukupuolesta huolimatta. Sukupuolen lisäksi opiskelijoihin liittyvä koulutuksen tuoma status, joka muokkaa heidän asemaansa yhteiskunnassa.

Teoriapohjana tulen tutkimuksessani hyödyntämään siis edellä mainitsemiani yhteiskunnallisen sosiaalisen statuksen näkökulmia yhteisöllisyyden ja sosiaalisen taustan valossa. Lisäksi tutkimuksessani on sukupuolihistoriallista otetta, sillä sukupuoli määrittäi seminaaria ja sen koulutusta merkittävästi. Joan Wallach Scott on määritellyt sukupuolen käsitettä sukupuolihistoriallisessa teoriassaan. Scottin teorian mukaan sukupuoli (gender) kuvastaa yhteiskunnan valtarakenteita, sillä sukupuolelle rakennetaan käsityksiä sosiaalisesti ja kulttuurisesti. Sukupuoli ei ole vain fyysinen tekijä vaan se muotoutuu yhteiskunnallisesti rakenteiden mukaan. Scottin mukaan sukupuolen historiallinen tutkimus on tärkeää, jotta voimme ymmärtää menneen ajan

⁴⁰ Rantala 2005.

⁴¹ Moilanen & Eilola 2013, 8.

⁴² McCall 2005, 1 – 31.

yhteiskuntarakenteita ja mentaliteettia. Sukupuolen historia auttaa myös ymmärtämään sukupuolen käsitettä nykyajan yhteiskunnassa.⁴³

Scottin lisäksi hyödynnän tutkimuksessani myös Mervi Kaarnisen tutkimusta luokka- ja sukupuolikysymyksistä sekä koulutuksesta tutkimuksessa *Nykyajan tytöt: koulutus, luokka ja sukupuoli 1920- ja 1930-luvun Suomessa*⁴⁴. Tutkimuksen keskiössä on se, miten koulutus vaikutti sukupuolten ja yhteiskuntaluokkien välisiin suhteisiin sekä se, millainen ajatusmaailma tyttöjen kouluttautumisesta oli eriasteisissa oppilaitoksissa.

Sekä Scottin sukupuolihistoriallinen teoria että Kaarnisen tutkimus sopivat tutkimusnäkökulmaani sukupuolijakaumasta seminaarissa. Seminaarin vaatimukset nais- ja miesopiskelijoilta olivat erilaiset ja myös koulutus naisten ja miesten välillä oli erilainen. Molempien osastojen koulutus tähtäsi kuitenkin samaan ammattiin ja samaan yhteiskunnalliseen asemaan. Vaikka seminaarin osastot tasoittuivat eroiltaan 1900-luvun alussa, ne olivat kuitenkin erilaisia nimenomaan sukupuolen mukaan. Toki seminaari toi molemmille osapuolille uudenlaisen yhteiskunnallisen statuksen, riippumatta lähtökohdista. Sukupuolikäsitys sitoutuu aikaan, paikkaan ja kulttuuriin⁴⁵: seminaari kuvastaa 1900-luvun alun kuvaa sukupuoliin liittyvistä käsityksistä; millainen naisen ja miehen status yhteiskunnassa tuolloin oli.

Tutkimukseni painottuu sosiaalihistoriaan, mutta on myös kulttuurihistoriallista. Pertti Haapalan teoksen, *Sosiaalihistoria-johdatus tutkimukseen*, mukaan sosiaalihistoria olettaa, että yhteiskunta muodostuu erilaisista sosiaalisista ryhmistä. Sosiaalihistoriassa tutkitaan näitä ryhmiä ”—ja ryhmän jäsenten syntyperää ja heidän siirtymistään ryhmästä toiseen eli sosiaalista liikkuvuutta.” Sosiaalihistoria on kiinnostunut myös ryhmän sosiaalisesta ympäristöstä.⁴⁶ Kulttuurisosiaalisten taustojen selvittäminen seminaarissa on sosiaalisesti muodostettujen yhteisöarakenteiden tutkimusta.

Seminaarin opetuksen tutkiminen sosiaalisen taustan kautta kuvastaa myös seminaarissa vallitsevaa kulttuuria ja yhteiskunnan asenteita. Tässä tutkimukseni lähestyy myös kulttuurihistorian osa-aluetta. Kulttuurihistoriassa tutkitaan mikrotason ilmiöitä ja muodostetaan ymmärrys historiakuvasta ihmisen kautta. Esimerkiksi yksilön kokemukset

⁴³ Scott 1999, 2-4.

⁴⁴ Kaarninen 1995.

⁴⁵ Kotilainen 2008, 73.

⁴⁶ Haapala 1989, 19–20.

ovat tärkeä osa ymmärryksen luomisessa.⁴⁷ Tutkimuksessa muodostan käsityksen seminaarikulttuurista seminaarilaisten kautta.

Tutkimukseni rakenne muodostuu kahdesta käsittelyluvusta. Luvussa 2 kartoitan seminaariopiskelijoiden kulttuurisosaalisia taustoja: Alaluvussa 2.1 selvitän kulttuurisosaalisen taustan käsitettä tarkemmin. Alaluvussa 2.2 selvitän opiskelijoiden sosiaalista taustaa isän ammatin perusteella. Alaluvussa 2.3 tutkin opiskelijoiden taustakoulutusta seminaariin tultaessa. Alaluvusta 2.3 löytyy seminaariopiskelijoiden paikkakuntajakauma.

Luvussa 3 käsittelen kulttuurisosaalisten taustojen näkymistä seminaarin opetuksessa ja arvoissa. Alaluvussa 3.1. selvitän eroja opetuksessa ja opetussuunnitelmissa. Alaluvussa 3.2 puolestaan keskityn seminaarin arvo maailmaan ja suhtautumiseen kulttuurisosaalisiin taustoihin. Alaluvussa 3.3 tuon esille koulutuksen merkityksen sekä lyhyen katsauksen siihen, minne opiskelijat valmiina opettajina seminaarista päätyivät. Luvussa 4 teen loppuyhteenvedon tutkimuksestani.

1.3 Tutkimuksen lähdeaineisto

Alkuperäislähteinäni käytän Jyväskylän maakunta-arkiston seminaari arkistosta löytyviä asiakirjoja. Lähteitä ovat seminaarin oppilasluettelot, seminaarintuntijakoehdotukset sekä opetusohjeet ja – suunnitelmat, seminaarin nais- ja miesosaston päiväkirjat sekä seminaarin opettajakokousten pöytäkirjat.

Oppilasluettelot eli opettajaseminaarin nimikirjat vastaavat kysymykseen nais- ja miesopiskelijoiden kulttuurisosaalisesta taustasta. Nimikirja toimi opiskelijarekisterinä, johon kirjattiin opiskelijan nimi, syntymäaika ja – paikka, isän nimi ja sääty, aikaisempi koulutus, opettajaseminaarin alkamisvuosi, luokka-astevaihdokset sekä valmistumisvuosi. Lisäksi muistutusosiossa saattoi olla maininta aikaisemmasta valmistumisesta tai eroamisesta seminaarista. Nimikirjat ovat näin relevantti lähde opiskelijoiden taustojen tarkasteluun. Oppilasluetteloista olen koostanut Excel-ohjelman avulla taulukon, johon olen koonnut nimikirjan tietoja tarkasteluvuosiltani. Taulukko sekä nais- että miesosastosta on nähtävissä liitteissä.⁴⁸

⁴⁷ Immonen & Leskelä-Kärki 2001, 14–15.

⁴⁸ ks. liitteet 1 ja 2.

Seminaarintuntijakoehdotuksia löytyy arkistosta vuodesta 1890 lähtien aina vuoteen 1936 asti. Tuntijakoehdotukset kertovat konkreettisesti, montako tuntia kutakin oppiainetta on suunniteltu millekin vuosiasteelle. Tuntijakoehdotusluettelossa nais- ja miesosasto ovat erikseen, joten pystyn hyvin vertailemaan nais- ja miesosaston oppiainejakoa ja tarkastelemaan, näkyykö opiskelijoiden sosiaalisten taustojen ero opetuksessa suunnitelmatasolla. Tuntijakoehdotuksista voin myös tutkia naisten kolmevuotisen ja miesten viisivuotisen koulutuksen rakenteellisia eroja. Opetusohjeissa ja – suunnitelmissa on merkintöjä tuntijakoehdotuksien tueksi. Tuntijakoehdotukset ja opetussuunnitelmat auttavat vastamaan toiseen tutkimuskysymykseeni sosiaalisten erojen näkymisestä seminaarin opetuksessa.

Nais- ja miesosaston päiväkirjoissa on merkintöjä jokaisesta opiskelupäivästä; oppiaine ja – aihekuvauksia, poissaolomerkintöjä ja huomautuksia. Näistä asiakirjoista selvitän, millaisia eroja nais- ja miesosaston jokapäiväisessä koulutuksessa esimerkiksi oppiainetasolla. Osastojen päiväkirjat toimivat tukevinä lähteinä tuntijakoehdotuksille.

Opettajainkokousten pöytäkirjat ovat virallisia asiakirjoja, joista löytyy tietoa seminaarin hallinnollisten ja taloudellisten asioiden piiristä. Kokouksissa käsiteltiin ja tehtiin päätöksiä esimerkiksi oppilasongelmatapauksista ja arvioinneista sekä muista oppilasasioista. Lisäksi kokouksissa päätettiin seminaarin erilaisista hankinnoista ja apurahoista. Opettajainkokousten pöytäkirjoista selvitän kulttuurisosiaalisten taustojen näkymistä seminaarissa sekä sitä, suhtauduttiinko seminaarissa eri tavalla nais- ja miesopiskelijoihin.

Ensisijaisten lähteiden lisäksi arkistosta löytyy myös tukevia lähteitä, joista selvitän seminaariyhteisön sosiaalista ilmapiiriä. Arkistosta löytyi esimerkiksi oppilaiden ja opettajan välisen jutun asiakirjat vuodelta 1925, jossa kerrotaan oppiaineita koskevista muutoksista sekä opetuksessa tapahtuvista muutoksista. Asiakirjassa mainitaan myös tuona vuonna sattunut lehtori Haatajan tapaus, jossa opiskelijat tekivät valituksen piirustuksen lehtori Haatajasta ja kieltäytyivät menemästä hänen tunnilleen. Haatajan tapausta käytiin läpi myös opettajain kokouksissa ja siitä mainitaan pöytäkirjoissa. Haataja oli käyttäytynyt opiskelijoita kohtaan huonosti ja joulukuussa 1925 yhteensä 106 miesosaston opiskelijaa uhkasi eroavansa, mikäli Haataja jatkaa työssään.⁴⁹ Tapausta käsiteltiin useissa kokouksissa ja lopulta Haataja erotettiin lopullisesti tehtävästään.

⁴⁹ OKP, 12/1925.

Asiakirjoista voi tarkastella sitä, millaista oppilaiden käytös poikkeuksellisessa seminaaritulanteessa oli. Lisäksi tapaus on esimerkki kokouskäytännöstä, jossa erikoistilanteita käsiteltiin vasta naisosaston opettajiston lähdettyä paikalta.

Tukevina lähteinä opetukseen liittyen löytyy myös seminaarin ja harjoituskoulun oppilaiden muistiinpanovihot eri oppiaineissa 1920-luvulta. Myös harjoituskoulun lukujärjestykset sekä tyttö- ja poikaharjoituskoulun tuntijakoehdotukset toimivat tukevina lähteinä selvittäessäni seminaarin opetuksen eroja.

Tulen käsittelemään aineiston henkilöitä yleispiirteisesti ilman nimiä, koska kiinnostavaa on kokonaiskuvan käsittäminen; millaisia sosiaaliset erot olivat ja miten ne esiintyivät seminaarin opiskelijoiden koko seminaariryhmässä? Nimettömyyden avulla etäännyttän itseni objektiiviseksi aineiston suhteen ja kokonaiskuvaa on helpompi käsitellä. Tutkimukseni vapautuu henkilöetiikasta, kun en mainitse nimiä. Esimerkiksi opettajakokousten pöytäkirjoissa mainittuja rangaistuksia tai eroamisia käsitellessäni nimien käyttäminen voisi tuoda mainitut henkilöt huonoon valoon. Se ei ole tutkimuksessani tähdellistä, vaan kokonaiskuva seminaarin suhtautumisesta opiskelijoihin. Anonyymiys on siten tutkimuskysymyksieni kannalta otollisempaa.⁵⁰

Seminaariopiskelijat antavat yhdenlaisen kuvan historiasta. Heidän esiintyminen nimettöminä ei vähennä sitä historiallista arvoa, mitä aineistosta saa. Seminaariopiskelijat ja heidän sosiaaliset taustansa ovat tämän tutkimuksen lähtökohtana. Ne määrittelevät tutkimuksen antaman historiantuvan. Anonyymiys palvelee tutkimuksessa parhaiten tutkimuksen historiakuvan objektiivisuutta.⁵¹

⁵⁰ Mäkinen 2006, 114.

⁵¹ Kalela 2002, 180.

1.4 Tutkimusmenetelmät

Tutkimukseni menetelmänä on vertaileva tutkimus. Tutkimuksessani teen vertailevaa analyysiä nais- ja miesosastojen välillä seminaarissa. Risto Alapuron ja Ilkka Armisen teoksessa *Vertailevan tutkimuksen ulottuvuuksia* on selvitetty vertailua tutkimusmenetelmänä. Vertaileva tutkimus on lähtöisin sosiologian piiristä ja sen avulla voi selittää sosiaalisia ilmiöitä. ”Vertailevassa tutkimuksessa tutkitaan siis ilmiötä suhteessa toisiin ilmiöihin.”⁵²

Vertailevassa tutkimuksessa vertailun kohteet on asetettava jollekin mittarille, joihin liittyy aina erilaisia oletuksia. Siksi vertailun tulokset eivät koskaan ole yksiselitteisiä.⁵³ Omassa tutkimuksessani vertailun mittarina on oletus 1900-luvun alun yhteiskunnassa vallitsevasta sukupuolierottelusta ja sen muutoksesta. Seminaariyhteisössä vertailun olettamus on koulutuksien lähtökohtainen eroaminen toisistaan. Lisäksi luvussa 2.1 luokittelen nais- ja miesopiskelijoiden sosiaalista taustaa isän ammattien perusteella. Tässä luotu vertailuviitekehys pohjautuu ammattiluokituksiin 1900-luvun yhteiskunnassa. Ammatteihin liittyy erilaisia mielikuvia, jotka ovat sidoksissa kulttuuriin ja mentaliteettiin yhteiskunnassa⁵⁴. Ammatteja määrittävät usein esimerkiksi sukupuoli. Kansakoulunopettajuudessa mielenkiintoista on se, että se oli sekä miesten että naisten ammatti. Se toi samanlaisen sosiaalisen statuksen yhteiskunnassa. Koulutus kuitenkin poikkesi sukupuolten välillä, jolloin vertailu muodostaa selityksen ammatin erilaisista oletuksista sukupuolten välillä.

Vertailevassa laadullisessa tutkimuksessa tulee, Alapuron ja Armisen mukaan, ottaa huomioon lähtökohtaisen vertailuasetelman aiheuttama mittaamisongelma. Erilaisten sosiaalisten ja kulttuuristen rakenteiden määrällinen tutkimus on mahdollista vain jossakin valitussa viitekehyksessä.⁵⁵ Tutkimukseni on laadullista vertailevaa tutkimusta arkistomateriaalin ja tutkimuskirjallisuuden pohjalta. Arkistomateriaalista olen kuitenkin työstänyt myös määrällisiä taulukoita, joita olen hyödyntänyt tutkimukseni kuvioissa, numeerisissa faktoissa sekä kartoissa. Laadullisen analyysin tukena tutkimuksessani on siis myös määrällistä tutkimusta.

⁵² Alapuro & Arminen 2004, 7.

⁵³ Alapuro & Arminen 2004, 14, 57.

⁵⁴ Alapuro & Arminen 2004, 74.

⁵⁵ Alapuro & Arminen 2004, 14–15.

Seminaariopiskelijoiden sosiaalisten taustojen tutkimisessa käytän paljon sosioekonomisen aseman luokittelua. Luokittelun perustana käytän Merja Kinnusen *Luokiteltu sukupuoli*, Tapani Valkosen yms. *Suomalaiset. Yhteiskunnan rakenne teollistumisen aikana*, Aimo Halilan *Suomen vanhin kansakoulunopettajisto* ja Risto Rinteen *Mistä opettajat tulevat?*-teoksia.

Luokittelu on keino, jolla luodaan järjestystä yhteiskunnallisista ilmiöistä. Se on tapa jäsentää ymmärrystä.⁵⁶ Luokittelemalla muodostetaan rajat sosiaalisesta todellisuudesta. Luokittelun perustana voi olla esimerkiksi käsitys sukupuolen roolista tai ammatin tuomasta statuksesta. Luokitukset rakentuvat siis kulttuurin pohjalta⁵⁷ ja ne ovat sidoksissa aikaan ja paikkaan. Luokittelussa tulee kuitenkin muistaa, että yksi kategoria on olemassa vain suhteessa tosiin kategorioihin.⁵⁸ Luokittelu tutkimusmenetelmänä korostaa tutkijan roolia aineiston käsittelyssä. Luokituksen tekeminen lähdeaineiston pohjalta tuo esille tutkimusnäkökulman, jonka läpi historiallista todellisuutta kuvataan.

Ammateista ja koulutuksesta tuli sosiaalisen aseman mittareita⁵⁹ 1800-luvun lopun yhteiskunnassa. Ammattinimikkeet muodostuivat luokittelun perustaksi. Ammattinimikkeet kuvastavat työnjakoa yhteiskunnassa. Ammatteja järjestetään ryhmiksi suhteessa toisiinsa kuvantamaan yleiskuvaa sosiaalisista kerrostumista yhteiskunnassa.⁶⁰ Ammattinimikkeet ovat osa kulttuuria; ne ovat kulttuurin merkkejä yhteiskuntarakenteessa. Kulttuuriset merkit puolestaan syntyvät sosiaalisessa vuorovaikutuksessa, jossa niiden luodaan merkityksiä ja arvoja. Merkitykset ja arvot muuttuvat yhteiskunnan muuttumisen mukana. Esimerkiksi ammattinimikkeille nousi uudenlainen merkitys sääty-yhteiskunnan hajottua.

Seminaariopiskelijoiden sosiaaliset taustat heijastavat aikansa suomalaista yhteiskuntaa ja kulttuuria. Seminaarissa opiskellessaan opiskelijoita kohdellaan kulttuurisosiaalisen taustan ja sukupuolen statuksen kautta.

Tarkasteluvuosinani käytän otantaa tutkimuksen aikarajan sisältä seuraavasti: tarkastelussa ovat vuodet 1920, 1923, 1925, 1928, 1930 ja 1932. Nämä vuodet tekevät

⁵⁶ Kinnunen 2001, 31.

⁵⁷ Kinnunen 2001, 31–32.

⁵⁸ Kinnunen 1989, 4-6.

⁵⁹ Valtonen 1997, 258–259.

⁶⁰ Kinnunen 2001, 75–77.

läpileikkauksen 1920-luvun ja 1930-luvun seminaariin. Tarkasteluvuosia käytän kaikissa tämän tutkimuksen kaavioissa, taulukoissa ja kartoissa.

2 OPISKELIJOIDEN KULTTUURISOSIAALISET TAUSTAT

2.1 Kulttuurisosiaalisten taustojen lähtökohdat seminaarissa

Kulttuurisosiaalinen tausta kuvaa opiskelijan sosioekonomista asemaa yhteiskunnassa ennen seminaariin tuloa. Kulttuurisosiaaliseen taustaan sisällytän opiskelijan yhteiskunnallisen sosiaaliluokan, koulutustaustan, kotipaikkakunnan sekä iän. Lähteinä käyttämissäni oppilasluetteloissa kirjattiin aina opiskelijan taustatiedot: Nimi, syntymäaika sekä syntymäpaikka. Lisäksi kirjattiin opiskelijan isän nimi, sääty ja asuinpaikka. Myös opiskelijan aiempi koulutustausta mainitaan luettelossa. Oppilasluetteloista olen koostanut tarkasteluvuosiltani Excel-taulukon⁶¹, jota käytän pohjana tässä luvussa. Taulukon pohjalta olen työstänyt erilaisia kuvioita leipätekstin yhteyteen, laskenut prosenttiosuuksia sekä koonnut kartan paikkakuntajakaumasta lukuun 2.3.

Ennen kansakoulunopettajakoulutusta opettajana toimi yksittäisessä kyläyhteisössä joku siihen valittu henkilö, esimerkiksi pappi tai entinen sotilas.⁶² Koulutuksen arvostus kuitenkin kasvoi vähitellen koululaitoksen kehittyessä. Tällöin myös opettajan ammatista tuli merkittävä.⁶³ Vaatimukset opettajuudessa kasvoivat, opettajaseminaareja perustettiin, ja viimeistään oppivelvollisuuslain myötä opettajuus muuttui arvostetuksi ja tarpeelliseksi ammatiksi koko Suomessa.

Tarkasteluvuosinani seminaarin pyrkimyksenä oli pitää nais- ja miesopiskelijoiden määrä samansuuruisina, noin 30 opiskelijan kokonaisuuksina.⁶⁴ Kuitenkin aineistosta on havaittavissa selvä ero osastojen opiskelumäärissä: Naisten määrä oli koko ajan kasvussa, ja viimeistään vuoden 1921 oppivelvollisuuslain jälkeen seminaarin naisosaston opiskelijamäärät kasvoivat huomattavasti⁶⁵. Esimerkiksi vuonna 1925 naisosastolla aloitti peräti 66 opiskelijaa. Tämän jälkeen naisosasto säilyi seminaariajan loppuun saakka suurempana osastona; esimerkiksi vuonna 1935 naisopiskelijoita oli jo 71 prosenttia.⁶⁶ Lisäksi seminaariin hakevien miesten lukumäärä pysyi alhaisena 1900-

⁶¹ ks. liitteet 1 ja 2.

⁶² Raivola 1989, 97.

⁶³ Raivola 1989, 100.

⁶⁴ JyMa, OKP 1920–1932.

⁶⁵ Kaarninen 1995.

⁶⁶ Rinne 1989.

luvun kuluessa; miesseminaariin oli 1920- ja 1930-luvuilla puolet vähemmän hakijoita kuin naisseminaariin. Mieshakijoiden vähäistä määrää selittää esimerkiksi kansakoulunopettajien alhainen palkkataso vielä 1900-luvun alussa. Pieni palkka ei välttämättä houkutellut miehiä hakeutumaan opettajakoulutukseen, jos muuta työtä oli jo tarjolla.⁶⁷ Mieshakijoiden määrä oli myös hyvin riippuvainen yhteiskunnallisista oloista koko seminaariajan ajan, sillä taloudellisesti suotuisina vuosina miehiä pyrki huomattavasti vähemmän kuin pulavuosina.⁶⁸ Yhteensä seminaarista valmistui, vuosina 1863–1937, noin 4500 kansakoulunopettajaa.⁶⁹

Tutkimuksen poikkileikkausvuosina seminaarin kävi yhteensä 441 opiskelijaa. Heistä naisia oli 259 ja miehiä 182.⁷⁰

Seminaarin aloitusikäraja oli 17 vuotta vuodesta 1917 lähtien⁷¹ seminaariajan loppuun saakka. Oppivelvollisuuslain tuoma kova tarve kansakoulunopettajista vaikutti osaltaan nuoreen aloitusikään seminaarissa. Koko tarkastelujaksolla ikäjakauma molemmilla osastoilla on melko samankaltainen. Yleisin aloitusikä koko ajanjaksolla on molemmalla osastoilla 18 vuotta. Kuitenkin, jos tarkastelee vuosia yksittäin, ovat naisopiskelijat joinakin vuosina hieman vanhempia. Esimerkiksi vuonna 1932 naisopiskelijoiden yleisin aloitusikä oli 20 vuotta kun taas miesopiskelijoilla se oli 18 vuotta.⁷² Naisten korkeampi aloitusikä johtuu pohjakoulutuksesta, joka naisilla oli yleensä korkeampi kuin miehillä seminaariin tultaessa. Yleisimmän seminaarin opiskelijat olivat siis noin 20-vuotiaita seminaariin tullessaan. Joitakin poikkeuksiakin löytyi: esimerkiksi vuonna 1925 kaksi naisopiskelijaa aloittivat 28-vuotiaita ja vuonna 1930 eräs aloittava naisopiskelija oli peräti 37-vuotias.

⁶⁷ Kuikka 2012, 167.

⁶⁸ Halila 1963, s.269–270.

⁶⁹ Halila 1963, s.272.

⁷⁰ JyMa Seminaarin nimikirjat 1920–1932.

⁷¹ Halila 1963, s.269.

⁷² JyMa Opettajaseminaarin nimikirjat 1920–1932.

2.2 Sosiaaliset taustat

Opiskelijoiden yhteiskunnallista sosiaalista taustaa olen tarkastellut isän säädyn eli ammatin kautta. Sääty-yhteiskunta on tutkimusaikakaudellani jo hajonnut, mutta sen arvot ja traditiot vaikuttivat edelleen opiskelijoiden elämässä. Opiskelijat eivät välttämättä itse olleet syntyneet sääty-yhteiskuntaan, mutta heidän vanhempansa olivat. Säädyt olivat vaihtuneet luokkiin teollistumisen tuoman yhteiskunnallisen rakennemuutoksen myötä. Ammatista oli tullut syntyperän sijaan statusta määrittävä tekijä yhteiskunnassa. Tässä tutkimuksessa kansakoulunopettajaopiskelijoiden sosiaaliset taustat suhteutetaan muun yhteiskunnan elinkeinomuutokseen.⁷³

Olen koostanut nimikirjojen tiedoista erilaisia jaotteluita sosiaalisista taustoista. Liitteinä oleviin taulukoihin on koottu kaikki tarkasteluvuosilta löytyneet isän ammatit⁷⁴, olen kuitenkin tehnyt niistä muutamia tiivistettyjä versioita tekstin yhteyteen, jotta ne olisivat informatiivisempia. Tiivistettyjen taulukoiden pohjalta olen koostanut kuvioita tekstin yhteyteen. Jaottelussa olen hyödyntänyt luokittelumenetelmää, joka pohjautuu 1900-luvun yhteiskunnassa vallinneeseen kulttuuriin ja arvomaailmaan.

Kulttuurissa yksilöä leikkaavat useat eri luokittelun perusteet, jolloin luokittelun perusta vaihtelee.⁷⁵ Seminaarin opiskelijoita luokitellessa heidän lähtöstatuksensa yhteiskunnassa vaikuttaa sosiaaliseen taustaan, mutta heidän sosiaalinen asemansa muuttuu seminaarin aikana. Tällöin heidän sosioekonomiseen asemaansa liittyy uusia ulottuvuuksia, kuten koulutus ja sukupuoli. Toisin sanoin, he lisäävät sosiaaliseen asemaansa kansakouluopettajuuden käsityksen. Tässä näkyy intersektionaalisuuden ulottuvuus; sukupuolimääritelmään kytkeytyy lisää määritteleviä tekijöitä, jotka leikkaavat toisiaan ja muokkaavat yksilön sosiaalista asemaa yhteiskunnassa.

Koulutus on keskeinen luokitteleva tekijä yhteiskunnassa.⁷⁶ Koulutus mahdollistaa sosiaalisen liikkumisen; omaa sosiaalista statusta voi nostaa kouluttautumalla. Sosiaalista liikkumista voi tapahtua sekä vaaka- että pystysuorasti. Vaakasuora liikkuminen tarkoittaa samalla yhteiskunnallisella tasolla asemasta toiseen liikkumista. Pystysuora liikkuminen puolestaan tarkoittaa siirtymistä yhteiskunnalliselta tasolta ylemmälle tai

⁷³ Rinne 1989, 69.

⁷⁴ ks. liitteet 1 ja 2.

⁷⁵ McCall 2005, 1-31.

⁷⁶ Rinne 1989, 18.

alemmalle tasolle.⁷⁷ Seminaarissa opiskelijoiden sosiaalinen status saattoi kasvaa kansakouluopettajuuden myötä. Esimerkiksi maanviljelijästä tuli osa keskiluokkaa. Sosiaalinen status saattoi säilyä myös samana.

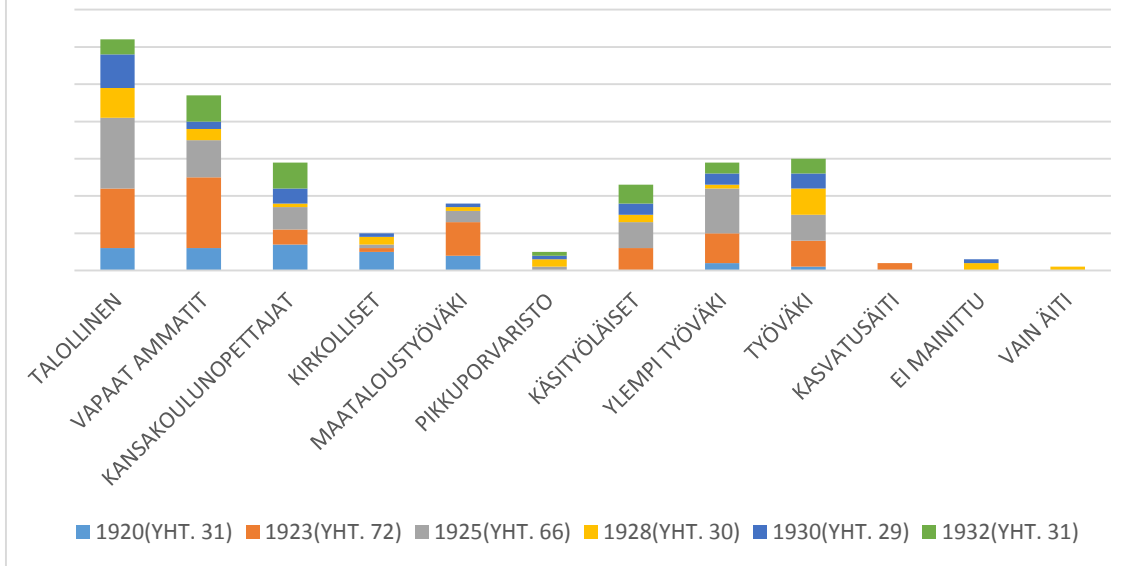
Tutkimukseni jaottelussa ammattiluokitus ei kuvaa yksittäistä ammattia kovinkaan tarkasti, vaan ryhmää, johon ammatti kuuluu. Ryhmä muodostuu valikoimalla samankaltaiset ammatit samaksi ryhmäksi, jolloin ammattirakenne on yleispiirteinen ja vertailukelpoinen.⁷⁸ Kuvioissa 1, 2 ja 3 seminaariopiskelijoiden sosiaaliset taustat on jaoteltu ammattinimikkeiden mukaan seuraaviin kategorioihin: talolliset, vapaat ammatit, kansakoulunopettajat, kirkollisten ammattien harjoittajat, maataloustyöväki, pikkuporvaristo, käsityöläiset, ylempi ja alempi työväki sekä poikkeustapaukset. Jaottelu on tiivistys kirjavasta joukosta ammattinimikkeitä, jotta kokonaiskuvaa sosiaalisesta jakaumasta seminaarissa olisi selkeämpi käsittää. Ammattinimikkeiden runsauden vuoksi jaottelu oli melko hankalaa ja jouduin tekemään paljon tiivistystä sekä sijoittamaan harkintani mukaan ammatit ryhmiin. Jaottelu on esimerkiksi suurpiirteisempää kuin Rinteen esittelemä sosiaaliluokitus⁷⁹, sillä se antaa näin paremman kokonaiskuvan seminaarin sosiaalikerrostumista tarkasteluvuosina.

⁷⁷ Rinne 1989, 31.

⁷⁸ Kinnunen 2001, 75- 77.

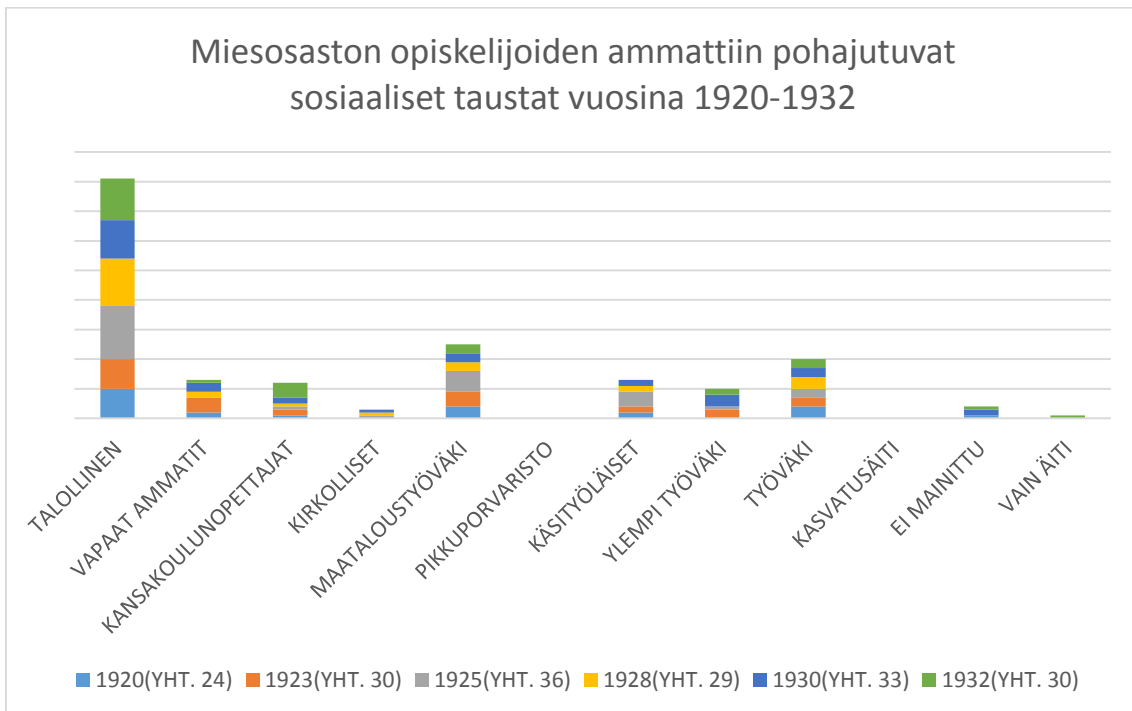
⁷⁹ Rinne 1989, 101.

Kuvio 1. Naisosaston opiskelijoiden ammattiin pohjautuvat sosiaaliset taustat vuosina 1920-1932

80

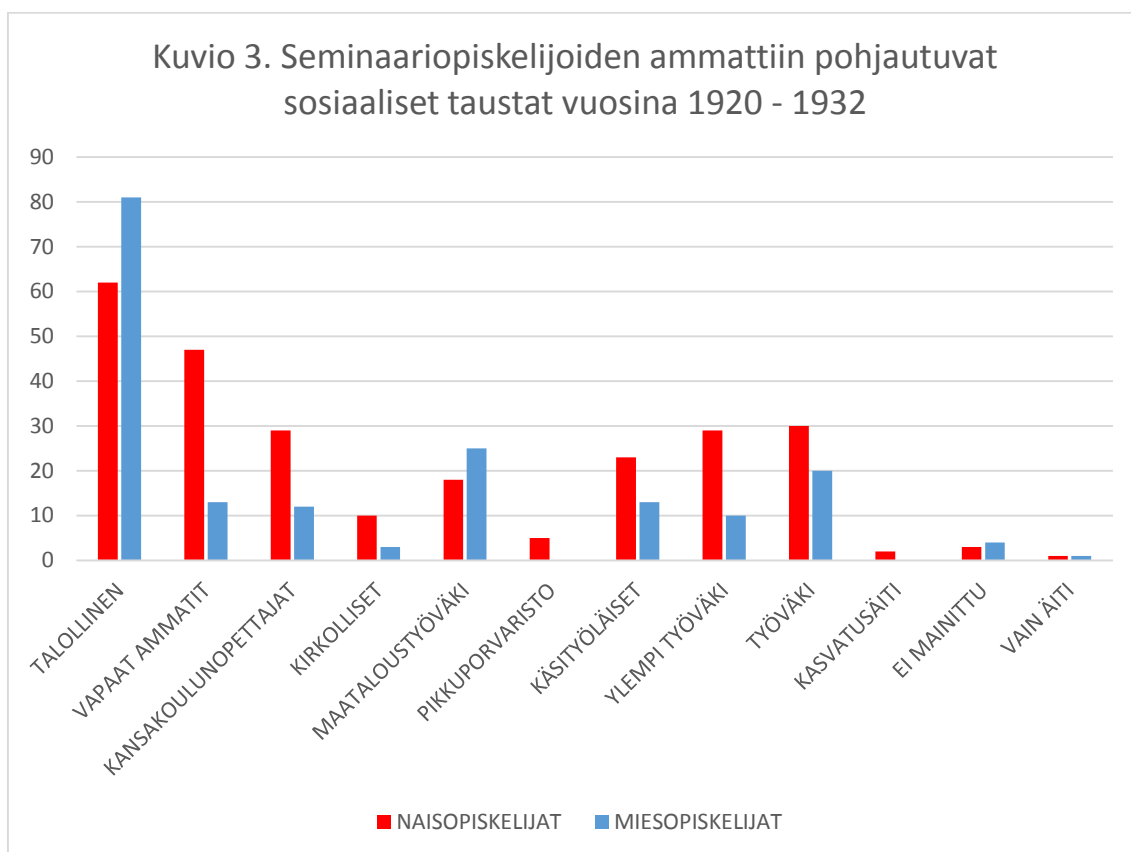
Miesosaston opiskelijoiden ammattiin pohjautuvat sosiaaliset taustat vuosina 1920-1932

81

⁸⁰ JyMa, Seminaarin nimikirjat 1920–1932.

⁸¹ JyMa, Seminaarin nimikirjat 1920–1932.

82

Talolliset olivat suurin ammattiryhmä opiskelijoiden sosiaalisena taustana tarkasteluvuosinani. Noin 32 prosenttia opiskelijoista edusti tätä ryhmää seminaarissa. Maatalousvaltaisessa Suomessa talolliset edustivat myös koko valtiossa suurta ammattiryhmää. Itsenäisten tilojen lisääntyessä talollisten määrä oli kasvanut 1900-luvun alussa rakennemuutoksen ja maareformien myötä.⁸² Talollisiin olen sijoittanut kaikki oman tilan omistavat, kuten tilalliset sekä tilanomistajat. Talollinen-termi oli kuitenkin yleisin nimikirjoissa käytetty termi tässä ammattiluokassa, joten se valikoitui myös kaavioon luokittelunimeksi.

Molemmilla osastoilla talolliset olivat siis selkeästi suurin ryhmä, mutta miesosastolla ero oli vielä suurempi suhteessa muihin ammattiryhmiin. Miesopiskelijoista peräti noin 45 prosenttia oli talollisia tarkasteluvuosina. Naisosastolla talolliset olivat myös suuri ryhmä,

⁸² JyMa, Seminaarin nimikirjat 1920–1932.

⁸³ Valkonen yms. 1985, 81 taulukko 2.10.

naisopiskelijoista noin 24 prosenttia oli talollisia. Huomattava ero nais- ja miesosaston välillä selittyy muun muassa sillä, että naisopiskelijoita tuli myös kaupungeista enemmän kuin miesopiskelijoita⁸⁴ (ks. luku 2.3).

Suurin osa opiskelijoista tarkasteluvuosina oli kuitenkin kotoisin maaseudulta, niin naiset kuin miehetkin. Talollinen perhetausta oli siis hyvin yleinen 1900-luvun alkupuolen seminaarissa. Kansakoulunopettajuus tarjosi vaihtoehdon maatalouselinkeinolle. Jyväskylä oli keskeisen sijaintinsa myötä maaseutujen suosiossa oleva opettajaseminaari, mikä myös selittää talollisten suurta määrää.

Vapaisiin ammatteihin olen sijoittanut esimerkiksi poliisit, kirjailijat, posteljoonit, konduktöörit ja lääkärit. Vapaiden ammattien harjoittajat kuuluvat siihen ammattiryhmään, joka luokkiin jaettaessa hajoaa sekä ylä- että keskiluokkaan. Vapaat ammatit käsittävät muun muassa palvelu- ja taidealan ammatteja sekä tieteen piiriin liittyviä ammatteja. Kuvioista 1, 2 ja 3 voidaan nähdä, että vapaat ammatit muodostivat eroa osastojen välille: naisosastolla vapaat ammatit muodostavat toiseksi suurimman ammattiryhmän tarkasteluvuosina. Esimerkiksi vuonna 1923 vapaa ammattitaustaisia naisopiskelijoita oli 26 prosenttia naisosastosta. Miesosastolla puolestaan vapaat ammatit muodostivat huomattavasti pienemmän ryhmän tarkasteluvuosina. Heitä oli noin seitsemän prosenttia kaikista miesosaston opiskelijoista tarkasteluvuosina. Vapaiden ammattien osalta naisopiskelijoiden sosiaaliset taustat näyttävät olleen korkeampaa yhteiskunnallista statusta kuin miesopiskelijoiden.

Kansakoulunopettajan ammatti muotoutui uomiinsa vasta 1800-luvulla, seminaarien perustamisen myötä. Kansakoulunopettajuus oli poikkeuksellinen ammattiryhmä, sillä se työllisti sekä naisia että miehiä. Seminaarit mahdollistivat naisten ammattikoulutuksen kehittymisen.⁸⁵ Naisopettajuutta pidettiin kutsumusammattina yli perhe-elämän; monet naisopettajat olivat naimattomia ja perheettömiä varsinkin seminaariajan alussa.⁸⁶

Kansakoulunopettajisto on kuvioissa 1, 2 ja 3 eroteltuna omaan yksikköönsä. Kansakoulunopettajien lapsia oli useita seminaarin opiskelijoissa tarkasteluvuosina. Monissa kansakouluopettajaperheissä opettajuuden perinnettä haluttiin pitää yllä ja opettajuus oli luonteva ammattivalinta.⁸⁷ On mielenkiintoista tarkastella opettajuuden

⁸⁴ Rinne 1989, 104.

⁸⁵ Prokkola.

⁸⁶ mm. Raivola 1989, 107, Rantala 2011, 268, 291.

⁸⁷ Auer & Viljanen 1983, 9.

jatkuvuuden kulttuuria; siksi erottelu on paikallaan. Kansakoulunopettajataustaisia seminaarin opiskelijoista oli noin yhdeksän prosenttia koko tarkastelujaksolla.

Jälleen osastojen välinen ero on selkeä; naisosastolla osuus on 11 prosenttia, kun taas miesosaston puolella kansakoulunopettajataustaisia on selvästi pienempi osa, vain noin seitsemän prosenttia. Kansakoulunopettajatausta oli naisopiskelijoille tyypillisempää, sillä se oli yksi harvoista naisille mahdollisista kunniallisista ja säädyllisistä ammateista 1900-luvun alussa. Jos perheessä oli kansakoulunopettajataustaa, oli opettajuus helppo vaihtoehto rouvaelämälle, sillä 1900-luvun alussa naisten sosioekonominen asema määriteltiin yleisesti kodin sekä miesten ammatin kautta.⁸⁸

Kansakoulunopettajataustaisia opiskelijoita oli tarkasteluvuosina eniten vuonna 1932. Yhteensä heitä aloitti 12, seitsemän naista ja viisi miestä.⁸⁹ Kasvatusopillisen korkeakoulun perustamisesta oli puhuttu jo 1930-luvun alussa ja vuoden 1932 luokka oli viimeinen seminaariin otettu luokka.⁹⁰ Nämä 12 olivat viimeiset kansakouluopettajataustaiset valmistuneet Jyväskylän seminaarista, jotka pitivät yllä sukujensa seminaarikulttuuria.

Kirkollisiin ammatteihin sisällytän kaikki uskonnonpiirissä töitä tekevät kirkkoherrasta, pappiin ja kappalaiseen. Kirkollisia ammatteja esiintyi melko vähän seminaariopiskelijoiden sosiaalisissa taustoissa tarkasteluvuosina, ja siksi näinkin eri ”luokkaiset” kirkolliset ammatit on liitetty yhteen. Kirkollisia ammattitaustoja on vain noin kolme prosenttia kaikista opiskelijoista. Kirkkoherroja ei tarkasteluvuosina esiinny kuin yksi kummankin osaston opiskelijan taustana. Enemmän esiintyy alempi kirkollisia virkoja, kuten pappeja tai muista uskonnollisia ammatteja, kuten lukkareja tai kanttoreita.⁹¹

Maataloustyöväellä tarkoitan alempaa luokitusta kuin talollisilla. Tarkoitan tällä siis maataloustyöväkeä, jotka olivat sosiaaliselta statukseltaan maataloustyöhön pohjautuvassa elinkeinossa.⁹² Maataloustyöväkeen olen sijoittanut maanviljelijät, torpparit, mäkitupalaiset, pienviljelijät sekä lohkotilalliset. Maanviljelijät on sijoitettu tähän kategoriaan, sillä lähdeaineistossa mainittiin selvästi erikseen oliko opiskelijan isä

⁸⁸ Kinnunen 2001, 168.

⁸⁹ ks. liitteet.

⁹⁰ Mikkola yms. 1937, 93.

⁹¹ ks. liitteet.

⁹² Halila 1949, 56–57.

talollinen vai maanviljelijä. Nimikirjoista tulee näin ilmi, että kyseiset maanviljelijät eivät olleet talollisen asemassa. Maataloustyöväki taustaisia on noin 10 prosenttia opiskelijoista tarkasteluvuosina. Miesosastolla tämä ryhmä muodosti isomman osuuden opiskelijoista kuin naisosastolla. Miesosastolaiset tulivat useimmin maaseudulta verrattuna naisiin (ks. luku 2.3), joten se selittää miesosaston suurempaa osuutta. Lisäksi maaseudulta tulleet naisopiskelijat olivat useimmin talollisesta perheestä kuin maataloustyöväestä. Miesopiskelijoidenkin kohdalla talolliset ovat selvästi maataloustyöväkeä isompi ryhmä, mutta heitä esiintyi enemmän myös jälkimmäisessäkin ryhmässä. Talolliset ja maataloustyöväki muodostivat yhdessä noin 42 prosenttia osuuden seminaariopiskelijoista, eli seminaari oli selvästi maatalousvaltainen.⁹³

Pikkuporvaristaustaiset opiskelijat olivat pieni ryhmä, mutta olen erotellut ne omaksi ryhmäkseen yksittäisten ammattien monikirjoisuuden vuoksi. Pikkuporvaristo oli kotoisin kaupunkialueilta ja heihin kuuluvat esimerkiksi kauppamatkustajat, torikauppiat ja merikapteenit. Pikkuporvaristo oli vanhastaan kirjava sosioekonominen ryhmä ja ”alempana” sosiaaliselta asemaltaan kuin vapaiden ammattien harjoittajat. Vain noin kaksi prosenttia opiskelijoista tuli pikkuporvaristaustaisesta perheestä tarkasteluvuosina. Pikkuporvaristo oli edustettuna vain naisosastolla, sillä miesosaston puolella ei tarkasteluvuosina löytynyt yhtään sillä taustalla olevaa opiskelijaa.

Käsityöläiset olivat keskisuuri ammattiryhmä seminaarissa tarkasteluvuosina. Käsityöläiset olivat enimmäkseen suutareita, räätäleitä ja seppiä, kaupunkialueilta kotoisin olevia ammatinharjoittajia. Käsityöläiset kuuluvat pikkuporvaristoon luokittelunäkökulmasta, mutta ne on erotettu omaksi ryhmäkseen, jotta pikkuporvaristo ei kasvaisi tarkastelun kannalta liian suureksi ryhmäksi. Käsityöläiset muodostivat yhteensä noin kahdeksan prosenttia seminaarin opiskelijoista. Naisosaston osuus on jälleen hieman isompi; noin yhdeksän prosenttia. Miesosastolla määrä oli noin seitsemän prosenttia.

Työväki oli suuri ryhmä seminaarissa 1900-luvun alussa.⁹⁴ Olen jakanut työväen kuitenkin kahteen alaryhmään, ylempään ja alempaan työväkeen (kuviossa 1, 2 ja 3 nimellä työväki), jotta ammattinimikkeiden erot ja sosiaaliset kerrostumat tulisivat paremmin esille. Lisäksi työväen sosiaalisessa statuksessa oli eroja esimerkiksi

⁹³ Halila 1963, mm. 130.

⁹⁴ Rinne 1989, 106.

palkkauksen suhteen.⁹⁵ Esimerkiksi tehtaan työnjohtaja tienasi enemmän kuin tehtaan työmies. Sosiaalista taustaa tarkasteltaessa on perusteltua erottaa sosiaaliselta statukseltaan eroavat työväen eri ryhmät.

Yhteensä koko työväki muodosti noin 20 prosenttia koko seminaariopiskelijoiden joukosta. Naisosastolla työväen osuus oli yhteensä lähes yhtä suuri kuin talollisten osuus. Miesosastolla työväen osuus on huomattavasti pienempi kuin naisten, mutta muodostaa silti toiseksi suurimman ryhmän osaston opiskelijoista tarkasteluvuosina. Työväen suuri osuus seminaarissa kertoo yhteiskunnan teollistumisesta ja kaupungistumisesta ja sen myötä keskiluokan kasvusta.⁹⁶

Ylemmällä työväellä tarkoitan työväen sosiaaliselta statukseltaan ”parempia” ammatteja. Ylempään työväkeen olen sijoittanut esimerkiksi työnjohtajat ja tilanhoitajat. Ylemmästä työväestä koostui noin yhdeksän prosentin suuruinen ryhmä seminaariopiskelijoita. Ylempi työväki muodosti selvän eron osastojen välille: Naisopiskelijoista noin 11 prosenttia oli ylemmästä työväestä tarkasteluvuosina. Miesopiskelijoista puolestaan vain noin kuusi prosenttia oli ylemmästä työväestä. Tämä perustelee edelleen naisopiskelijoiden korkeampaa sosiaalista taustaa suhteessa miesopiskelijoihin.

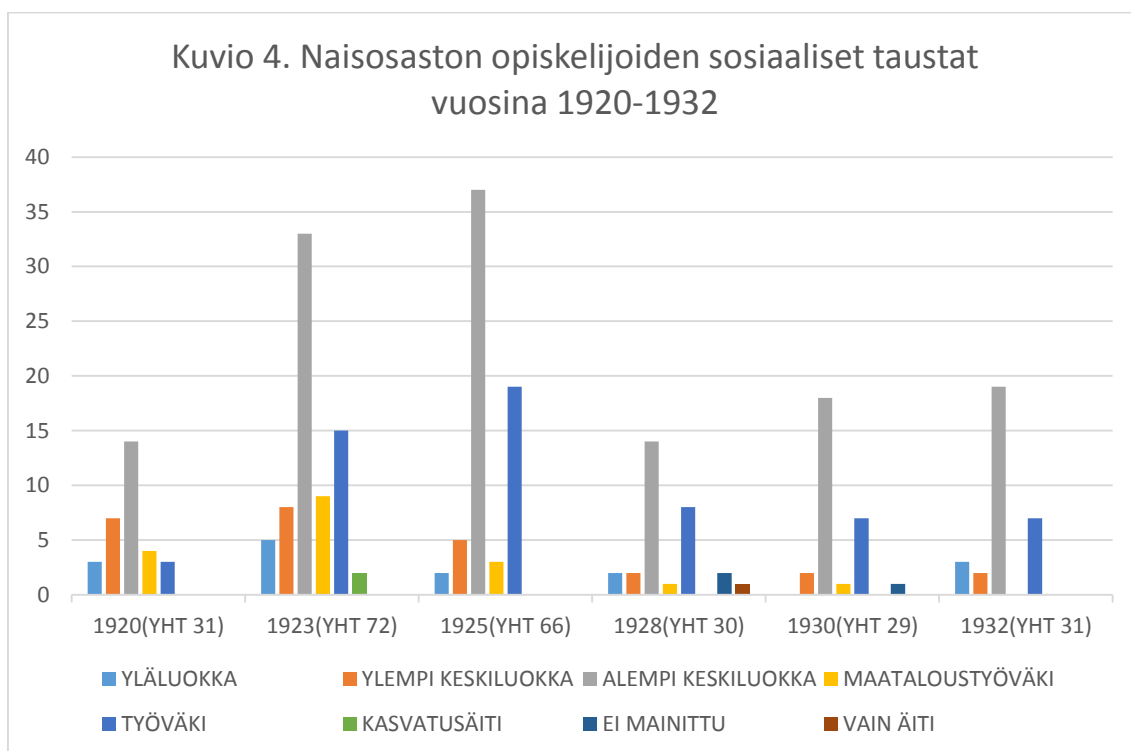
Alemmalla työväellä oli molemmilla osastoilla isommat osuudet kuin ylemmällä työväellä. Yhteensä alemmaa työväkeä edusti noin 11 prosenttia seminaarin opiskelijoista tarkasteluvuosina. Tähän työväkeen sijoittuvat ”alemmat” työväen ammatit, kuten esimerkiksi tehtaan työmiehet, ajurit ja itselliset. Naisosastolla alemman työväen osuus oli noin 12 prosenttia, eli hivenen suurempi kuin ylemmän työväen osuus. Miesosastolla alemman työväen osuus oli puolestaan noin 11 prosenttia. Miesosastolla alemman ja ylemmän työväen ero on suurempi kuin naisosastolla. Miesopiskelijoista selvä enemmistö työväen edustajista tuli siis alemmasta työväestä, kun taas naisopiskelijoilla molemmat työväen ryhmät ovat lähes yhtä suuret.

Aineistosta tulee kuitenkin selvästi ilmi, että työväki-taustaisista seminaariopiskelijoista suurempi osa oli alemmasta työväestä lähtöisin. Työväen suuri osuus naistenosastolla kertoo naisopiskelijoiden keskiluokkaisuudesta ja kaupunkilaislähtöisyydestä. Miesopiskelijoiden enemmistön maaseututaustan vuoksi työväellä oli pienempi osuus miesosaston sosiaalisesta taustasta.

⁹⁵ Koivuniemi 2007, 153.

⁹⁶ Rinne 1989, 110.

Kasvavan teollistumisen myötä suomalaiseen yhteiskuntaan tullut rakennemuutos vauhditti luokkayhteiskunnan syntyä. Maatalousvaltainen elinkeinorakenne murtui ja muuttoliike kaupunkiin alkoi. Yhteiskunnan jäsenet jakaantuivat nyt uudella tavalla elinkeinojen moninaistuuksessa.⁹⁷ Kuvioissa 4, 5 ja 6 on esitetty nais- ja miesopiskelijoiden yhteiskunnalliset sosiaaliset taustat ennen seminaariin tuloa luokkayhteiskunnan luokkia mukailleen. Sosiaaliset taustat on tiivistetty edelleen ammattinimikkeistä luokkiin. Luokat ovat yläluokka, kahtia jaettu keskiluokka, maataloustyöväki, työväki sekä poikkeustapaukset. Tiivistämällä ammattinimikkeet edelleen luokkaryhmiin saadaan lisänäkökulmaa opiskelijoiden sosiaaliseen taustaan.

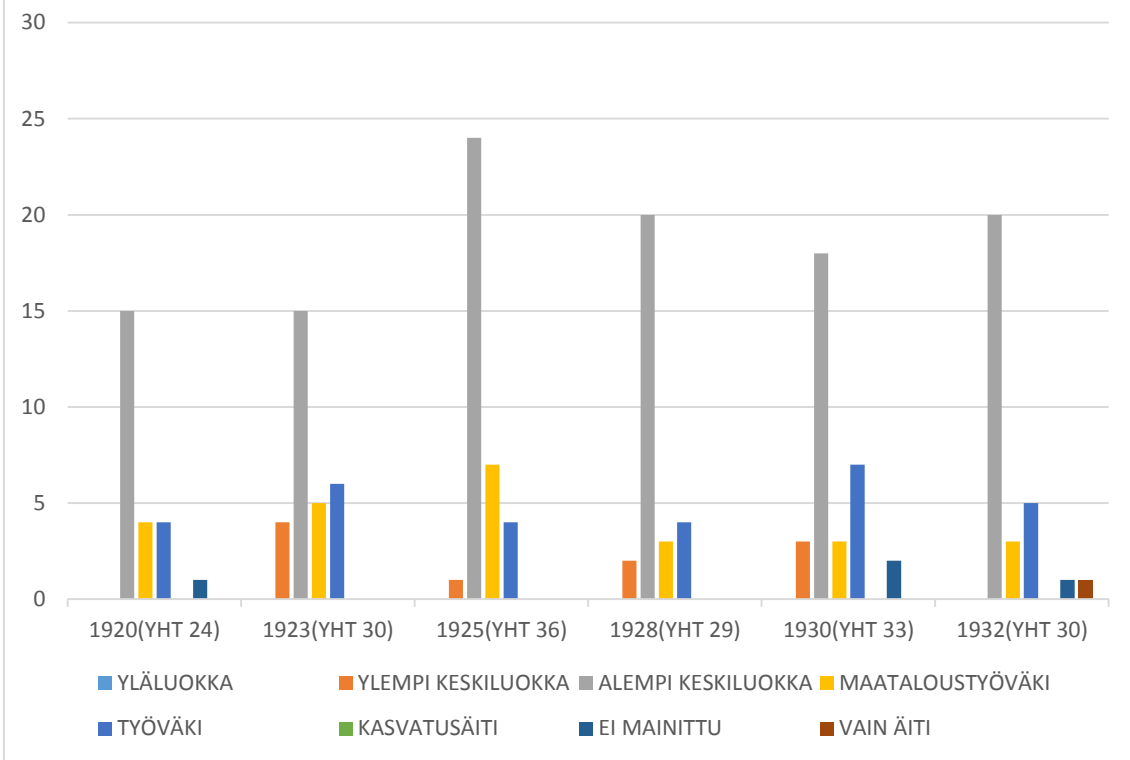

98

⁹⁷ Valkonen yms. 1985, 78.

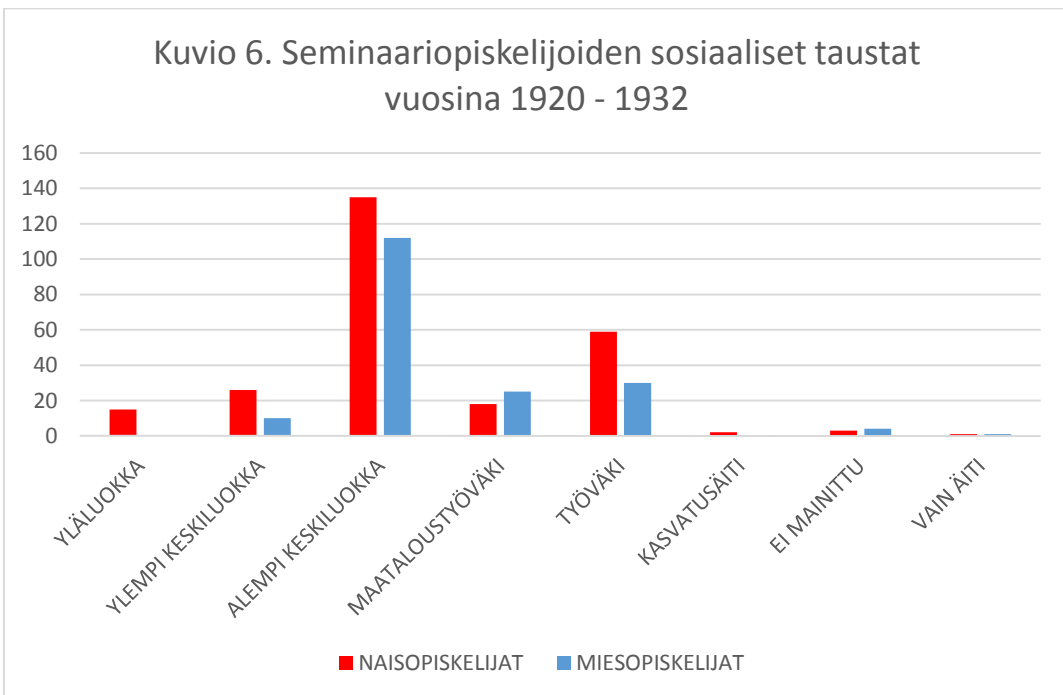
⁹⁸ JyMa, Seminaarin nimikirjat 1920–1932.

Kuvio 5. Miesosaston opiskelijoiden sosiaaliset taustat vuosina 1920-1932

99

Kuvio 6. Seminaariopiskelijoiden sosiaaliset taustat vuosina 1920 - 1932

100

⁹⁹ JyMa, Seminaarin nimikirjat 1920–1932.

¹⁰⁰ JyMa, Seminaarin nimikirjat 1920–1932.

Yläluokkaan sijoittuvat selvästi sosiaaliselta asemaltaan ”ylimmät” yhteiskunnan jäsenet, kuten ylin sivistyneistö ja virkamiehet. Oletan, että virkamiehet aineistossani ovat nimenomaan sääty-yhteiskunnan jäänteiltä; aatelistossa ja ylimmässä porvaristossa muodostuneita virka- ja arvonimikkeitä, jotka kuuluvat yläluokkaan. Valtion ja varsinkin kunnan alaisuudessa toimineet virkamiehet taas kuuluivat keskiluokkaan¹⁰¹. Vapaista ammateista korkeimman statuksen omaavat ammatit, kuten esimerkiksi lääkärit ja apteekkarit, kuuluvat yläluokkaan. Lisäksi yläluokkaan sijoittuvat nyt myös muun muassa kirkkoherrat. Yläluokka on siis oppineisuuden ja vaurauden luokka. Yläluokkataustaisia opiskelijoita oli ainoastaan noin kolme prosenttia kaikista seminaariopiskelijoista tarkasteluvuosina.

Keskiluokasta tuli yhteiskunnassa kasvava ja muuntautuva ryhmä 1900-luvulla. Keskiluokkaistumisen edellytyksenä oli kasvava koulutus.¹⁰² Keskiluokka nousikin suurimmaksi ryhmäksi seminaarissa 1920–1930-luvuilla: noin 64 prosenttia seminaariopiskelijoista oli keskiluokkataustaisia. Keskiluokan laajuuden ja hajanaisuuden vuoksi, se on jaettu kahteen tasoon: ylempään ja alempaan keskiluokkaan.

Ylempään keskiluokkaan kuuluvat muun muassa kirkollisten ammattien harjoittajat, paitsi kirkkoherrat. Lisäksi ylempään keskiluokkaan kuuluvat esimerkiksi kauppiat sekä luovan työn harjoittajat, esimerkkinä kirjailija ja valokuvaaja. Ylempi keskiluokka on melko vähäisesti edustettuna seminaariopiskelijoiden sosiaalisena taustana. Vain noin kahdeksan prosenttia seminaariopiskelijoista oli ylempään keskiluokan perheistä.

Alempi keskiluokka oli enemmistönä kummallakin osastolla, joten luokittain tarkastellen 1800-luvun aikaiset jyrkät säätyerot tasoittuivat. Alempaan keskiluokan osuus kaikista seminaariopiskelijoista oli noin 56 prosenttia ja se siis muodostaa suurimman luokkaryhmän seminaarissa. Alempaan keskiluokkaan sijoitetut talolliset tekevät tästä ryhmästä suurimman. Lisäksi alempaan keskiluokkaan kuuluvat muun muassa vapaiden ammattien harjoittajia, kuten poliiseja sekä konduktöörejä. Pikkuporvaristo kuuluu myös alemman keskiluokan alle.

Myös kansakoulunopettajat on sijoitettu alempaan keskiluokkaan. Kansakouluopettajien asema vaihteli maaseudulla ja kaupungissa. Maaseudulla kansakoulunopettajat erottuivat sivistyksellään selvästi parempaan asemaan kuin kaupungeissa, jossa

¹⁰¹ Valkonen yms. 1985, 93.

¹⁰² Valkonen yms. 1985, 93.

kansakoulunopettajuus ei yltänyt ylemmän sivistyksen piiriin.¹⁰³ Sivistyneistön piirissä kansakoulunopettajia pidettiin puolisivistyneinä ja heihin haluttiin tehdä selvä pesäero.¹⁰⁴ Kansakoulunopettajat olivat selvästi ”valtiotyöläisiä”¹⁰⁵, jotka kuuluivat sivistystasoltaan ylempään keskiluokkaan, mutta taloudellisesti ja sosiaalisesti he kuitenkin kuuluivat alempaan keskiluokkaan. Opettajat olivat kuitenkin arvostetussa asemassa, ja monesti he toimivat sivutoimena jossakin luottamustehtävässä.¹⁰⁶

Maataloustyöväen olen erottanut työväestä seminaarin maalaismaisuuden vuoksi. Kuten edellä olen todennut, seminaariopiskelijoista suurin osa oli maaseutuväestöstä peräisin, eikä se ole ihme, sillä tarkasteluvuosinani noin 70 prosenttia suomalaisista työssäkävivistä oli maa- ja metsätalouden piirissä työskenteleviä, teollisuuden piirissä noin 12–14 prosenttia.¹⁰⁷ Maataloustyöväkeen on sijoitettu kaikki talollisia ”alemmat” maaseutuväestön ammatit. Esimerkiksi maanviljelijät sekä itselliset ovat sijoitettuna maataloustyöväkeen. Maataloustyöväkitaustaisia opiskelijoita oli noin 10 prosenttia tarkasteluvuosina. Työväki on tässä jaottelussa yhdistetty edellisten kuvioiden ylemmästä ja alemmasta työväestä. Työväki muodostaakin suuren luokkaryhmän seminaarin opiskelijoista; noin 20 prosenttia opiskelijoista oli työväkitaustaisia. Maataloustyöväki ja työväki eivät tässä luokkajaottelussa poikkea osuuksiltaan ammattiryhmäjaottelusta.

Selvästi suurin osa opiskelijoista oli siis lähtöisin alemmasta keskiluokasta sekä työväestä. Alempi keskiluokka oli selvästi suurin ryhmä kummallakin osastolla kaikkina tarkasteluvuosina. Työväki ja maataloustyöväki olivat seuraavaksi suurimmat ryhmät, mutta muodostivat eroja osastojen välille. Naisosastolla työväki on selvästi enemmän edustettuna, kun taas miesosaston opiskelijat tulivat selvästi useammin maataloustyöväkitaustaisista perheistä. Vaikka molemmat olivat osa työväestöä, oli kaupungissa asuva työväki kuitenkin yleensä paremmin palkattua ja sosiaaliselta statukseltaan korkeammalla kuin maataloustyöväki. Maataloustyöväkeä helpotti kuitenkin mahdollisuus maan lunastukseen sekä kasvava teollisuus, joka veti työväkeä kaupunkiin.¹⁰⁸ Maataloustyöväestä on selkeästi erillään maanomistajat eli talolliset. 1920- ja 1930-luvuilla maataloustyöväkeen sijoitettiin myös pientilallisia.¹⁰⁹ Työväen ja

¹⁰³ Rinne 1989, 77.

¹⁰⁴ Rantala 2011, 275–276.

¹⁰⁵ Rinne 1989, 78.

¹⁰⁶ Raivola 1989, 106.

¹⁰⁷ Valkonen yms. 1985, 79, taulukko 2.9.

¹⁰⁸ Valkonen yms. 1985, 86.

¹⁰⁹ Valkonen yms. 1985, 81, taulukko 2.10 ja 86.

maataloustyöväen sosiaalinen ero kuvastaa jälleen naisopiskelijoiden korkeampaa sosiaalista statusta verrattuna miesopiskelijoihin.

Naisosaston korkeampaa sosiaaliluokkastatusta miesosastoon verrattuna nostaa myös ylemmän keskiluokan suurempi esiintyvyys opiskelijoiden taustassa. Naisosastolla ylempi keskiluokka on edustettuna jokaisena tarkasteluvuotena, vaikka se 1930-lukua kohti mentäessä vähenikin huomattavasti. Miesosastolla edustus on vähäisempää ja vuosina 1920 ja 1932 ylempi keskiluokka puuttui kokonaan. Lisäksi yläluokka toi eroja osastojen välille. Miesosastolla ei ollut yläluokkalähtöisiä opiskelijoita lainkaan. Naisosastolla heitä oli muutamia jokaisena tarkasteluvuotena, lukuun ottamatta vuotta 1930. Ylemmän luokan pientä osuutta selittää porvariston (ylemmän keskiluokan) kasvu. Ylimpien virkamiesten merkitys muuttui itsenäistymisen jälkeen, kun päätösvalta siirtyi eduskunnalle. Toisaalta ylimmän luokan arvostus säilyi sosiaalisella tasolla.¹¹⁰

Aineistosta on havaittavissa, että opiskelijoiden sosiaaliset taustaerot alkoivat lieventyä seminaarissa 1900-luvulla. Suurin osa opiskelijoista tuli alemmasta keskiluokasta ja suurin ammattiryhmä, joita opiskelijat olivat taustaltaan, oli talolliset. Työväenluokan nopea kasvu Suomessa 1900-luvun alussa näkyi myös seminaarissa. Työväkitaustaisia opiskelijoita oli runsaasti. Vaikka yhdentymistä sosiaalisissa taustoissa on havaittavissa, löytyy myös eroja osastojen välillä: Naisopiskelijat olivat taustaltaan useammin enemmistönä sosiaalisesti korkeamman statuksen ammattinimikkeissä ja luokkajaossa. Muutos seminaariajan alkuun on tapahtunut enemmänkin siinä, että ääripäätt niin naisten kuin miestenkin osalta ovat tasoittuneet.

Seminaariopiskelijoiden sosiaalisten taustojen tasaantuminen 1800-luvun rajujen erojen jälkeen, kuvastaa yhteiskunnallisesti sosiaalisten statusten tasaantumista ja muutosta. Tarkasteluvuosina suomalainen yhteiskunta oli kokemassa voimakasta rakennemuutosta, joka muutti myös sosiaalisia kerrostumia yhteiskuntarakenteessa. Kansakoulunopettajaksi opiskelevien keskiluokkaistuminen kertoo myös koulutusaseman muutoksesta tarkasteluvuosina. Seminaari sai väistyä korkeakoulutuksen tieltä, jolloin taustakoulutuksella alkoi olla enemmän merkitystä.

¹¹⁰ Valkonen yms. 1985, 92.

2.3 Koulutustausta

Sääty-yhteiskunnan hajoamisesta lähtien koulutuksen kentällä vallitsi ristiriitoja. Säätyjen jättämät käsitykset luokittelussa vaikuttivat koulutuksen eriarvoistumiseen ennen laajoja korkeakoulu-uudistuksia.¹¹¹ Sivistyneistö oppikouluineen ja yliopistoineen erottui vielä alemmasta koulutusasteesta merkittävästi. Yläluokka ja ylempi keskiluokka olivat vielä enemmistönä korkeamman koulutuksen piirissä.¹¹²

Ennen kansakoululaitosta ja oppivelvollisuuslakia kansakoulunopettajan ammatin arvostus ei ollut korkealla. Opettajuutta pidettiin välivaiheena jollekin muulle tehtävälle. Kansakouluasetuksen myötä opettajan ammattitaidon arvostus kuitenkin koheni ja seminaarikoulutus muuttui pätevyysvaatimukseksi 1800-luvun loppupuolella.¹¹³ Seminaari oli vaihtoehto niille, jotka halusivat koulutuksen sivistyneeseen ammattiin, mutta joiden pohjakoulutus ei riittänyt korkeimpaan kouluttautumiseen.¹¹⁴ Seminaari tarjosi mahdollisuuden arvostettuun ammattiin alemmallakin pohjakoulutuksella.

Seminaarin alkuvuosina nais- ja miesopiskelijoiden koulutustausta poikkesi huomattavasti toisistaan. Naisopiskelijoilla oli yleisesti keski- tai tyttökoulupohjainen koulutusta¹¹⁵ ennen seminaariin pääsyä, sillä useimmat naiset tulivat säätyläisperheistä.¹¹⁶ Keskikoululla tarkoitetaan oppikoulun viittä ensimmäistä luokkaa. Oppikouluopintonsa saattoi jättää viidennen vuoden jälkeen, mutta silloin ei valmistunut ylioppilaaksi. Tyttökoulut ovat nimensä mukaisesti tytöille suunnattuja oppikouluja, joiden kuusi ensimmäistä luokkaa vastasivat keskikoulutasoa vuoden 1915 jälkeen.¹¹⁷ Oppikoulun jatkaminen ja korkeammin kouluttautuminen jäi monelle haaveeksi rahapulan takia. Opintojen jatkaminen seminaarissa oli monelle ainoa tilaisuus jatkokoulutukseen.¹¹⁸

Seminaarin alkuvuosina miesopiskelijoilla oli puolestaan selvästi heikko koulutustausta. Useimmat miehet omasivat kansakoulutiedot, yleensä itseopiskeltuina, kunnes

¹¹¹ Nevala 1999, 41.

¹¹² Nevala 1999, 42.

¹¹³ Rantala 2011, 266.

¹¹⁴ Halila 1963, 122.

¹¹⁵ Keskikoulu käsitti oppikoulun viisi ensimmäistä luokkaa. Tyttökoulu oli puolestaan tytöille tarkoitettu oppikoulu, joka käsitti usein kuusi luokkaa.

¹¹⁶ Valtonen 2009, 50–51.

¹¹⁷ Strömberg 2011, 137–139.

¹¹⁸ Auer & Viljanen 1983, 8-9.

kansakoulusta tuli pääsyvaatimus vuonna 1886.¹¹⁹ Kansakoulu oli perustettu 1800-luvun puolenvälin jälkeen varmistamaan suomalaisen koulutuksen laajeneminen säädystä tai sukupuolesta riippumatta. Kansakoulujen tarkoitus oli luoda yleinen pohjakoulutus lapsille ja varmistaa näin sivistyksen leviäminen myös syrjäseuduille.¹²⁰ Kuitenkin keski- ja yläluokan piirissä, varsinkin kaupungeissa, oli suosiossa suorittaa yksityinen alkeiskoulu, jonka jälkeen jatkettiin jatko-opintoihin tyypillisesti oppikouluun. Kansakoulun ”rahvaan” ja oppikoulun ”sivistyneistön” välillä olikin koulutuksellinen kahtiajako, joka säilyi olemassa olevana 1960-luvun peruskoulu-uudistukseen asti.¹²¹

1900-luvun alussa kansakouluopetusta kehitettiin oppivelvollisuusaatteen syntyvaiheessa. Vuonna 1907 esitettiin, että kansakoulusta tulisi kuusiluokkainen. Alakansakoulu kestäisi kaksi vuotta ja yläkansakoulu neljä vuotta.¹²² Kansakoulusta tuli pian yleisin suomalaislapsen koulutusmuoto: esimerkiksi 1930-luvun puolivälissä noin 80 prosenttia kouluikäisistä kävi kansakoulua.¹²³ Kansakoulun lisäksi saatettiin käydä valmistava esiseminaari, jotka aloittivat toimintansa 1800-luvun lopussa ja yleistyivät 1900-luvun puolella. Myös Jyväskylässä toimi tällainen esiseminaari vuodesta 1898 lähtien.¹²⁴

Seminaarin nais- ja miesosastot olivat siis selvästi erillään toisistaan pohjakoulutukseen nojaten seminaariajan alussa. Vaikka 1900-luvulle tultaessa yhteiskuntaluokat alkoivat tasoittua osastojen välillä, säilyi koulutustaustan ero selvänä seminaariajan loppuun saakka.¹²⁵ Vielä 1900-luvulle tultaessa naisseminariin ei ollut muita pääsyvaatimuksia kuin kansakoulu. Vuonna 1920 säädettiin kuitenkin asetus, jossa koulutus muutettiin kolmevuotiseksi sekä keskikoulupohjaiseksi, vaikka jo ennen asetusta suurin osa naisopikeliijoista oli pohjakoulutukseltaan tällä tasoa.¹²⁶ Taustalla oli halu yleistää keskikoulupohjaista seminaariopetusta, sillä keskikoulut olivat yleistyneet Suomessa huomattavasti yhteiskouluperiaatteen läpimurron jälkeen 1800-luvun lopussa¹²⁷.

¹¹⁹ Halila 1963, 128.

¹²⁰ Leino-Kaukiainen & Heikkinen 2011, 22.

¹²¹ Tuomaala 2011, 108.

¹²² Tuomaala 2011, 101.

¹²³ Leino-Kaukiainen & Heikkinen 2011, 25.

¹²⁴ Halila 1963, 128.

¹²⁵ Halila 1963, 272.

¹²⁶ JyMa, Seminaarin nimikirja 1903–1929.

¹²⁷ Yhteiskoulu oli oppikoulu sekä pojille että tytöille. Ne yleistyivät 1800-luvun lopulla; osa niistä oli yksityisiä, osa valtion omistuksessa (yhteislyseo). Yleisimmin yhteiskoulu käsitti viisi luokkaa.

Kolmevuotinen koulutus takasi vallitsevaan opettajapulaan helpotusta ja väliaikaisesta uudistuksesta tuli naisosastolla pysyvä seminaarin loppuun saakka.¹²⁸

Nimikirjoista on havaittavissa, että tarkasteluvuosina yhteiskoulut alkoivat yleistyä naisopiskelijoiden taustakoulutuksena tyttökoulujen ohi. Yhteiskouluja alettiin perustaa 1890-luvulla. Yhteiskoulussa yhdistyivät yhteiskasvatuksellisuus sekä keskikoulu.¹²⁹ Yhteiskoulujen määrä kasvoi nopeasti 1900-luvun alkuvuosina ja niitä perustettiin sekä yksityisiä että valtiollisia. Tarkasteluvuosina on havaittavissa yhteiskoulujen kasvava valtiollistaminen, sillä aineistossa esiintyvät useasti yhteislyseo sekä koe yhteislyseo. Koe yhteislyseoita perustettiin yhtenäiskoulutuksen testaamiseksi vuodesta 1919 alkaen. Esimerkiksi Jyväskylään perustettiin koe yhteislyseo, jonka oppilaita tuli myös tarkastelujaksollani seminaariin.¹³⁰ Yhteiskoulujen myötä tyttöjen määrä koulutuksessa kasvoi ja yhteiskoulu syrjäytti pian tyttökoulun merkityksen.¹³¹ Yhteiskoulujen yleistyminen naisten taustakoulutuksena kertoo sekä Suomen koulutustason kohentumisesta 1900-luvulla, että naisopiskelijoiden keskiluokkaistumisesta.

Kuviossa 7 on esitetty nais- ja miesopiskelijoiden taustakoulutus ennen seminaariin tuloa tutkimuksen tarkasteluvuosina. Kuvio on tehty nimikirjoista saatujen tietojen pohjalta. Kuvioon olen tiivistänyt valtiolliset oppikoulut; yhteislyseot ja tyttölyseot yhteiskoulun ja tyttökoulun alle. Keskikoulujen alla ovat myös reaalilyseot. Yläkansakoulut on erotettu kansakoulusta omakseen, sillä miesosastolla ensimmäinen oli selvästi yleisin taustakoulutusmuoto. Yläkansakoulu ja jatkokoulutus on myös eroteltu omakseen, sillä tämäkin taustakoulutusmuoto oli yleinen miesopiskelijoiden piirissä varsinkin 1930-luvulle tultaessa. Halusin tuoda näin muutoksen esille. Jatkokoulutusta toimivat esimerkiksi esiseminaarit sekä kansanopistot. Myös muutama luokka yhteiskoulussa käytynä saattoi toimia yläkansakoulun jatkokoulutuksena.

Jatkokoulutusta löytyi myös naisopiskelijoiden puolelta, mutta selvästi vähemmän, joten ne on tiivistettyinä pohjakoulujensa (tyttökoulu tai keskikoulu) alle. Muu koulutuskohtaan on sijoitettu kaikki erikoisuudet, kuten esimerkiksi vuonna 1932 naisosastolla runsaslukuisesti esiintyneet ylioppilaat.

¹²⁸ Halila 1963, 192–193.

¹²⁹ Strömberg 2011, 134–136.

¹³⁰ JyMa Seminaarin nimikirjat 1920–1932, myös Autio 1986, 88.

¹³¹ Strömberg 2011, 134–136.

Kuviosta voi nähdä erittäin selkeän eron nais- ja miesosastojen koulutustaustassa: naisopiskelijoilla oli selvästi oppikoulutasoinen pohjakoulutus, kun taas miesopiskelijoilla lähes kaikilla on yläkansakoulupohjainen koulutus, muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta. Miesosastolla oli siis alhaisempi vaatimustaso taustakoulutuksen suhteen kaikkina tarkasteluvuosina.

Naisopiskelijoilla suurimpana taustakoulutusmuotona oli yhteiskoulu, yhteislyseo tai yhteiskoulu ja jatkokoulutus. Noin 56 prosenttia naisopiskelijoista oli yhteiskoulupohjaisen koulutuksen käyneitä ennen seminaariin tuloa tarkasteluvuosina. Seuraavan ryhmän muodostivat tyttökoulun tai tyttölyseon käyneet. Heitä oli noin 31 prosenttia naisopiskelijoista. Aineistosta on huomattavissa, että tyttökoulun tai tyttölyseon käyneet olivat usein ylemmästä sosiaaliluokasta kuin yhteiskoulun käyneet.¹³² Tyttökoulut sijaitsivat yleensä kaupungeissa ja koulutus kesti hieman pidempään kuin yhteiskouluissa, joten kouluttautuminen niissä oli kalliimpaa. Yhteiskouluja oli sekä yksityisiä että valtiollisia, joten niissä saattoi opiskella edullisemminkin. Yhteiskoulut olivat keskiluokan kouluja ja kuten luvussa 2.1 on esitetty, suurin osa seminaarin naisopiskelijoista tuli alemmasta keskiluokasta.

Keskikouluosuus naisopiskelijoiden taustakoulutuksessa oli vähäinen, mutta naisosastolla se oli kuitenkin enemmän edustettuna kuin miesosaston puolella. Keskikoulun käyneitä oli noin kuusi prosenttia naisopiskelijoista. Varsinkin vuonna 1923 keskikoulutaustaisen pohjakoulutuksen esiintyvyyttä oli suuri; kahdeksan naisopiskelijää oli sillä taustalla aloittamassa seminaaria.¹³³

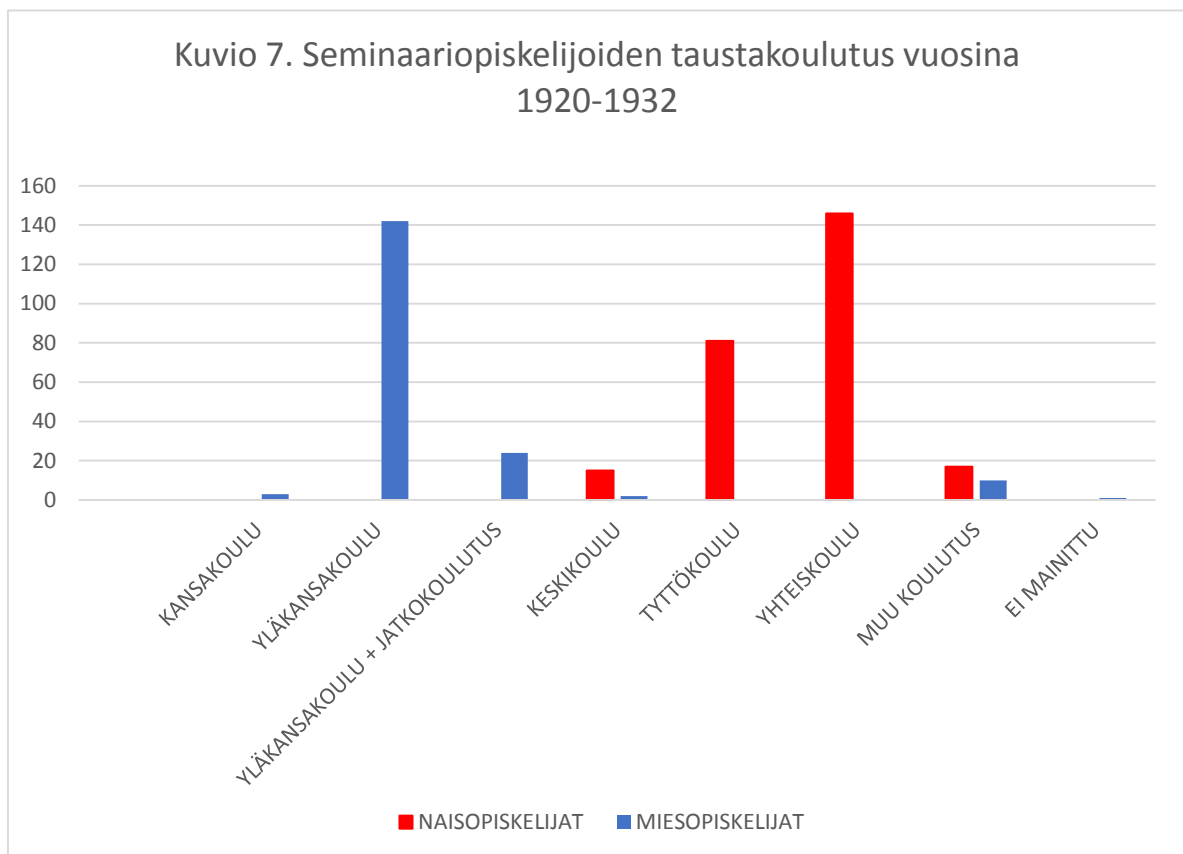
Tyypillisesti naiset kävivät ennen seminaariin tuloa yhteiskoulua viisi luokkaa tai tyttökoulua kuusi luokkaa. Poikkeuksina olivat enemmän koulutusta hankkineet. Esimerkiksi vuonna 1920 kolme naista oli käynyt yhteiskoulun lisäksi vuoden seminaaria. Nimikirjoissa ei mainita, missä seminaareissa naiset ovat käyneet, mutta yksi vaihtoehto oli käydä alakansakouluseminaari, joita oli esimerkiksi Suistamossa, Hämeenlinnassa sekä Torniossa¹³⁴. Vuonna 1925 puolestaan vain yksi aloittaneista naisopiskelijoista oli käynyt Suistamon alkuseminaarin. Vuonna 1932 peräti 17 naisopiskelijää oli taustakoulutukseltaan ylioppilaita, mikä nostaa kuviossa 7 nähtävissä olevaa naisopiskelijoiden muu koulutus-osuutta huomattavasti. Vuoden 1932

¹³² JyMa Seminaarin nimikirjat 1920–1932.

¹³³ JyMa Seminaarin nimikirjat 1920–1932.

¹³⁴ Halila 1963, 196.

taustakoulutus lukemat osoittavat koulutustason nousemista naisopiskelijoiden keskuudessa sekä lähestyvää korkeakoulu-uudistusta. Vuosi 1932 oli viimeinen seminaarin pääsykoevuosi. Seminaarissa oli toiminut vuosina 1923–1930 kaksivuotinen ylioppilasseminaari¹³⁵, jonka lakkauttaminen näkyy myös naisylioppilaiden määrässä vuonna 1932.

136

Kuviosta 7 on nähtävissä, että miesopiskelijoiden koulutustausta oli selvästi alhaisempi kuin naisopiskelijoilla. Yläkansakoulu¹³⁷ oli selvästi yleisin pohjakoulutusmuoto miesosastolla tarkasteluvuosina. Noin 78 prosenttia miesopiskelijoista oli yläkansakoulun käyneitä. Yläkansakoulun ja jatkokoulutuksen hankkineita miesopiskelijoita oli puolestaan noin 13 prosenttia. Kuten luvussa 2.1 tuli jo ilmi, suurin

¹³⁵ Valtonen 2009, 55.

¹³⁶ JyMa seminaarin nimikirjat 1920–1932.

¹³⁷ Yläkansakoulu käsitti kansakoulun kolmannen ja neljännen luokan.

osa miesopiskelijoista oli kotoisin maatalouden piiristä; talollisperheistä ja maataloustyöväen piiristä. Kansakoulu ja sen ylemmät luokat olivat monille miesopiskelijoille ainoita mahdollisia koulutusmahdollisuuksia maaseudulla. Miehiä tarvittiin myös työavuksi maatalousperheissä, joten koulutus saattoi jäädä senkin vuoksi suppeaksi. Kouluttautuminen oli myös varallisuuskysymys. Lisäksi miehiltä seminaariin ei vaadittu kuin kansakoulu. Seminaari oli monelle miehelle mahdollisuus päästä kaupunkiin ja sivistyksen piiriin.¹³⁸

Aineistosta on huomattavissa, että jokaisena tarkasteluvuonna vähintään 60 prosenttia miesopiskelijoista oli vain yläkansakoulun käyneitä, vuosina 1923 ja 1925 jopa yli 90 prosenttia. Miesosaston opiskelijat olivat siis koulutustaustaltaan varsin yhtenäinen joukko. Yläkansakoulun ja jatkokoulutuksen yhdistelmä miesopiskelijoiden taustakoulutuksena lisääntyi 1930-luvulle tultaessa. Jatko-opintoja suoritettiin yleisimmin kansanopistossa; esimerkiksi vuonna 1930 jopa noin 20 prosenttia oli käynyt yläkansakoulun sekä suorittanut opintoja kansanopistossa. Muita jatkokouluja, esimerkiksi käsityöläiskoulu tai esiseminaari, esiintyy aineistossa harvemmin. Yläkansakoulupohjainen koulutus oli ylivoimaisesti miesosastoa kuvaavin koulutustausta.¹³⁹

Poikkeuksina miesopiskelijoiden koulutuksen yhtenäisessä joukossa oli muutama pelkän kansakoulun, keskikoulun sekä lyseon käynyt opiskelija. Oletan, että nimikirjoihin on kirjattu kansakoulu vain silloin, jos kokelas ei ole suorittanut sitä loppuun. Tällaisia kansakoulutapauksia oli aineistossa yhteensä kolme kappaletta. Keskikoulun käyneitä oli ainoastaan kaksi. Lyseota käyneitä oli yhteensä viisi opiskelijaa, ja sitä oli suoritettu kolmesta viiteen luokkaan. Lyseokoulutus on kuviossa 7 muu koulutus-kohdan alla. Poikkeustapaukset olivat yhteensä hyvin pieni joukko miesosaston piirissä.

Koulutustaustan osalta tarkasteltuna, nais- ja miesosaston välinen ero on selkeä. Jo pääsyvaatimuksiltaan seminaari erotti osastot toisistaan. Tarkastelujaksolla kansakouluvaatimus pidettiin miesopiskelijoiden kohdalla voimassa, mutta naisopiskelijoiden pääsyvaatimukset muuttuivat vuonna 1920 tyttö- ja keskikoulupohjaisiksi¹⁴⁰. Paremman koulutustaustan omaavat naisopiskelijat saivat jo

¹³⁸ Hänninen 1937, 129.

¹³⁹ JyMa Seminaarin nimikirjat 1920–1932.

¹⁴⁰ Nurmi 1995, 159.

seminaarissa ollessaan kasvatustehtävän, sillä naisten ajateltiin vaikuttavan sivistystasollaan myönteisesti miesten opiskeluun seminaarin alusta lähtien.¹⁴¹

Koulutuksen kesto oli yhteydessä luonnollisesti taustakoulutukseen. Naisilla koulutus kesti vuodesta 1920 alkaen kolme vuotta ja miehillä 1916 alkaen viisi vuotta. Kaksi vuotta on kuitenkin lyhyt aika verrattaessa taustakoulutuksen ääripäitä: alemman kansakoulun käynnyttä miesopiskelijaa ja ylioppilaaksi valmistunutta naisopiskelijaa. Tavallisemmin osastojen välinen ero koulutustaustassa asettui kuitenkin yläkansakoulun ja oppikoulun välille. Tasoero oli kuitenkin suuri siihen nähden, että koulutus tähtäsi samaan ammattiin. Koulutuksen konkreettisia eroja tarkastellessa (luku 3) nähdään, miten pohjakoulutus vaikutti koulutuksen sisältöön ja miten sillä tasolla koulutus erosi osastojen välillä.

Pohjakoulutusvaatimusten eroa osastojen välillä voi selittää esimerkiksi miesopiskelijoiden vähäisempi määrä seminaariin pyrkijöistä. Mieshakijoiden määrä vaihteli huomattavasti vuosittain ja oli paljon suhdanneherkempi kuin naishakijoiden kohdalla. Vuosina 1900–1932 miesosaston pääsykokeiden karsiutumisosuus oli 48, kun taas naisosaston vastaava oli 66 prosenttia.¹⁴² Oppivelvollisuuslain (1921) jälkeen seminaari siis naisistui selvästi.¹⁴³ Mieskansakoulunopettajien takaamiseksi saattoi seminaarin miesosaston pääsyvaatimus säilyä alhaisempana kuin naisilla. Lisäksi viisivuotinen koulutus oli peruste alhaisemmalle taustakoulutukselle.

Muutos naisosaston koulutuksen kestossa vuonna 1920 lisäsi osastojen välistä koulutuseroa entisestään, vaikka naisopiskelijoille oli jo 1800-luvulta lähtien ollut tyypillistä tulla seminaariin oppikoulupohjaisella koulutuksella. Vielä 1900-luvun alussakaan naisopiskelijan ei ollut tyypillistä päästä yliopistoon, joten seminaari oli yksi harvoista ”korkeamman” koulutuksen mahdollisuuksista naisille. 1930-luvun jälkeen tilanne muuttui korkeakoulujen lisääntymisen myötä. Osastojen väliset vaatimuserot heijastavat myös tuon ajan yhteiskunnan sukupuolirooleja. Sukupuolijako oli selkeä ja myös seminaarissa osastot koulutuksineen pidettiin erillään.

¹⁴¹ Valtonen 2009, 64.

¹⁴² Halila 1963, 269–270.

¹⁴³ Kaarninen 1995.

2.4 Paikkakuntajakauma

Jyväskylän seminaarille oli tyypillistä talonpoikaisuus. 1900-luvulle tultaessa noin 80 prosenttia maaseudulta tulleista opiskelijoista oli itsenäisistä talollisista perheistä. Luku oli suuri verrattuna Suomen koko itsenäisten talonpoikien määrään, joita 1800-luvun lopussa vain noin kolmannes.¹⁴⁴ 1900-luvulla, kaupungistumisen lisääntyessä, työväen osuus kasvoi miesosastolla, mutta talonpoikien osuus säilyi silti suurimpana.

Tutkimuksen tarkasteluvuosina seminaarin kävi suuri joukko opiskelijoita, yhteensä 441. Heistä naisia oli 259 ja miehiä 182.¹⁴⁵ ”Suomen Ateena” oli suosittu seminaarikaupunki ja opiskelijoita oli edustettuna lähes kaikista Suomen maakunnista.

Kartassa 1, 2 ja 3 on esitetty seminaariopiskelijoiden syntymäpaikkakunnat tarkasteluvuosina 1920, 1923, 1925, 1928, 1930 ja 1932. Kartat on tehty seminaarin nimikirjojen pohjalta. Kartassa 1 on kaikki naisopiskelijoiden kotipaikkakunnat, kartassa 2 miesopiskelijoiden ja kartassa 3 molempien yhteisesti. Karttaan paikkakunnat on tiivistetty maakunnittain, jotta aineiston runsaasta paikkakuntajoukosta hahmottaisi selkeämmän kokonaisuuden. Kaikki yksittäiset paikkakunnat ovat nähtävissä liitteissä.¹⁴⁶ Kartassa 1 ja 2 suurimmat paikkakuntakeskittymät on nimetty näkyville.

Karttapohjana on vuoden 1928 Suomen kartta¹⁴⁷ ja maakuntajako on myös tuolta ajalta. Valitsin kartan vuodelta 1928, sillä se on tarkasteluvuosieni keskellä ja näin se kuvaa tutkimuksen aikarajausta tasapuolisesti.

Kartassa 1 on esitetty naisopiskelijoiden kotipaikkakunnat tarkasteluvuosina. Suurimmat paikkakuntakeskittymät naisopiskelijoilla olivat selvästi kaupungit. Viipurista, Kuopiosta ja Tampereelta tuli eniten opiskelijoita. Yhteensä näistä kolmesta kaupungista oli kotoisin noin 16 prosenttia naisopiskelijoista tarkasteluvuosina. Noin seitsemän prosenttia naisopiskelijoista tuli Viipurista, noin viisi prosenttia Kuopiosta ja noin neljä prosenttia Tampereelta. Jyväskylästä puolestaan tuli noin kolme prosenttia naisopiskelijoista.

Kartassa 2 on puolestaan esitetty miesopiskelijoiden kotipaikkakunnat tarkasteluvuosina. Miesopiskelijoiden paikkakuntajakauma on huomattavasti hajanaisempi kuin naisilla,

¹⁴⁴ Valtonen 2009, 51.

¹⁴⁵ JyMa Seminaarin nimikirjat 1920–1932.

¹⁴⁶ ks. liitteet.

¹⁴⁷ <http://www.doria.fi/handle/10024/79276>.

eikä selkeiksi enemmistöpaikkakunniksi muodostu niin suuria osuuksia kuin naisopiskelijoiden kohdalla. Miesopiskelijoista noin kolme prosenttia oli kotoisin Tampereelta ja Helsingistä, jotka näyttävät olleen suurimmat keskittymät.

Miesten paikkakuntajakauman hajanaisuutta selittää maatalouselinkeinon suuruus miesopiskelijoiden taustassa (luku 2.1). Naisopiskelijoiden kohdalla puolestaan suuret kaupunkikeskittymät liittyvät taustakoulutukseen; oppikoulut kun sijaitsivat kaupungeissa. Kaupunkiosuudet olivat kuitenkin naistenkin kohdalla melko pieniä, sillä suurin osa naisopiskelijoista oli kotoisin maaseudulta. Paikkakuntajakauma osoittaa selkeästi opiskelijoiden sosiaalisen taustan kanssa seminaarin maaseutuvaltaisuutta. 1900-luvun alussa Jyväskylän seminaari oli maamme talonpoikaisin seminaari. Sen, vuosina 1903–1937, valmistuneista opiskelijoista 78 prosenttia oli kotoisin maaseudulta. Ero muihin seminaareihin kuitenkin tasoittui 1920- ja 1930-lukujen aikana. Kaupunkilaisia oli puolestaan 22 prosenttia seminaarilaisista. Heistä naisia oli 29 prosenttia ja miehiä 12 prosenttia.¹⁴⁸

Kartassa 3 on esitetty seminaariopiskelijoiden paikkakuntajakauma maakunnittain. Sekä nais- että miesopiskelijoiden kohdalla suuri osa opiskelijoista näyttää olleen kotoisin Hämeen maakunnasta: noin 22 prosenttia seminaarin opiskelijoista oli kotoisin tästä maakunnasta tarkasteluvuosina. Kartoissa 1 ja 2 olleiden paikkakuntakeskittymien perusteella Tampere ja Jyväskylä olivat molemmilla osastoilla merkittävästi edustettuina, mikä selittää Hämeen maakunnan suurta osuutta. Miesopiskelijoiden isoja kotipaikkamaakuntia olivat myös Satakunta ja Pohjanmaa. Naisopiskelijoilla suurin alue oli puolestaan Savon maakunta. Seuraavaksi suurimmat naisopiskelijoiden kotimaakunnat olivat Häme sekä Karjala. Naisten Savon ja Karjalan suuria osuuksia selittävät etenkin Kuopion ja Viipurin suuret keskittymät (kartta 1).

Jyväskylän seminaarin sijainti keskellä Suomea kertoo paikkakuntajakauman moninaisuudesta. Seminaariin tultiin ympäri Suomea hyvien kulkuyhteyksien mukana kauempaakin, kuten Karjalasta ja länsirannikolta. Jyväskylän keskeinen sijainti Suomen asutuksen suhteen sekä hyvät kulkuyhteydet olivat tärkeitä tekijöitä Jyväskylän seminaarin suosiossa.¹⁴⁹

¹⁴⁸ Halila 1963, 271.

¹⁴⁹ Halila 1963, 129–130.

Keskeinen sijainti näkyy kuitenkin erityisesti lähipaikkakuntien runsaina esiintyminä. Jyväskylään oli vaivatonta tulla, mikä näkyy Hämeen maakunnan suuruutena. Itse Jyväskylän kaupungista ei tullut suuria määriä opiskelijoita, mutta ympäryskunnista ja –kylistä sitäkin enemmän.

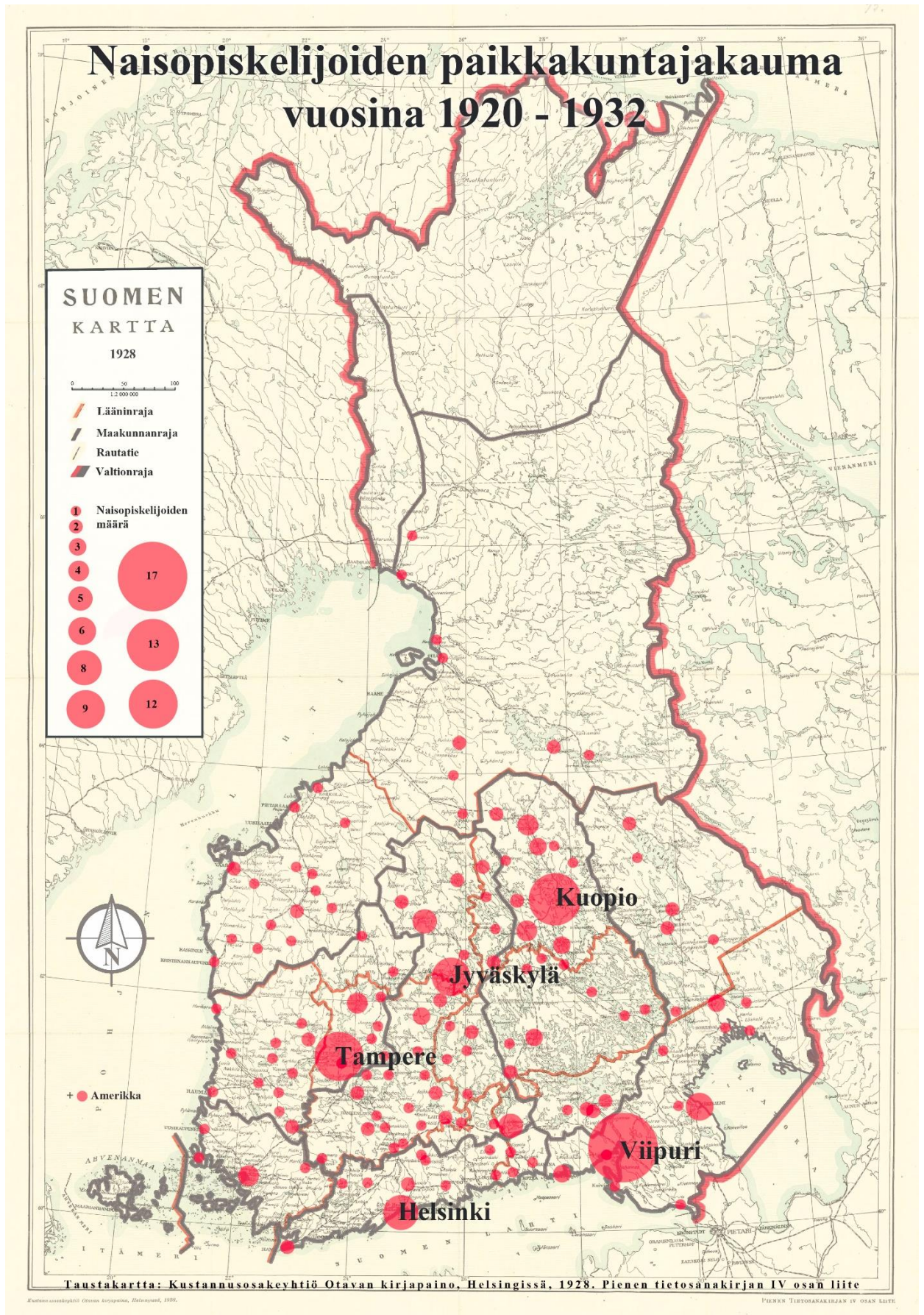
Vaikka suurin osa opiskelijoista saapui seminaariin lähiseuduilta tai lähimaakunnista, oli kummallakin osastolla yksi poikkeustapaus. Vuonna 1930 eräs miesopiskelija tuli seminaariin Venäjältä ja vuonna 1923 eräs naisopiskelija tuli Amerikasta asti.¹⁵⁰ Nimikirjoissa esitetyt paikkakunnat ovat tosin syntymäpaikkakuntia, joten varsinkin kyseisissä poikkeustapauksissa opiskelijat olivat muuttaneet luultavasti ennen seminaaria Suomeen.

Seminaariopiskelijoiden paikkakuntajakauma on osa opiskelijoiden kulttuurisosiaalista taustaa. Paikkakuntakeskittymissä (kartat 1 ja 2) on nähtävissä selvä yhteys opiskelijoiden sosiaaliseen taustaan sekä etenkin koulutustaustaan. Eroja osastojen välille syntyy suurien kaupunkien esiintyvyydessä. Korkeammalla pohjakoulutuksella seminaariin tulleet naisopiskelijat tulivat useimmin suuremmista kaupungeista kuin yleisesti vähemmän koulutetut miesopiskelijat. Maakuntatasolla eroja ei enää synny niinkään paljon, sillä kaupunkiosuudet ovat melko pieniä opiskelijoiden kokonaismäärässä. Maakuntatasolla tarkasteltuna voidaan todeta seminaarin olleen maaseutuseminaari.

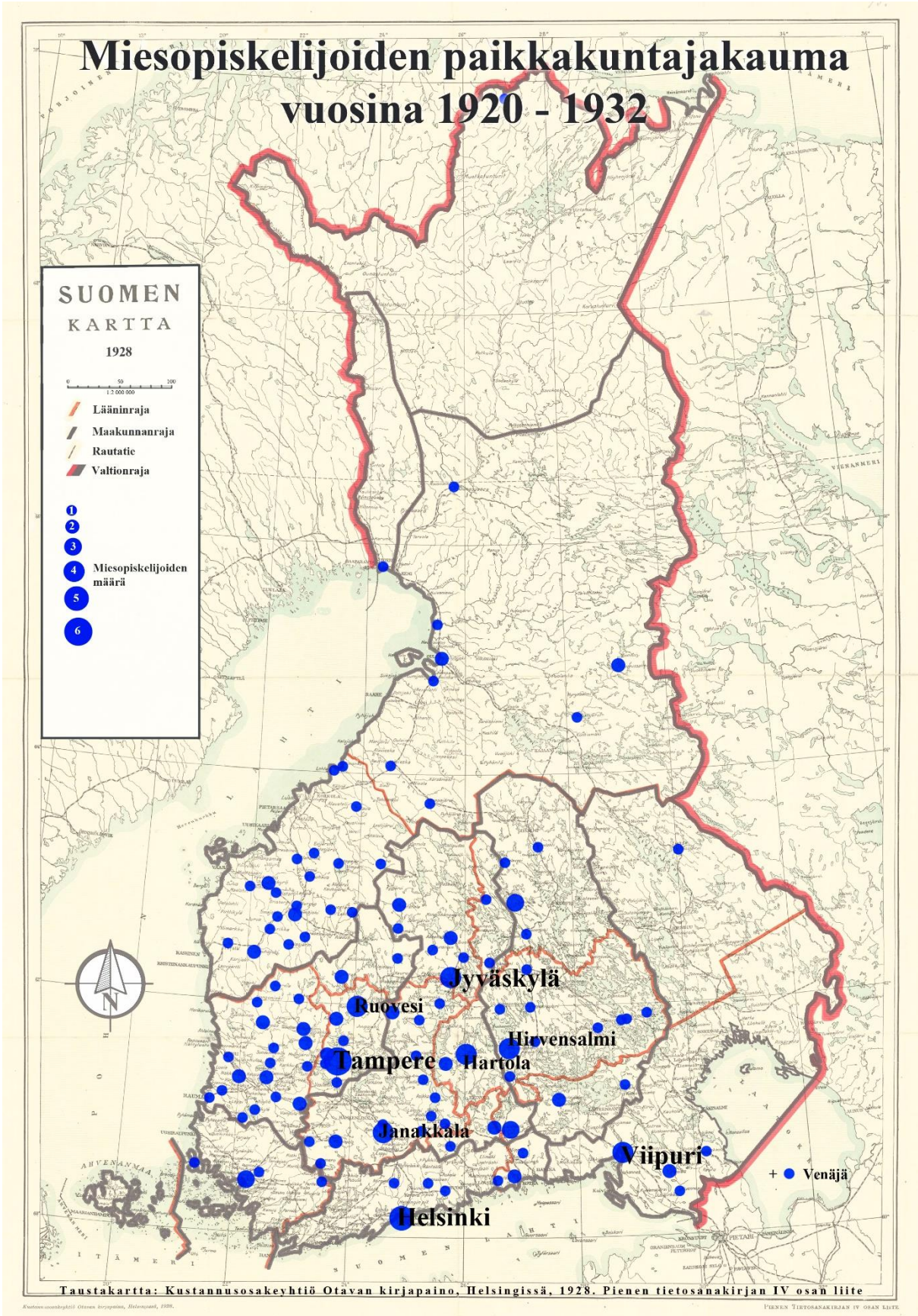
Kulttuurisosiaalisia eroa opiskelijoiden välillä esiintyi siis paikkakuntajakaumankin osalta. Paikkakuntajakaumassa esiintyi kuitenkin myös yhtäläisyyksiä, jotka kertovat keskiluokkaistumisen ja kaupungistumisenlisääntymisenä 1900-luvun suomalaisessa yhteiskunnassa. Seminaarin sosiaaliset luokat alkoivat tasoittua osittain, mutta säilyvät silti näkyvissä kaikilla kulttuurisosiaalisuuden osilla.

¹⁵⁰ JyMa Seminaarin nimikirjat 1920–1932.

Kartta 1. Naisopiskelijoiden paikkakuntajakauma vuosina 1920-1932.

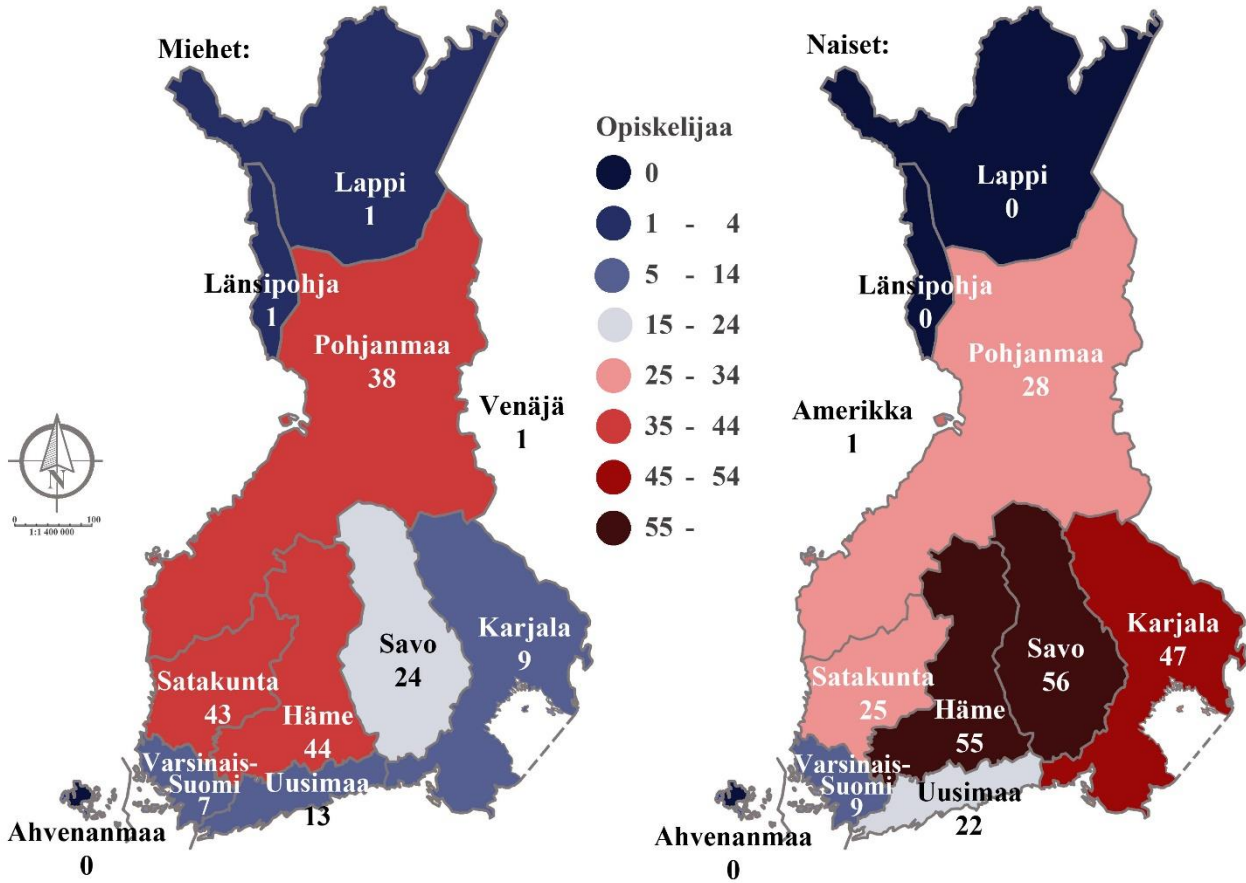
Kartta 2. Miesopiskelijoiden paikkakuntajakauma vuosina 1920-1932.

Kartta 3. Seminaariopiskelijoiden paikkakuntajakauma 1920–1932.

SEMINAARIOPISKELIJOIDEN PAIKKAKUNTAJAKAUMA

MAAKUNNITTAIN VUOSINA 1920 - 1932

3 OPETUS JA SUHTAUTUMINEN KULTTUURISOSIAALISIIN EROIHIN

Jyväskylän seminaarissa kansakouluopettajakoulutus perustui 1800-luvulta lähtien Uno Cygnaeuksen kannattamaan liberalistiseen ajatteluun kansakoulusta, jossa koulutus mahdollistettiin yhteisesti kaikille. Kuitenkin itse opettajakoulutus haluttiin seminaarin alkuajoista lähtien erottaa sukupuolen mukaan. Tähän vaikutti Cygnaeuksen naiskäsitys, jonka mukaan naiset olivat ensisijaisesti kasvattajia. Cygnaeus halusi kuitenkin luoda naisille mahdollisuuden kasvattamiseen kutsumusammattina, ja Jyväskylän seminaari olikin Suomen ensimmäinen opettajakoulutuslaitos naisille.¹⁵¹ Seminaarin alkuajojen sukupuolierottelu säilyi seminaariajan loppuun saakka. Nais- ja miesosastojen koulutus tähtäsi samaan ammattiin, mutta erilaisella näkökulmavivahteella.

Seminaarista tehtiin sisäoppilaitosta muistuttava suljettu yhteisö, jossa pedagogisena lähtökohtana oli yleissivistävän koulun opettamiseen tarvittavat tiedot. Pedagogiset suuntaukset heijastelivat yhteiskunnallisia tapahtumia ja omaa aikaansa: 1900-luvun alussa pedagogiikka muuttui tutkivaksi ja kokeelliseksi reformipedagogiikan myötä.¹⁵² Opetuksen lähtökohdaksi muodostui yksilön kokemuksellinen oppiminen sivistysaatteiden sijaan.¹⁵³ Pedagogiset muutokset näkyivät myös seminaarissa esimerkiksi kasvatusopin lisääntymisenä opetussuunnitelmissa 1900-luvun alkuvuosina.¹⁵⁴ 1920-luvulla seminaarissa kokeiltiin positivistista kasvatussuuntausta, jossa mitattiin lapsien älykkyyttä. Seminaariopiskelijat mittauttivat harjoituskoulussa oppilaiden älykkyyttä muun muassa differentiaalipsykologisesti.¹⁵⁵

Seminaarin perimmäisenä kasvatusajatuksena oli myös työkasvatuksen käsite. Oiskelijat joutuivat opintojensa lisäksi tekemään töitä seminaariyhteisössä. Miesten velvollisuutena oli esimerkiksi halon hakkuuta ja lämmitystä, naisilla oli puolestaan vastuullaan muun muassa kotitaloustöitä. Työt kuormittivat opiskelijoiden arkea, mutta niiden kasvatuksellinen tarkoitus oli luoda ahkeria ja kurinalaisia opettajia.¹⁵⁶

¹⁵¹ Prokkola 2002, 23–24.

¹⁵² Valtonen 2009, 45–46.

¹⁵³ Ahonen 2011, 242.

¹⁵⁴ Halila 1963, 192.

¹⁵⁵ Ahonen 2011, 247.

¹⁵⁶ Valtonen 2009, 73–76.

3.1 Oppiaineet ja opetussuunnitelmat

Opetussuunnitelma käsitteenä on kaksijakoinen. Nimensä mukaisesti sen voi avata tarkoittamaan ihannetta, jonka mukaisesti opettaja ja opiskelija toimivat vuorovaikutuksessa keskenään. Tällöin opetussuunnitelma muodostaa oman sosiaalisen todellisuutensa. Opetussuunnitelma sisältää todellisuudessa myös toiminnallisen puolen; sen, miten suunniteltu ihanne toteutetaan.¹⁵⁷ Tutkimuksessa on siis otettava huomioon opetussuunnitelma ihanteen ja toteutuksen vuorovaikutus.

1900-luvun alussa seminaariopetus koki suuria rakenteellisia muutoksia; vuonna 1916 seminaari muutettiin neliluokkaisesta viisiluokkaiseksi venäläistämismyllerryksessä, vuonna 1921 määrättiin yleinen oppivelvollisuuslaki ja vuonna 1922 naisosasto muuttui kolmevuotiseksi ja tyttökoulupohjaiseksi.¹⁵⁸

Miesosaston viisiluokkaisuus oli päätöksentekovaiheessa perusteltu venäjän kielen opetuksella. Venäjän kieli ei kuitenkaan koskaan ehtinyt seminaariopetukseen asti, sillä Suomi itsenäistyi ja venäjän kielen opiskelua pidettiin sen jälkeen turhana. Suunniteltu venäjän tuntimäärä jaettiin luonnontieteen ja eduskunnan päättämän uuden aineen, maatalouden, opetukseen.¹⁵⁹

Opiskelu seminaarissa oli työntäyteistä: Opiskelupäivä alkoi aamu kahdeksalta ja kesti noin kuusi tuntia. Iltasin tehtiin oppilastöitä, soittoharjoituksia, käytiin kuorossa ja tehtiin käsitöiden näytetehtäviä. Työviikko oli kuusipäiväinen. Lisäksi oli vapaa-ajan toimintaa, kuten seurat, yhdistykset ja voimistelukerhot. Ensimmäisen vuoden joulun asti opiskelijat olivat kokelaita, jonka jälkeen sai jatkaa seminaarissa, mikäli keskiarvo ylitti seitsemän.¹⁶⁰

Oppisisällöt muistuttivat kokonaisuudessaan oppikoulun oppisisältöjä, joissakin aineissa sisältö oli jopa laajempi kuin oppikouluissa. Viimeisellä vuosiateella (naisilla kolmannella ja miehillä viidennellä) opintoja syvennettiin kasvatustieteellisellä näkökulmalla opettamalla oppiaineiden opetusoppia.¹⁶¹ Jyväskylän seminaari oli

¹⁵⁷ Goodson 2001, 16–17.

¹⁵⁸ Halila 1963, 183–193.

¹⁵⁹ Halila 1963, 191.

¹⁶⁰ Auer & Viljanen 1983, 14–16.

¹⁶¹ Valtonen 2009, 65–66.

esimerkillisin suomalaisista seminaareista opiskelijoiden pedagogisten taitojen opettamisessa, sillä siellä kasvatusta ja opetusoppia opetettiin selvästi eniten tuntimäärällisesti. Jyväskylässä kasvatustieteellisen opetuksen perinne oli luonnollisesti tärkeä osa opettajavalmistusta seminaarin pitkän historian myötä.¹⁶²

Pedagogisessa opetuksessa tärkeä osa oli käytännönharjoittelu. Oppiaineiden lisäksi opiskeluun kuuluikin opetusharjoittelu tyttö- ja poikaharjoituskouluissa. Harjoitteluun kuului harjoitustuntien suunnittelu ja toteutus. Harjoituskoulun opettajat toimivat tuntien valvojina ja arvioijina. Harjoittelu suoritettiin tyttö- ja poikaharjoituskouluilla eri oppiaineissa jaksoittain.¹⁶³ Opetusharjoittelun lisäksi harjoituskouluilla tuli käydä kuuntelemassa eri oppitunteja. Nämä merkittiin opetussuunnitelmiin kuuntelutunteina. Koko opetusharjoittelujärjestelmä kehitettiin Jyväskylän seminaarissa. Harjoituskoulun toiminta kehitettiin Sveitsin seminaarien pohjalta, joissa seminaarin ensimmäiset opettajat olivat käyneet tutustumassa ennen seminaarin perustamista.¹⁶⁴ Harjoituskoulu oli tiivis osa seminaarikoulutusta koko seminaaritoiminnan ajan.

Seminaarissa opetus oli koulumaista, kuten kansakoulussa.¹⁶⁵ Opiskelijat istuivat luokahuoneissa istumajärjestyksen mukaisesti, viittasivat ja kirjoittivat muistiinpanoja. Luokkapäiväkirjoihin kirjattiin valittujen opiskelijoiden toimesta poissaolijat sekä päivän käsiteltävä aihe.¹⁶⁶ Seminaarissa opiskeltavat aineet olivat: uskonto, kirkkohistoria, sielu- ja siveysoppi, kasvatustieteet, suomen kieli, kaunokirjoitus, historia, maantieto, luonnonhistoria, luonnonoppi, maatalous- ja kasvitärhanhoito, matematiikka, kirjanpito, kemia ja fysiikka, terveystieteet, voimistelu ja urheilu, laulu ja musiikkioppi, piirustus, käsityöt, soitto sekä kotitalous. Lisäksi molemmilla osastoilla viimeisellä vuosikurssilla opetukseen sisältyi myös kirjastonhoidon opetusta.¹⁶⁷

Nämä oppiaineet sisältyivät molempien osastojen opetussuunnitelmiin, oppisisällöt saattoivat kuitenkin poiketa osastojen välillä. Erilliset opetussuunnitelmat ylläpitivät edelleen osastojen välistä siveellistä kuria. Nais- ja miesopiskelijat olivat seminaarin ihanteen mukaan tekemisissä vain valvotuissa oloissa vapaa-ajan kerhoissa ja retkillä.¹⁶⁸

¹⁶² Nurmi 1964, 58–60.

¹⁶³ Halila 1963, 266 & Auer & Viljanen 1983, 17–20.

¹⁶⁴ Nurmi 1995, 39–40.

¹⁶⁵ Auer & Viljanen 1983, 14–16.

¹⁶⁶ JyMa Nais- ja Miesosaston luokkapäiväkirjat 1920–1932.

¹⁶⁷ JyMa Seminaarin tuntijakoehdotukset 1865–1936.

¹⁶⁸ Valtonen 2009, 65.

Opetussuunnitelmien oppisisältöjen erot perustuivat Cygnaeuksen ajan käsitykseen nais- ja miesopettajien rooleista.

Taulukossa 1 on kuvattuna esimerkkejä oppiaineista suunnitelmatasolla lukuvuonna 1924–1925. Taulukossa on merkittynä suunnitellut oppimäärät tuntia viikossa. Roomalaisilla numeroilla tarkoitetaan seminaarin luokka-astetta. Taulukkoon on valittu neljä esimerkkioppiainetta, siten että sekä oppisisältöjen samankaltaisuudet että erot nais- ja miesosaston välillä tulisivat esille. Taulukon tarkoituksena on havainnollistaa seminaariopetuksen jakautumista osastojen välillä.

Taulukko 1. Esimerkkejä opetussuunnitelmasta nais- ja miesosastolla lukuvuonna 1924–1925.¹⁶⁹

Oppiaine	Suunnitelma- Naiset (h/vk)	Suunnitelma-Miehet (h/vk)	Oppisisällön keskeiset erot																
matematiikka	<table border="1"> <tr> <td>I</td> <td>II</td> <td>III</td> </tr> <tr> <td>3</td> <td>3</td> <td>0</td> </tr> </table>	I	II	III	3	3	0	<table border="1"> <tr> <td>I</td> <td>II</td> <td>III</td> <td>IV</td> <td>V</td> </tr> <tr> <td>4</td> <td>3</td> <td>3</td> <td>3</td> <td>0,5</td> </tr> </table>	I	II	III	IV	V	4	3	3	3	0,5	Miehillä opetus lähtee alkeista. Naisilla opetus tiivistetympää.
I	II	III																	
3	3	0																	
I	II	III	IV	V															
4	3	3	3	0,5															
terveys - ja raittiusoppi	<table border="1"> <tr> <td>I</td> <td>II</td> <td>III</td> </tr> <tr> <td>1</td> <td>1</td> <td>0</td> </tr> </table>	I	II	III	1	1	0	<table border="1"> <tr> <td>I</td> <td>II</td> <td>III</td> <td>IV</td> <td>V</td> </tr> <tr> <td>0</td> <td>2</td> <td>2</td> <td>0</td> <td>0.5</td> </tr> </table>	I	II	III	IV	V	0	2	2	0	0.5	Miehillä opetus keskittyy ihmisen biologiaan. Naisilla opetusta raittiusopissa.
I	II	III																	
1	1	0																	
I	II	III	IV	V															
0	2	2	0	0.5															
maatalous	<table border="1"> <tr> <td>I</td> <td>II</td> <td>III</td> </tr> <tr> <td>2</td> <td>1,5</td> <td>0,5</td> </tr> </table>	I	II	III	2	1,5	0,5	<table border="1"> <tr> <td>I</td> <td>II</td> <td>III</td> <td>IV</td> <td>V</td> </tr> <tr> <td>0</td> <td>2</td> <td>1,5</td> <td>1,5</td> <td>0</td> </tr> </table>	I	II	III	IV	V	0	2	1,5	1,5	0	Naisilla opetus maanviljelyssä ja karjataloudessa. Miehillä opetuksessa myös perinnöllisyysoppia ja puutarhanhoitoa.
I	II	III																	
2	1,5	0,5																	
I	II	III	IV	V															
0	2	1,5	1,5	0															
suomen kieli	<table border="1"> <tr> <td>I</td> <td>II</td> <td>III</td> </tr> <tr> <td>2</td> <td>2</td> <td>1</td> </tr> </table>	I	II	III	2	2	1	<table border="1"> <tr> <td>I</td> <td>II</td> <td>III</td> <td>IV</td> <td>V</td> </tr> <tr> <td>5</td> <td>5</td> <td>4</td> <td>4</td> <td>1</td> </tr> </table>	I	II	III	IV	V	5	5	4	4	1	Miesten opetus lähtee alkeista ja opetusta on paljon läpi seminaarin. Naisilla opetus on alusta asti syventävää.
I	II	III																	
2	2	1																	
I	II	III	IV	V															
5	5	4	4	1															

¹⁶⁹ JyMa Seminaarin tuntijakoehdotukset 1865–1936 & Jyväskylän seminaarin matrikkeli, lukuvuosi 1924–1925, 19–32.

Matematiikassa nais- ja miesosaston opetus ei sisällöllisesti eronnut juurikaan toisistaan. Miestenosaston opetus oli tosin pilkottu pienempiin kokonaisuuksiin ja opetuksessa lähdettiin alkeista. Naisosastolla matematiikan opetus muodostui laajemmista kokonaisuuksista, ja käsiteltävät asiat olivat heti ensimmäisestä vuodesta lähtien haastavampia.¹⁷⁰

Suomen kieli oli yksi seminaarin tärkeimmistä aineista.¹⁷¹ Hyvä äidinkielen taito oli avain asemassa opettajan työssä sekä muiden oppiaineiden opiskelussa. Suomen kielen opetuksen sisältö oli matematiikan tavoin melko samankaltaista osastojen välillä. Kuten matematiikassa, myös suomen kielessä miesten osastolla aloitettiin alkeista, joista opintoja seminaarin aikana syvennettiin. Esimerkiksi miesosaston ensimmäisen luokan opetussuunnitelmassa vuonna 1924–1925 mainitaan opetettavaksi lauseenjäsennystä. Naisosaston ensimmäisellä luokalla opetus aloitettiin puolestaan oikeinkirjoitusopilla ja ainekirjoituksilla.¹⁷²

Matematiikan ja suomen kielen kohdalla näkyy selvästi taustakoulutuksen ero osastojen välillä. Naisopiskelijoiden oppikoulutausta näkyi naisosaston opetussuunnitelmassa laajempina oppisisältöinä kuin miesosastolla. Miesosastolla aloitettiin aina kansakoulun kertauksella monissa aineissa.¹⁷³ Viikkotuntien määrän ero suunnitelmissa osoittaa myös miesopiskelijoiden pohjakoulutuksen suppeutta verrattuna naisopiskelijoihin. Matematiikan ja suomen kielen suunnitelmat osoittavat näin myös tarpeellista koulutuksen rakenteellista eroa; viisivuotinen miesosasto ja kolmevuotinen naisosasto.

Maatalous oppiaineena uudistettiin 1900-luvun alussa suomalaisen omavaraisen maatalouden kehittämiseksi ja tukemiseksi.¹⁷⁴ Maatalouden opetuksessa osastot poikkesivat toisistaan: Miesosastolla opetus pohjautui maantietoon ja biologian perinnöllisyysoppiin. Naisosastolla opetus puolestaan keskittyi maanviljelykseen sekä karjanhoitoon.¹⁷⁵ Miesosaston opetus oli siten teoreettisempaa kuin naisosastolla. Myös näkökulma oppiaineeseen oli eri osastojen välillä.

Maatalouden kohdalla opetussuunnitelman pohjalla on selvästi eri taustaoletuksia opiskelijoihin liittyen: Miesosaston vahva rekrytointipohja maaseudulta maatalouden

¹⁷⁰ Jyväskylän seminaarin matrikkeli, lukuvuosi 1924–1925, 30–31.

¹⁷¹ Halila 1963, 221.

¹⁷² Jyväskylän seminaarin matrikkeli, lukuvuosi 1924–1925, 23–24.

¹⁷³ Auer & Viljanen 1983, 15.

¹⁷⁴ Halila 1963, 241.

¹⁷⁵ Jyväskylän seminaarin matrikkeli, lukuvuosi 1924–1925, 29.

piiristä (luku 2.1 & 2.3) voi selittää käytännön puuttumista opetuksessa. Miesopiskelijoista suurimmalla osalla oletettiin jo olevan maataloustaitoja. Naisopiskelijoista osa taas tuli kaupungeista, joten maataloustaitojen opetuksesta oli hyötyä. Lisäksi naisosaston kohdalla oli kysymys myös seminaarin perinteikkäästä naiskuvasta, jonka mukaan nainen, opettajuudestaan huolimatta osasi perheen äidin taitoja. Toisaalta naisopiskelijoiden oppikoulutaustaisuus takasi heille jo teoreettisemman tietotaidon esimerkiksi biologiasta ja perinnöllisyysopista miesopiskelijoihin verrattuna, jolloin käytännön opinnot olivat myös perusteltuja. Maatalous uutena oppiaineena kuvastaa hyvin opetussuunnitelman pohjautumista vallitseviin sukupuolikäsityksiin ja arvoihin. Vaikka kysymys oli uudesta oppiaineesta, se muokattiin seminaarin perinteisiin käsityksiin sopivaksi.

Terveys- ja raittiusoppi tuo myös esille eroja osastojen opetuksessa. Miesosastolla terveysoppi pohjautui Ruotsin seminaarien mallin mukaisesti¹⁷⁶ biologiseen näkökulmaan laajemmin kuin naisosastolla. Naisosastolla opetukseen sisältyi myös raittiusoppia, joka miesosaston opetuksesta puuttuu lähes kokonaan. Molemmilla osastoilla opetussuunnitelmaan kuului lisäksi viimeisellä vuosikursilla samarialaiskurssi, joka sisälsi esimerkiksi ensiaputaitojen opetusta.¹⁷⁷

Raittiusopin vähäisyys miestenosastolla selittynee sillä, että raittiusvalistus on sisällytetty biologiseen näkökulmaan. Taulukosta 1 nähtävät terveys- ja raittiusopin viikkotuntimäärät kertovat opetuksen näkökulmaeroista; esimerkiksi toisella vuosiasteella miesosastolla oli 2 viikkotuntia, kun taas naisosastolla 1 viikkotunti. Tämä havainnollistaa jälleen taustakoulutuksen eroa; miesopiskelijoilla tietämys oli vähäisempi, jolloin tämäkin oppiaine vaati laajempaa opetusta tuntimäärissä. Naisopiskelijoille oppiaine painottui raittiusoppiin, sillä pohjatietämystä jo löytyi. Raittiusoppi oli tärkeä siveellisyyden edistäjä seminaarikulttuurissa. Kansakoulunopettajien ammattistatukseen kuului raittiusaatteen omaksuminen opetukseensa 1900-luvun alun kieltolakiasetuksen ilmapiirissä.¹⁷⁸

Opetussuunnitelmien erot ovat suoraan verrannollisia opiskelijoiden taustakoulutukseen. Naisopiskelijoiden oppikoulutausta näkyi erityisesti koulutuksen lyhempänä kestona. Oppisisällöiltään naisosaston opetussuunnitelma ei juurikaan poikennut miesosaston

¹⁷⁶ Halila 1963, 246.

¹⁷⁷ Jyväskylän seminaarin matrikkeli, lukuvuosi 1924–1925, 32.

¹⁷⁸ Halila 1950, 204–205.

suunnitelmasta, mutta asiat olivat laajemmissa kokonaisuuksissa. Miesopiskelijoiden kansakoulupohja näkyy varsinkin ensimmäisinä vuosiasteina. Vasta kolmannella vuosiasteella miesosaston opetus alkoi syventyä yleisesti.¹⁷⁹

Seminaariopiskelijoiden kulttuurisosiaaliset taustat näkyivät väistämättä seminaarin opetuksessa ja opetussuunnitelmissa. Naisopiskelijoiden korkeampi sosiaalinen tausta sekä sen edistämä korkeampi taustakoulutus muodostivat eroa osastojen välille heti kokelaskaudesta lähtien. Miesopiskelijoiden oli kartutettava koulutustaan, jotta he pääsisivät naisopiskelijoiden tasolle. Tämä tietysti näkyi myös koulutuksen kestossa, toisaalta naisilla oli tarkasteluvuosina pääsyvaatimuksena keskikoulupohja. Naisilta vaadittiin enemmän, mutta näin heitä saatiin myös nopeammin kentälle kasvavaan kansakouluopettaja tarpeeseen. Miehillä pääsyvaatimus pidettiin kansakoulutasolla, jotta opettajamateriaalia saataisiin levitettyä mahdollisimman laajalle Suomeen. Lisäksi miesopiskelijoiden määrä haluttiin taata naisistuvalla alalla. Miesopiskelijoiden ammattitaidon takaamiseksi seminaari pidettiin viisivuotisena loppuun saakka.

Samaan ammattiin tähtäävä opetussuunnitelma erosi sukupuolen ja taustakoulutuksen mukaan. Taustakoulutuksen ero osastojen välillä näkyi lähinnä koulutuksen rakenteen erossa. Sisällöitään suunnitelmat olivat melko yhtenevät, mutta joissakin oppiainesisällöissä on selvästi havaittavissa sukupuolittain jaottelua. Esimerkiksi maataloudessa sukupuolierot tulivat esiin. Suunnitelmien ja koulutuksen rakenteen eroja korosti seminaarin tiukka sukupuolijaottelu kahteen eri osastoon. Naisopiskelijat ja miesopiskelijat pidettiin erossa lähtökohtaisesti seminaarin koulutuksessa ja arjessa.

¹⁷⁹ JyMa, Seminaarin tuntijakoehdotukset 1865–1936.

3.2 Elämää seminaarissa

Seminaariyhteisön muodostivat opiskelijat ja opettajat. Seminaari toimi omana kokonaisuutenaan eristyksissä muun yhteiskunnan tapahtumista.¹⁸⁰ Elämä seminaarissa oli säännönmukaista ja kasvatti siveelliseen elämäntapaan. Seminaariyhteisössä opiskelijoiden sosiaalinen pääoma karttui ja ajatusmaailma muuttui. Seminaarissa opiskelijat pääsivät osaksi sivistyneistöä, ja se muokkasi sekä heidän käytöstään, että sosiaalista identiteettiään.¹⁸¹ Yhteisössä eläminen sulautti taustaltaan kirjavasta opiskelijajoukosta yhtenäisen, ajatusmaailmaltaan ja arvoiltaan samankaltaisen opettaja-aineksen.

Seminaarissa kaikki toiminta perustui tiukkaan kuriin. Osastot olivat tiukasti erillään ja opiskeluarki perustui ahkeraan työn tekemiseen. Osastoja luotsasivat opettajakunta ja seminaarin johtaja. Lisäksi naisosaston johdossa toimi johtajatar, joka avusti johtajaa seminaarin yleisten asioiden hoidossa.¹⁸² Tutkimuksen tarkasteluvuosina seminaarin johtajina toimivat Nestor Ojala (vuosina 1918–1925) sekä Juho Mikael Mikkola (vuosina 1926–1937). Johtajattarena toimi Eva Heikinheimo vuodesta 1914 lähtien seminaariajan loppuun saakka.¹⁸³

Seminaarin elämää olen tutkinut opettajakokouspöytäkirjojen pohjalta. Opettajankokoukset olivat tärkeä osa seminaarin hallinnollista toimintaa. Kokouksissa käsiteltiin esimerkiksi kouluhallituksen kanssa kirjeitse käytävää keskustelua seminaarin opetuksen uudistuksista ja määrärahoista. Lisäksi kokouksissa käsiteltiin seminaarin arkisia asioita; taloutta, opetuksen kulkua ja vapaa-ajan toimintaa. Kokouksissa päätettiin myös kaikki seminaarin kurinpidolliset asiat opiskelijoihin liittyen.¹⁸⁴

Koko opettajakunnalla oli osallistumisvelvollisuus kokouksiin. Seminaarin nais- ja miesosastojen tiukka erottelu näkyi kuitenkin ajoittain myös kokouksissa. Naisosaston opettajattaret eivät saaneet osallistua miesopiskelijoita koskeviin kurinalaisiin ja arkaluonteisiin käsittelyihin kokouksissa. Esimerkiksi vuoden 1925 lokakuussa eräs

¹⁸⁰ Auer & Viljanen 1983, 7.

¹⁸¹ Eiskonen 2000, 32.

¹⁸² Valtonen 2009, 27.

¹⁸³ Halila 1963, 206–212.

¹⁸⁴ JyMa OKP 1919–1924.

miesopiskelija oli löydetty juopuneena kaupungilta.¹⁸⁵ Asia käsiteltiin miesopettajien ja johtajan kesken, omassa istunnossa. Naisopiskelijoiden asioita käsiteltäessä miesosaston opettajat saattoivat myös poistua paikalta, mutta usein tarkasteluvuosina naisopiskelijoiden asiat käsiteltiin koko opettajakunnan läsnä ollessa.¹⁸⁶

Tarkka jaottelu nais- ja miesosastoon näkyi siis niin opiskelijoiden kuin opettajienkin arjessa. Raja osastojen välillä haluttiin pitää seminaarin perinteikkäässä hengessä yllä. Opetuksen ja koulutuksen rakenteen kannalta oli myös käytännöllistä, että osastot toimivat erillään. Vaikka osastot muodostivat omat kokonaisuutensa seminaarissa, ne toimivat kuitenkin yhdessä seminaariyhteisön muodostajana, jossa toimittiin yhdessä yhteisten sääntöjen mukaisesti.

Seminaarissa kurinalaisuus yhteisössä ajoi opiskelijoita haluttuun kansankynttilämäiseen opettajan muottiin. Seminaarissa peräänkuulutettiin siveyttä, raittiutta ja hyviä käytöstapoja. Opettajakunnan ja opiskelijoiden suhde oli hierarkkinen; opiskelijoiden tuli kunnioittaa opettajia.¹⁸⁷ Useimmiten kurinpito onnistuikin, varsinkin tiukan kurin ansiosta, mutta välillä sattui konflikteja. Opettajakokousten pöytäkirjoista on havaittavissa, että opiskelijoiden rikkoessa sääntöjä, rangaistuksia jaettiin. Esimerkiksi vuoden 1930 maaliskuussa kieltoain aikana ” – muutama miesoppilas oli tavattu ostamasta ja nauttimasta väkijuomia—”. Opiskelijoista yksi erotettiin vuodeksi, mikä oli erittäin kova rangaistus. Muiden osallisten käytösnumero laski ja he menettivät oikeuden anottaviin apurahoihin, joita seminaari myönsi osalle opiskelijoista.¹⁸⁸ Pöytäkirjoista tulee selvästi ilmi, että miesopiskelijat saivat rangaistuksia huomattavasti enemmän kuin naisopiskelijat. Toisaalta naisosaston pitämistä omista istunnoista ei ole kokouspöytäkirjoissa materiaalia. Naisopiskelijoita koskevia riketapauksia on voitu käsitellä myös niissä.

Seminaarin patriarkalisuus ja vanhoillisuus alkoivat näkyä tutkimuksen tarkasteluvuosina opiskelijoiden herätessä vaatimaan oikeuksia kokiessaan vääryyttä. Esimerkiksi vuonna 1925 tapahtunut opiskelijoiden lakko lehtori Haatajan epäasiallisen

¹⁸⁵ JyMa OKP 19.10.1925.

¹⁸⁶ JyMa OKP 1919–1937 & Valtonen 2009, 27.

¹⁸⁷ Valtonen 2009, 86–87.

¹⁸⁸ JyMa OKP 3/1930.

käytöksen vuoksi oli poikkeuksellinen. Lehtori Haataja pidätettiin väliaikaisesti virastaan ja opiskelijat anottiin virallisella kirjeellä takaisin seminaariin.¹⁸⁹

Seminaari tiukasti sukupuolittain jaettuna yhteisönä ei enää 1900-luvun alkuvuosikymmeninä kuvastanut vallitsevia yhteiskunnan oloja. Naisten ja miesten kanssakäyminen ja seurustelumoraali olivat höllentyneet ympäröivässä yhteiskunnassa ja se heijastui myös seminaarissa sääntöjen rikkomisena. Vanhentunut käsitys kahdesta erillisestä osastosta alkoi heikentyä, mutta säilyi seminaarin lakkauttamiseen saakka.¹⁹⁰

Vaikka seminaari oli ikään kuin muulta maailmalta suljettu yhteisö ja sen käytännöt alkoivat olla jo muinaiset joissakin asioissa, seurattiin seminaarissa kuitenkin myös ajan henkeä tietyillä saroilla. Seminaari otti arvoihinsa vahvasti esimerkiksi sisällissodan jälkeiset valkoiset aatteet, jotka rakensivat siveellisen ja isänmaallisen opettajuuden ihannetta.¹⁹¹ 1930-luvun nationalistisessa yhteiskunnallisessa ilmapiirissä seminaarikin oli mukana: se julkaisi antologian Suur-Suomen koulu, jossa toi esille valkoisen Suomen arvomaailmaa.¹⁹² Seminaari imi sopivaksi katsomiaan arvoja opetukseensa, mutta käytäntöjään se ei hevillä muuttanut yhteiskunnan mukana.

Seminaarin tiukasta sukupuolijaosta huolimatta sillä oli tärkeä asema naiskoulutuksen näkökulmasta. Se oli ensimmäinen sekaseminaari ja se mahdollisti naisille kouluttautumismahdollisuuden aikana, jolloin naisten pääsy korkeakouluihin oli käytännössä mahdotonta. Seminaariyhteisö on aikanaan edistänyt kansanopetuksen tasa-arvostumista sekä laajentumista.¹⁹³

¹⁸⁹ JyMa OKP, mm. 2/1925 & 12/1925.

¹⁹⁰ Valtonen 2009, 65.

¹⁹¹ Kuikka 2012, 165.

¹⁹² Ahonen 2011, 249.

¹⁹³ Valtonen 2009, 62–64.

3.3 Valmistuneet kansakoulunopettajat

Vuonna 1925 aloittaneet kuusi kokelasta valmistuivat aikanaan seminaarista; naiset vuonna 1928 ja miehet vuonna 1930. Kaikki työllistyivät kansakoulunopettajina eri puolella Suomea, lähes kaikki oman kotipaikkakuntansa lähetyviltä. Naisopettajat tekivät alkuun useita lyhyitä pestejä, yksi työllistyi aluksi alakansakoulun opettajaksikin. Kaikki kolme miestä puolestaan jatkoivat opiskeluaan kasvatustieteiden parissa korkeakoulussa, jonka jälkeen työllistyivät kansakouluihin.¹⁹⁴ Erilaisista kulttuurisosaalisista taustoista tulleista kokelaista tuli osaavia ja yhdenvertaisia kansakoulunopettajia.

Aineiston esimerkkihenkilöt olen ottanut Jyväskylän seminaarin muistojulkaisun matriikkelista sattumanvaraisesti, kuitenkin siten, että molempia sukupuolia edustaa kolme opiskelijaa. Matriikkelista olen saanut tietoja seminaarissa opiskelleista kansakoulunopettajaopiskelijoista (tämän tutkimuksen johdannon alussa) sekä heidän kansakouluopettajauransa alkuvuosista. Matriikkelin avulla pystyin osittain tutkimaan seminaariopiskelijoiden elämää kansakoulunopettajaksi valmistumisen jälkeen.

Matriikkelista ilmenee, että 1900-luvun alkuvuosikymmeninä monet seminaarista valmistuneet saivat töitä kotipaikkakuntansa tai lähiympäristön kouluista. Opettaja palkattiin yleensä ensin koeopettajiksi jopa kahdeksi vuodeksi, jonka jälkeen hänet valittiin vasta pysyvään virkaan.¹⁹⁵ Monet opettajat pysyivät ensimmäisessä pestissään koko työikänsä, mutta 1900-luvun alussa yleistyi myös käsitys koulun vaihtamisesta aikajoin.¹⁹⁶ Muutamat vaihtoivatkin uransa aikana työpaikkaansa, mutta yleensä ensimmäinen työpesti sijaitsi kotipaikkakunnan tuntumassa, kuten myös aineiston esimerkkihenkilöillä.

Luvussa 2 tuli esille seminaariopiskelijoiden sosiaalisen taustan ja paikkakuntajakauman sijoittuminen suurimmaksi osaksi maaseudulle. Ja tosiaankin, valtaosa 1900-luvun alun kansakoulunopettajista työskenteli maaseudulla. Vuonna 1920 vain joka seitsemäs opetti

¹⁹⁴ Mikkola yms. 1937, 195–669.

¹⁹⁵ Kuikka 2012, 166.

¹⁹⁶ Rantala 2005, 201–202.

kaupungissa.¹⁹⁷ Tässä kohtaa on todettava, että 1900-luvun alussa Suomi oli agraariyhteiskunta, jossa valtaosa väestöstä asui maaseudulla.

Kaupunkiopettajan ja maalaisopettajan asema ammatissaan poikkesi useimmiten toisistaan. Maaseudulla kansakoulunopettaja huolehti usein kokonaisuudesta koulusta ja edusti pienen paikkakunnan sivistyneistöä ja kulttuuripiirejä. Työtä ja vastuuta oli tosin yleensä enemmän kuin kaupunkiopettajalla. Kaupungissa opettajana puolestaan pääsi työmäärällisesti helpommalla, sillä yhdelle opettajalle ei kasautunut vastuu koko koulusta ja sen toiminnasta. Palkkataso oli myös maaseutua parempi. Kaupungissa oli tosin myös koulutustarjontaa enemmän, eikä kansakoulunopettajan pätevyys tuntunut suurelta oppikoulujen tai korkeakoulujen rinnalla.¹⁹⁸ Kaupungeissa opettajilla oli paremmat mahdollisuudet jatko-koulutusta.

Seminaariajan tiukka sukupuolijako näkyi työelämän kentällä ajoittain. Tiukasti erotetuista osastoista saattoi henkisesti olla hankalaa asettua toimimaan yhtenäisessä työyhteisössä.¹⁹⁹ Työllistymiseen sukupuoli ei vaikuttanut, niin nais- kuin miesopettajat päätyivät samankaltaisiin virkoihin kansakouluihin ympäri Suomea. Sukupuolierot näkyivät ennemminkin yhteiskunnan asettamissa opettajuuden sukupuolirooleissa. Naisopettajia pidettiin esimerkiksi vielä 1900-luvun alussakin opettajuudelle omistautuneina siveyden perikuvina, jotka laittoivat ammatillisen kutsumuksensa perheen perustamisen edelle. Vähitellen tarkasteluvuosina naisopettajan rooli ”vapautui”, ja naisopettaja hyväksyttiin sekä päteväksi ammattilaiseksi, että omistautuneena perheen äitinä.²⁰⁰

Miesopettajille oli tyypillistä, varsinkin maaseudulla, saada luottamustehtäviä opettajan työn lisäksi.²⁰¹ Miesopettajien arvostus oli näin hivenerkoinen korkeampi kuin naisopettajien. Toisaalta 1900-luvun alkuvuosikymmenten yhteiskunnassa naisen yhteiskunnallinen asema ei vielä yltänyt korkeisiin luottamustehtäviin.²⁰² Naisille kansakoulunopettajastatus toi kuitenkin mahdollisuuden vaikuttaa yhteiskunnassa.²⁰³ Koulutautuneina naisina he edistivät yhteiskunnan tasa-arvoa.

¹⁹⁷ Rantala 2005, 202.

¹⁹⁸ Rantala 2005, 202–203.

¹⁹⁹ Eiskonen 2000, 45.

²⁰⁰ Rantala 2005, 205–206.

²⁰¹ Mikkola yms. 1937, 193–822.

²⁰² Kinnunen 2001, 71.

²⁰³ Rantala 2005, 211.

Korkeakoululaitoksien yleistymisen 1900-luvun alussa lisäsi kansakouluopettajien jatkokoulutusmahdollisuuksia. Yleisimmin jatkokoulutukseen hakeuduttiin lisäkoulutuksen tarpeesta; monesti kansakoulunopettajat tunsivat vähäoppisuuden tunnetta oppineiston keskuudessa ja halusivat nostaa koulutusstatustaan.²⁰⁴ Kansakouluopettajille räätälöidyt kasvatusopin tutkinnot eivät kuitenkaan nostaneet kansakoulunopettajaa korkeimman sivistyneistön tasolle, sillä etenemismahdollisuuksia oli vain vähän.²⁰⁵

Seminaaripohjalta oli kuitenkin mahdollisuus lähteä laajentamaan esimerkiksi kasvatustieteellisiä opintoja. Monet suorittivat kasvatusopissa arvosanaopintoja, mutta niitä ei voinut rinnastaa yliopistotutkinnoksi. Oppikoulun opettajaksi halukkaat joutuivat opiskelamaan lisäksi maisterin tutkinnon.

Jatko-opinnot mahdollistivat ylentymistä opettajasta esimerkiksi kansakoulutarkastajaksi asti. Yleistyvät kansakouluopettajien jatko-opinnot lisäsivät kasvatusopillisia näkemyksiä Suomen kansakoulukentällä 1900-luvun kuluessa.²⁰⁶

Seminaarista valmistuneet työllistyivät kansakoulunopettajan ammatin lisäksi monille muille aloille. Monet saivat esimerkiksi opettajan tehtävän lisäksi osakseen erilaisia luottamustehtäviä kunnan valtuustoissa.²⁰⁷ Jyväskylän seminaarista valmistuneet työllistyivät myös paljon kulttuurin piirissä.²⁰⁸

Seminaariajan tiivis yhteisöllisyys näkyi myös kansakouluopettajien työelämässä. Monet pitivät yhteyttä kirjeitse ja kiertokirjan muodossa, johon valmistuneet opettajat kirjoittivat uusista vaiheistaan ja lähettivät kurssitovereilleen eteenpäin. Kirjeitse jaettiin kokemuksia ja opetusideoita, kyseltiin kuulumisia ja muisteltiin seminaariaikoja.²⁰⁹ Opiskeluajan kokemukset pitivät yllä merkityksellistä yhteisöä. Yhteisö jatkoi olemistaan, mutta eri muodossa.²¹⁰ Eri kulttuurisosiaalisista taustoista tulleista opiskelijoista oli tullut saman koulutuksen myötä saman sosiaalisen ryhmän jäseniä. Seminaariyhteisö muodosti tämän sosiaalisen ryhmän, jossa kaikki opiskelijat pääsivät kartuttamaan omaa yhteiskunnallista statustaan. Kansakoulunopettajina he muodostivat oman yhteisönsä yhteiskunnassa ja pitivät yllä seminaariajan henkeä.

²⁰⁴ Isosaari 1989, 44.

²⁰⁵ Halila 1950, 277.

²⁰⁶ Rantala 2011, 277.

²⁰⁷ Mikkola yms. 1937, 193–822.

²⁰⁸ Valtonen 2009, 56.

²⁰⁹ Rantala 2005, 7-8.

²¹⁰ Kuhanen 2006, 49.

4 PÄÄTÄNTÖ

Tässä tutkimuksessa tutkin Jyväskylän kansakoulunopettajaseminaarin opiskelijoiden kulttuurisosiaalisia taustoja sekä niiden eroja seminaarin nais- ja miesosastojen välillä 1920- ja 1930-luvuilla. Lisäksi selvitin, miten kulttuurisosiaaliset erot näkyivät seminaarin opetuksessa ja seminaariyhteisössä. Tutkimuskysymysten mielenkiintoisen osatekijän muodosti kansakoulunopettajaopiskelijoiden seminaarin aikana tapahtuva sosiaalisen statuksen muutos. Sosiaalisilta taustoiltaan eriävät opiskelijat muotoutuivat seminaariyhteisössä sosiaaliselta statukseltaan yhteneväksi ammattiryhmäksi.

Seminaaria käsitelleet aiemmat tutkimukset ovat tuoneet esille seminaariajan alussa vallinneen jyrkän kahtiajaon nais- ja miesopiskelijoiden kulttuurisosiaalisten taustojen välillä. Tässä tutkimuksessa käsitellään seminaariajan lopun opiskelija-aineksen kulttuurisosiaalisia taustoja, jotka lähenivät toisiaan seminaariajan alkuun verrattuna. Aiemmassa tutkimuksessa on myös tuotu vahvasti naissukupuolta esille seminaarin jaottelussa. Tässä tutkimuksessa puolestaan tuon esille sukupuolieron seminaarissa molempien sukupuolten näkökulmista. Sukupuolijakauma näkyy seminaarin opetuksessa sekä opiskelijoiden kulttuurisosiaalisissa taustoissa, mutta olennaista tutkimuksessa on kulttuurisosiaalisten erojen esiintyvyys sekä niiden muutos seminaarin aikana sukupuolien välillä. Tutkimuksessani sukupuoli on siis yksi kulttuurisosiaalisen taustan osatekijä, joka vaikuttaa seminaarissa.

Tutkimuksen keskiössä ovat käsitteet kulttuurisosiaalinen tausta, sosiaalinen status, yhteisö ja intersektionaalisuus.

Tutkimusmenetelmänä tässä tutkimuksessa on käytetty vertailevaa tutkimusta nais- ja miesosaston välillä. Seminaarin alusta lähtien nais- ja miesosastot olivat erotettu toisistaan, niin pääsyvaatimuksiltaan kuin opetuksiltaan. Lähtökohdat siis tukevat sukupuolittunutta vertailunäkökulmaa. Tutkimuksessa käytetty lähdeaineisto tukee myös vertailevaa tutkimusmenetelmää. Nais- ja miesosastojen omat oppilasluettelot ja opetuspäiväkirjat luovat asetelman vertailulle. Jopa opettajakokousten pöytäkirjat tuovat esille seminaarin kahtiajaon.

Kansakoulunopettajaopiskelijoiden kulttuurisosiaaliset erot näkyivät Jyväskylän seminaarissa vaihtelevasti tutkimuksen tarkasteluvuosina. Opiskelijoiden sosiaaliset taustat lähenivät toisiaan seminaarin keskiluokkaistuesssa. Alemman keskiluokan suuri

esiintyvyys teki seminaarin nais- ja miesosastojen sosiaalisista taustoista yhtenevät. 1900-luvun alussa seminaari oli molemmilla osastoilla vahvasti talonpoikainen seminaari.

Seminaariopiskelijoiden sosiaalisten taustojen tutkimisessa korostui luokittelu. Ammattiryhmien kautta tarkastellessa voidaan havaita, että naisopiskelijoiden sosiaalisissa taustoissa esiintyi enemmän sosiaaliselta statukseltaan korkeampia ammatteja kuin miesopiskelijoiden kohdalla. Esimerkiksi vapaiden ammattien harjoittajia oli selvästi enemmän naisopiskelijoiden perhetaustalla. Miesopiskelijoilla perhetausta oli useimmin alemassa keskiluokassa kuin naisopiskelijoilla. Ylemmän keskiluokka-taustan omaavia opiskelijoita oli koko seminaarissa vähemmistö, mutta suurempi osa heistäkin oli naisia. Naisopiskelijat olivat siis lähtökohtaisesti keskiluokkaisempia seminaariin tullessaan kuin miesopiskelijat.

Sosiaalisten taustojen tasoittuminen seminaarissa peilaa 1900-luvun alun yhteiskunnan tilaa. Sääty-yhteiskunta oli hajonnut, mutta sen jäänteet näkyivät edelleen. Väestön luokittelussa ääripäät hävisivät sosiaalisten statusten lähentyessä toisiaan, ja keskiluokasta muodostui suurin ryhmä. Seminaariopiskelijoiden sosiaaliset taustat lähenivät toisiaan, mutta erot koulutuksessa silti näkyivät yhä seminaarin vanhaan tapaan.

Opiskelijoiden taustakoulutuksen osalta osastojen ero oli huomattava. Naisopiskelijoiden oppikoulutausta ja miesopiskelijoiden kansakoulutausta erosivat merkittävästi toisistaan. Toisaalta tämä erotus tehtiin jo seminaarin pääsyvaatimuksien tasolla. Taustakoulutuksen konkreettinen ero näkyi eniten seminaarin opetustoiminnassa; koulutuksen kestossa sekä lisäksi myös oppisisältöjen laajuudessa. 1900-luvun alun seminaarin koulutusrakenteelliset uudistukset; naisosaston keskikoulupohjainen pääsyvaatimus sekä koulutuksen keston lyhentäminen, sekä miesosastolla pidentäminen, pitivät yllä eroa osastojen välillä. Taustakoulutuksen tuoma ero on konkreettisin tulos kulttuurisosiaalisia eroja tarkasteltaessa tässä tutkimuksessa.

Seminaarissa koulutus osastojen välillä haluttiin pitää selvästi erillään vaatimus- ja lähtötasoltaan. Seminaariin hakevien naisopiskelijoiden koulutustaustavaatimukset olivat korkealla muun muassa lyhemmän koulutuksen keston vuoksi. Miesopiskelijoiden kohdalla puolestaan pidettiin alhaisempaa vaatimustasoa, jotta esimerkiksi miehiäkin saatiin kansakoulunopettajiksi. Koulutus linkittyi siis tiukasti sukupuoliraameihin; korkeammin koulutetut naiset ja vähemmän koulutetut miehet. Tämä loi tutkimuksen

menetelmällekkin selkeän vertailuasetelman. Tutkittaessa olikin otettava huomioon lähtökohtaiset asetelmat sukupuolijakaumasta jo aiemman tutkimuksen perusteella.

Tämä tutkimus tuo esille, että kolme osatekijää, jotka muodostavat kulttuurisosiaaliset erot, linkittyvät toisiinsa. Sosiaalinen tausta on yhteydessä sekä taustakoulutukseen, että paikkakuntajakaumaan. Esimerkiksi kaupungissa asuva, työväkitaustaisesta perheestä lähtöisin oleva naisopiskelija oli useimmiten käynyt kaupungissa sijaitseva oppikoulun. Maataloustyöväkitaustaisesta perheestä maaseudulta kotoisin oleva miesopiskelija puolestaan oli useimmiten käynyt vain tarjolla olevan kansakoulun. Maatalous elinkeinona myös verotti opiskelumahdollisuuksia. Toisaalta naisopiskelijoitakin suurin osa oli maaseudulta, mutta talollisista perheistä, jolloin kouluttautuminen oli esimerkiksi taloudellisesti mahdollista. Tässä tulee esille tutkimuksen teoreettinen lähtökohta kolmesta pääomasta. Sosiaalinen, taloudellinen ja kulttuurinen pääoma linkittyvät toisiinsa ja muodostavat yhdessä opiskelijan sosiaalisen statuksen ennen seminaariin tuloa.

Seminaariyhteisössä opiskelijat laajensivat omaa sosiaalista pääomaansa koulutuksen avulla oman kulttuurisosiaalisen taustansa pohjalta. Opiskelijoiden kulttuurisosiaaliset taustat kytkeytyivät selkeästi sukupuoleen. Suurin osa aineiston naisopiskelijoista oli lähtökohtaisesti sosiaaliselta statukseltaan ylempänä kuin suurin osa miesopiskelijoista. Naisilla sosiaalinen status pysyi seminaarin aikana yleisesti samana, joskus jopa laski. Miehillä se taas lähes aina nousi. Seminaariyhteisön tiukka sukupuolijaottelu osastoittain edelleen lisäsi kulttuurisosiaalisten erojen näkymistä seminaarin arjessa. Toisaalta voimakas yhteisöllisyys, suljettu sisäoppilaitosmaisuus sekä yhteiset arvot kansakoulunopettajuudesta yhtenäisti seminaarilaisten sosiaalista pääomaa.

Seminaarissa voi siis havaita olleen yhteisöjä yhden suuren yhteisön sisällä: Nais- ja miesosastot muodostivat omat, sukupuolen mukaan rajatut yhteisönsä, jossa kulttuurisosiaaliset erot korostuivat, sillä opetus ja hallinnollinen toiminta tapahtuivat sukupuoliraameissa. Yhtenä kokonaisuutena seminaariyhteisönä opiskelijoiden kulttuurisosiaaliset taustat lopulta sulautuivat yhteen seminaarikokemuksessa ja -opissa.

Seminaariyhteisöä tutkittaessa korostuu intersektionaalisuuden käsite; sukupuoleltaan ja kulttuurisosiaalisilta taustoiltaan eroavat opiskelijat lisäsivät sosiaaliseen pääomaansa koulutuksen avulla opettajuuden arvomaailman ja statuksen. Valmistuvilla opettajilla oli edelleen eri kulttuurisosiaaliset taustat, mutta he olivat samalla sulautuneet samaan

sosiaaliseen ryhmään; kansakoulunopettajan sosiaaliseen statukseen. Seminaariyhteisö jatkoi elämäänsä opiskelun päätyttyä yhtenäisen sosiaalisen pääoman kautta.

Tutkimukseni merkittävä tulos aiempaan tutkimukseen verrattuna on kulttuurisosiaalisten erojen näkymisen selvittäminen seminaariopetuksessa ja seminaariyhteisössä 1900-luvun alkuvuosikymmeninä. Vertaileva tutkimusmenetelmä osastojen välillä toimi tässä aineistossa hyvin. Vertailemalla nais- ja miesosastoja keskenään sain tuotua seminaarissa vallinneen sukupuolijaon esille, sekä siihen linkittyvät kulttuurisosiaaliset erot. Sukupuoliero oli siis vertailevan tutkimuksen lähtökohta tässä tutkimuksessa. Vaikka erot tasaantuivat yhteiskunnallisen muutoksen myötä, oli eroja osastojen välillä havaittavissa seminaaritoiminnan loppuun saakka.

Keskiluokkaistuva kansakoulunopettajisto kuvaa tutkimukseni tulosta. Opiskelijoiden sosiaaliset taustat tasoittuivat enemmistöltään keskiluokkaan, taustakoulutus yhdenmukaistui seminaariopetuksen aikana ja opettajaopiskelijoita tuli seminaariin ympäri Suomen. Seminaariopetuksessa sukupuoleen kiinnitetyt kulttuurisosiaaliset taustat pidettiin erillään, mutta seminaariyhteisössä rakennettiin kansakoulunopettajan sosiaalinen pääoma. Sukupuolittain jaettu yhteisö rakentui siis saman sosiaalisen pääoman alle, jolloin se siirtyi valmistuneiden kansakoulunopettajien myötä muualle yhteiskuntaan yhtenäisenä sosiaalisena statuksena.

Opiskelijoiden kulttuurisosiaalisten taustojen sulautuminen seminaariyhteisössä teki kansakoulunopettajasta alemman keskiluokan sivistyneistön edustajan, joka täytti kansansivistämisvelvollisuuden ja edisti koulutuksen levittäytymistä ympäri Suomea. Kansakoulunopettaja muodosti oman sosiaalisen statuksensa yhdessä seminaarikollegojensa kanssa. Seminaarin yhteisöllisyys säilyi myös näin työelämän kentällä.

Seminaarin aikana kulttuurisosiaalisilta taustoiltaan eroavat opettajaopiskelijat hankkivat kansakoulunopettajan pätevyyden lisäksi sosiaalisen statuksen seminaariyhteisössä. Statuksen, johon sisältyi sosiaalista pääomaa. Seminaarin henki pysyi yllä kansakoulunopettajuudessa.

5 LÄHTEET

ALKUPERÄISLÄHTEET

Jyväskylän maakunta-arkisto (JyMA), Jyväskylä

Seminaarin oppilasluettelot. Nimikirja III 1903–1929

I Bba:4 Jyväskylän seminaarin arkisto

Seminaarin oppilasluettelot. Nimikirja IV 1929–1932

I Bba:5 Jyväskylän seminaarin arkisto

Seminaarin opettajakokousten pöytäkirjat (OKP) 1919–1924

I Caa:9 Jyväskylän seminaarin arkisto

Seminaarin opettajakokousten pöytäkirjat (OKP) 1924–1928

I Caa:10 Jyväskylän seminaarin arkisto

Seminaarin opettajakokousten pöytäkirjat (OKP) 1928–1937

I Caa:11 Jyväskylän seminaarin arkisto

Seminaarin tuntijakoehdotukset 1865–1936

I Dd:1 Jyväskylän seminaarin arkisto

Naisosaston luokkapäiväkirja 1920–1921

I Abe:215 Jyväskylän seminaarin arkisto

Naisosaston luokkapäiväkirja 1921–1922

I Abe:220 Jyväskylän seminaarin arkisto
Naisosaston luokkapäiväkirja 1924–1925

I Abe:236 Jyväskylän seminaarin arkisto
Naisosaston luokkapäiväkirja 1928–1929

I Abe:262 Jyväskylän seminaarin arkisto
Naisosaston luokkapäiväkirja 1929–1930

I Abe:267 Jyväskylän seminaarin arkisto
Naisosaston luokkapäiväkirja 1931–1932

I Abe:274 Jyväskylän seminaarin arkisto

Miesosaston luokkapäiväkirja 1920–1921

I Abd:212 Jyväskylän seminaarin arkisto
Miesosaston luokkapäiväkirja 1921–1922

I Abd:219 Jyväskylän seminaarin arkisto
Miesosaston luokkapäiväkirja 1924–1925

I Abd:233 Jyväskylän seminaarin arkisto
Miesosaston luokkapäiväkirja 1928–1929

I Abd:254 Jyväskylän seminaarin arkisto
Miesosaston luokkapäiväkirja 1929–1930

I Abd:258 Jyväskylän seminaarin arkisto
Miesosaston luokkapäiväkirja 1931–1932

I Abd:267 Jyväskylän seminaarin arkisto

Opetusohjeet ja – suunnitelmat 1931

I Dca:4 Jyväskylän seminaarin arkisto

Oppilaiden ja opettajan välisen jutun asiakirjat 1925

I Hd:5 Jyväskylän seminaarin arkisto

Seminaarin ja harjoituskoulun oppilaiden muistiinpanovihot eri
oppiaineissa 1866- 1922

I Hd:4 Jyväskylän seminaarin arkisto

Harjoituskoulun lukujärjestykset 1889–1931

I De:1 Jyväskylän seminaarin arkisto

Tyttöharjoituskoulun tuntijakoehdotukset 1902–1935

I Dd:1 Jyväskylän seminaarin arkisto

Poikaharjoituskoulun tuntijakoehdotukset 1911–1937

I Dd:1 Jyväskylän seminaarin arkisto

Verkkoaineistot

<http://www.doria.fi/handle/10024/79276>, katsottu 8.9.2015

Tutkimuskirjallisuus

Ahonen, Sirkka (2011). Millä opeilla opettajia koulutettiin? Osa teoksessa Heikkinen Anja & Leino-Kaukiainen Pirkko (toim.) (2011). *Suomen kasvatuksen ja koulutuksen historia osa II. Valistus ja koulunpenkki. Kasvatus ja koulutus Suomessa 1860-luvulta 1960-luvulle*. Osa teosta *Suomen kasvatuksen ja koulutuksen historia I-III*. Helsinki. SKS.

Alapuro, Risto (2004). *Vertailevan tutkimuksen ulottuvuuksia*. Porvoo. WSOY.

Auer, Anja & Viljanen, Erkki (1983). *Jyväskylän seminaari opettajaveteraanien arvioimana*. Jyväskylän yliopisto opettajankoulutuslaitos. Katsauksia, numero 9/1983.

Autio, Veli-Matti (1986). *Opetusministeriön historia 4: Ensimmäisen tasavallan kulttuuripolitiikka 1917–1944*. Helsinki. Sisälähetysesseuran kirjapaino Raamattutalo.

Bourdieu, Pierre (1985). *Sosiologian kysymyksiä*. Tampere. Vastapaino.

Eiskonen, Satu (2000). *Arkea ja juhlaa Jyväskylän seminaarissa – elämä 1800-luvun laitossyhteisössä*. Pro gradu Jyväskylän yliopisto.

Goodson, Ivor (2001). *Opetussuunnitelman tekeminen. Esseitä opetussuunnitelman ja oppiaineen sosiaalisesta rakentumisesta*. Suomentanut Erja Moore. Joensuu University Press. Alkuteos *The Making of Curriculum Collected Essays*. (1995).

Haapala Pertti (1989). *Sosiaalhistoria: johdatus tutkimukseen*. Helsinki. SKS

Halila, Aimo (1963). *Jyväskylän seminaarihistoria*. Porvoo. WSOY.

Halila, Aimo (1950). *Suomen kansakoululaitoksen historia. Osa 4: Oppivelvollisuuskoulun alkuvaiheet 1921–1939*. Porvoo. WSOY

Halila, Aimo (1949). *Suomen vanhin kansakoulunopettajisto*. Helsinki. Kauppalehti Oy:n Kirjapaino.

Heikkinen Anja & Leino-Kaukiainen Pirkko (toim.) (2011). *Suomen kasvatuksen ja koulutuksen historia osa II. Valistus ja koulunpenkki. Kasvatus ja koulutus Suomessa 1860-luvulta 1960-luvulle*. Osa teosta *Suomen kasvatuksen ja koulutuksen historia I-III*. Helsinki. SKS.

Hänninen, Kaarlo (1937). Muistelmia seminaariajaltani. Osa teosta Mikkola J.M., Leinonen Artturi, Rekola Sulo (toim.) (1937). *Jyväskylän seminaari 1863–1937. Muistojulkaisu*. Helsinki. Valistus.

Immonen Kari (2001). Uusi kulttuurihistoria. Osa teosta Immonen Kari & Leskelä-Kärki Maarit (toim.) (2001). *Kulttuurihistoria. Johdatus tutkimukseen*. Helsinki. SKS.

Isosaari, Jussi (1989). *Seminaarista yhteiskuntaan. Sortavalan seminaarista vuosina 1884–1940 valmistuneet kansakoulunopettajat maamme kulttuuri-, yhteiskunta- ja talouselämän vaikuttajina*. Suomen kouluhistoriallisen seuran julkaisuja. Helsinki. Kymölän Kilta ry.

Kaarninen, Mervi (1995). *Nykyajan tytöt: koulutus, luokka ja sukupuoli 1920- ja 1930-luvun Suomessa*. Sarjassa: Bibliotheca historica, 1238–3503; 5. Helsinki. SKS.

Kalela, Jorma (2002). Tutkijan vapaus historiantutkimuksessa. Osa teoksessa Karjalainen, Sakari, Launis Veikko, Pelkonen Risto, Pietarinen Juhani (toim.) (2002). *Tutkijan eettiset valinnat*. Helsinki. Gaudeamus.

Kinnunen Merja (1991). *Työt, toimet ja luokittelut*. Tampereen yliopisto.

Kinnunen Merja (2001). *Luokiteltu sukupuoli*. Tampere. Vastapaino.

Koivuniemi, Jussi (2007). Työläisyhteisön arki ja murros. Osa teosta Häggman Kai yms.(toim.) (2007). *Modernin Suomen synty*. Osa sarjaa *Suomalaisen arjen historia*. Osa 3. Helsinki. Weilin + Göös.

Kokko, Marja (1998). *Sisaret, toverit: naisten järjestäytyminen, ryhmätietoisuus ja kansalaistuminen Jyväskylässä 1800-luvun lopulta 1930-luvulle*. Osa sarjaa *Studia historica Jyväskyläensia 57*. Jyväskylän yliopisto.

Kokko, Marja (toim.) (2002). *Naisten kaupunki*. Jyväskylä. Atena.

Kotilainen, Sofia (2008). *Suvun nimissä. Nimenannon käytännöt Sisä-Suomessa 1700-luvun alusta 1950-luvulle*. Sarjassa Bibliotheca Historica 1238–3503 ; 120. Jyväskylän yliopisto. Helsinki. SKS.

Kuhanen, Ilkka (2006). ”*Se oli pyhä paikka!*” *Seminarium-rakennus Jyväskylän seminaarin ja kasvatusopillisen korkeakoulun yhteisöllisyyden keskiössä*. Pro-gradu Jyväskylän yliopisto.

Kuikka, Martti (2012). Vuosien 1917–1918 murroksen vaikutus opettajakoulutukseen ja opettajakuvaan. Osa teosta *Opettaja yhteiskunnallisena ja kulttuurivaikuttajana: Suomen kasvatuksen ja koulutuksen historian seuran vuosikirja 2012*. Helsinki. Suomen kasvatuksen ja koulutuksen historian seura.

Lehtonen, Heikki (1990). *Yhteisö*. Tampere. Vastapaino.

Leino-Kaukiainen Pirkko & Heikkinen Anja(2011). Yhteiskunta ja koulutus. Osa teoksessa Heikkinen Anja & Leino-Kaukiainen Pirkko (toim.) (2011). *Suomen kasvatuksen ja koulutuksen historia osa II. Valistus ja koulunpenkki. Kasvatus ja koulutus Suomessa 1860-luvulta 1960-luvulle*. Osa teosta *Suomen kasvatuksen ja koulutuksen historia I-III*. Helsinki. SKS.

Markkola Pirjo, Snellman Hanna, Östman Ann-Catrin (toim.) (2014). Yhteisöä purkamassa. Teoksessa *Kotiseutu ja kansakunta. Miten suomalaista historiaa on rakennettu*. Helsinki. SKS.

Jyväskylän seminaari: kertomus lukuvuosilta 1921–1931 sekä 1931–1937. Jyväskylän seminaari.

McCall, Leslie (2005). *The Complexity of Intersectionality*. Osa Signs Vol. 30, No. 3. The University of Chigago Press.

Mikkola J.M., Leinonen Artturi, Rekola Sulo (toim.) (1937). *Jyväskylän seminaari 1863–1937. Muistojulkaisu*. Helsinki. Valistus.

Moilanen, Laura-Kristiina & Eilola Jari (toim.) (2013). *Yhteisöllisyyden perintö. Tutkimuksia yhteisöistä eri vuosisadoilla*. Helsinki. SKS

Nevala, Arto (1999). *Korkeakoulutuksen kasvu, lohkoontuminen ja eriarvoisuus Suomessa*. Sarjassa Bibliotheca historica 1238–3503; 43. Joensuun yliopisto. Helsinki. SKS.

Nurmi, Veli (1964). *Maamme seminaarien varsinaisen opettajakoulutuksen synty ja kehittyminen viime vuosisadalla. Osa I.* Jyväskylä studies in education, psychology and social research 0075-4625 ; 7. Jyväskylä. Jyväskylän kasvatustieteiden tutkimuskeskus. Jyväskylän yliopistoyhdistys.

Nurmi, Veli (1995). *Suomen kansakoulunopettajaseminaarien historia.* Helsinki. Opetusalan ammattijärjestö OAJ.

Mäkinen Olli (2006). *Tutkimusetiikan ABC.* Helsinki. Tammi.

Prokkola, Susanna (2001). *Kynttilätehtaan tytöt: kansakoulunopettajien kasvattaminen ja naiskasvatuksen tavoitteet Jyväskylän seminaarissa.* Pro-gradu Jyväskylän yliopisto.

Prokkola Susanna (2002). Yhteiskunnallistettu naiseus. Osa teosta Kokko, Marja(toim.) (2002). *Naisten kaupunki.* Jyväskylä. Atena.

Puranen, Karoliina (2015). *Kiltit tytöt ja vilkkaat pojat? Sukupuoli ja koulukuri 1800-1900-lukujen vaihteen oppikouluissa.* Pro-gradu Jyväskylän yliopisto.

Purhonen Semi, Roos J.P (toim.) (2006). *Bourdieu ja minä.* Tampere. Vastapaino.

Raivola, Reijo (1989). *Opettajan ammatin historia. Opettajuus ja professionismi.* Tampereen yliopisto.

Rantala, Jukka (2005). *Kansaa kasvattamassa.* Jyväskylä. Minerva.

Rantala, Jukka (2011). Kansakoulunopettajat. Osa teoksessa Heikkinen Anja & Leino-Kaukiainen Pirkko (toim.) (2011). *Suomen kasvatuksen ja koulutuksen historia osa II. Valistus ja koulunpenkki. Kasvatus ja koulutus Suomessa 1860-luvulta 1960-luvulle.* Osa teosta *Suomen kasvatuksen ja koulutuksen historia I-III.* Helsinki. SKS.

Rinne, Risto (1989). *Mistä opettajat tulevat?: suomalaisen kansanopettajiston yhteiskunnallinen tausta sekä kulttuurinen ja sosiaalinen pääoma 1800-luvun puolivälistä 1980-luvun lopulle.* Turun yliopisto.

Scott, Joan Wallach (1999). *Gender and the politics of history.* Columbia University Press.

Strömberg, John (2011). Oppikoulun laajentuminen ja yhtenäistyminen. Osa teoksessa Heikkinen Anja & Leino-Kaukiainen Pirkko (toim.) (2011). *Suomen kasvatuksen ja koulutuksen historia osa II. Valistus ja koulunpenkki. Kasvatus ja koulutus Suomessa*

1860-luvulta 1960-luvulle. Osa teosta Suomen kasvatuksen ja koulutuksen historia I-III. Helsinki. SKS.

Tuomaala, Saara (2011). Kamppailu yhteisestä koulusta ja oppivelvollisuudesta. Osa teoksessa Heikkinen Anja & Leino-Kaukiainen Pirkko (toim.) (2011). *Suomen kasvatuksen ja koulutuksen historia osa II. Valistus ja koulunpenkki. Kasvatus ja koulutus Suomessa 1860-luvulta 1960-luvulle. Osa teosta Suomen kasvatuksen ja koulutuksen historia I-III.* Helsinki. SKS.

Valkonen Tapani, Alapuro Risto, Alestalo Matti, Jallinoja Riitta, Sandlund Tom (1980). *Suomalaiset. Yhteiskunnan rakenne teollistumisen aikana.* Porvoo. WSOY.

Valtonen Heli (1997). Rouva, hänen kotiapulaisensa ja kulmakaupan myyjä: puhuttelusanat ja ammattinimikkeet yksilön ja yhteiskunnan välisen suhteen ilmentyminä. Osa teoksessa Roiko-Jokela Heikki(toim.)(1997). *Huhut, unet, sodomiitit, moraalinvartijat, elämäkerrat, puhuttelusanat ja ammattinimikkeet.* Jyväskylän historiallinen arkisto vol. 3. Jyväskylä. Kopi-Jyvä.

Valtonen, Heli (2009). Seminaariyhteisö opettajien kouluttajana. Osa teoksessa Einonen, Piia, Karonen, Petri, Nygård, Toivo (toim.) (2009). *Jyväskylän yliopiston historia. Osa 1: Seminaarin ja kasvatusopillisen korkeakoulun aika 1863–1966.* Jyväskylän yliopisto.

6 LIITTEET

Liite 1. Naisosaston sosiaaliset taustat isän ammatin mukaan.

	1920 (yht. 31)	1923 (yht. 72)	1925 (yht. 66)	1928 (yht. 30)	1930 (yht. 29)	1932 (yht. 31)
TILANOMISTAJA		1	2			
TALOLLINEN	6	15	17	8	9	4
KAUPPIAS	2	3	3			
KANSAKOULUNOPETTAJA	7	4	6	1	4	7
KAUPANHOITAJA		1	2			
RÄÄTÄLI		1	1			2
TYÖMIES		4	4	4	2	2
KELLOSEPPÄ		1				
URKURI	2		1			
KONDUKTÖÖRI	1	1				
VIRKAMIES	3	1	1	2		1
MAANVILJELIJÄ	2	8	3		1	
KIRKKOHERRA	1					
SÄHKÖKONEEN HOITAJA	1					
TEHTAAN TYÖMIES	1		2			
LUKKARI	1	1				
RATAMESTARI	1		1	1		
MÄKITUPALAINEN	1			1		
LOHKOTILALLINEN	1					
KAPPALAINEN	1				1	
VALOKUVAAJA		1				
AJURI		2	1	2		1
KASVATUSÄITI		2				
LIKEMIES		1				1
APTEEKKARI		1				
TYÖNJOHTAJA		3	1			1
PYSÄKÖINTIHOITAJA		1				
VUOKRAAJA		1				
VAIHDEMIES		1				
POSTELJOONI		1	1	1		
LEIPURI		1				
MAALARI		1		2		
POLIISI		2				
JUNAPAKKAUSMESTARI		1				

INSINÖÖRI		1				
RAUTASORVARI		1				
TALLIPÄÄLLYSMIES		1				
REVIISORI, KIRJANPITÄJÄ		2				
ASEMAMIES		1				2
JARRUMIES		1	1		1	
TORPPARI		1				
TEURASTAJA		1	1			
MYLLÄRI		1				
LUOTSI		1				
AGRONOMI		1				
MUURARI			2			
VETURINKULJETTAJA			4		1	
KULTASEPPÄ			2			
TORIKAUPIAS			1			
KIRJAILIJA			1			
KONEENKÄYTTÄJÄ			1			
ASIOITSIJA			1			
KONEASIAMIES			1			
VAHTIMESTARI			1			
SUUTARI			1		2	1
LÄÄKÄRI			1			
KANAVANHOITAJA			1		1	
VANGINVARTIJA			1			
SAARNAAJA				1		
VARASTOMIES				1		
EI MAINITTU				2	1	
PANKINHOITAJA				1		
VAIN ÄITI MAINITTU				1		
PASTORI				1		
KAUPPAMATKUSTAJA				1		
MERIKAPTEENI					1	
SAHANASETTAJA					1	
ITSELLINEN					1	
PUUSEPPÄ					1	
TILANHOITAJA					1	
HAMMASTEKNIKKO					1	
LEVYSEPPÄ						2
KUSTANTAJA						1

TALONMIES						1
PROKURISTI						1
METSÄTYÖNJOHTAJA						1
PUUTARHURI						1
ELÄINLÄÄKÄRI						1
PAKKAMESTARI						1

211

Liite 2. Miesosaston sosiaaliset taustat isän ammatin mukaan.

	1920 (yht.24)	1923 (yht.30)	1925 (yht.36)	1928 (yht.29)	1930 (yht. 33)	1932 (yht.30)
TALOLLINEN	9	9	18	16	8	12
POLIISI	1					1
TORPPARI	3		2			
TYÖMIES	2	2	1	3	1	
ITSELLINEN	1			1	2	1
RÄÄTÄLI	2		1	1		
POSTINHOITAJA	1					
TILANOMISTAJA	1	1			5	2
KANSAKOULUNOPETTAJA	1	2	1	1	2	5
EI SAA SELVÄÄ	1					
KONEPAJATYÖMIES	1					
MÄKITUPALAINEN	1					
KIRJURI		2				
SEPPÄ		1			1	
PUUSEPPÄ		1	1			
LOHKOTILALLINEN		3	5	1	2	1
MAANVILJELIJÄ		2		2		2
VUOKRAAJA		1				
TYÖNVALVOJA		1				
TEHTAALAINEN		1				
KAUPPIAS		1			2	
METSÄNVARTIA		1				
METSÄNHOITONEUVOJA		1				

²¹¹ JyMa, Seminaarin oppilasluettelot. Nimikirja III 1903–1929 & Nimikirja IV 1929–1932

JALKINETYÖNTEKIJÄ		1				1
PUUTARHURI			1			
MYLLÄRI			1			
KOLPORTÖÖRI			1			
MUURARI			1			
SUUTARI			1	1		
TEHTAAN TYÖMIES			2			1
YLIOPPILAS				1		
KIRKKOHERRA				1		
ASIOITSIJA				1		
METSÄTYÖNJOHTAJA					1	
EI MAINITTU					2	1
MEKAANIKKO					1	1
KONEENKÄYTTÄJÄ					1	
PIENVILJELIJÄ					1	
MAALARI					1	
JUNAILIJA					1	
KANTTORI					1	
KONEPAJAN ESIMIES					1	
VIIILAAJA						1
VAIN ÄITI MAINITTU						1

212

²¹² JyMa, Seminaarin oppilasluettelot. Nimikirja III 1903–1929 & Nimikirja IV 1929–1932.

